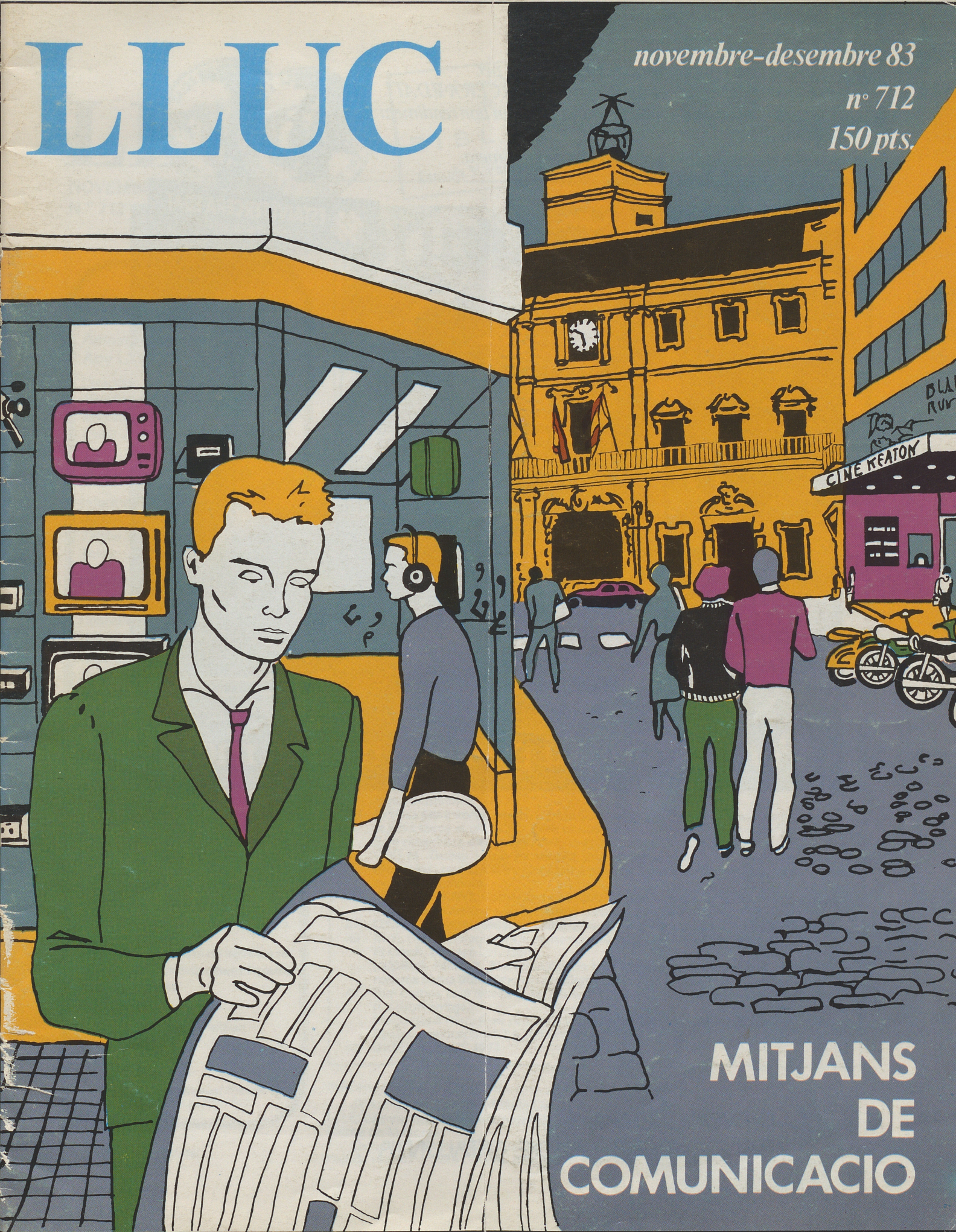

LLUC

novembre-desembre 83

nº 712

150 pts.

MITJANS
DE
COMUNICACIO

Si els seus estalvis són petits, raó de més per beneficiar-se del nostre servei "ESTALVI TERCERA EDAT". Tindrà la confiança d'un bon banc i traurà un bon rendiment dels seus diners.

Per a nosaltres, la Tercera Edat és la primera. I ho demostrem cada dia.

ESTALVI TERCERA EDAT
Un estalvi de primera

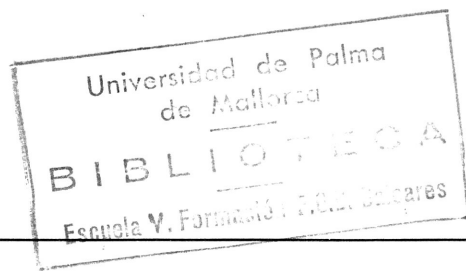

Per poc que hi posi, en traurà molt.

ABE n. 13/74 ? © C de P

BANCA CATALANA
BANC INDUSTRIAL DE CATALUNYA

LLUC

Revista bimestral
Any LXIII

Direcció:
PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
Ciutat de Mallorca

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR

Informació i correspondència:
Apartat de Correus n.º 619
Telèfon 22 32 99
Palma

Director:
Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat:
Ramon Ballester i Vives

Caps de Redacció:
Josep M. Llompарт
Pere Llabrés i Martorell

Secretari de Redacció:
Antoni Quintana

Consell de Redacció:
Gabriel Janer Manila

Antoni Nadal
Josep Noguerol

Joan Oliver
Gaspar Valero
Priam Villalonga

Subscripció: 800 ptes. anuals
Estranger: 875 ptes. anuals
Preu de l'exemplar: 150 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors

Imprimeix:

taller gràfic ramon

Balmes, 39 - Tel. 25 44 32
Palma

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N.: 0211-092X

Portada: Antònia Vidal

sumari

Pàg.

- 2 **EDITORIAL: Projecció exterior de la nostra cultura.**
- 3 Acabam amb aquest darrer número d'enguany la sèrie d'articles sobre Insularitat. Ara, en el sisè capítol, Maria X. Castro i Gabriel Oliver tracten d'**Insularitat i antropologia**.
- 6 **DOSSIER: MITJANS DE COMUNICACIÓ.** Un problema greu, de subsistència, que se li planteja a la nostra llengua i cultura. ¿Pot subsistir sense mitjans de comunicació?
El vídeo en català, avui, per Isona Passola.
- 8 **La situació funcional actual de la TV a les Balears**, per Antoni Jaume.
La llengua catalana a la televisió. ¿Com ha de ser el llenguatge parlat a la TV en català que potser sigui ben aviat una realitat, que esperam amb delit, als nostres països de parla catalana? Ens en parlen Josep M. Fulquet i Ferran Toutain.
- 10 **«Mallorca al vent».** Miquel Riera Nadal ens explica la trajectòria i els projectes d'un programa de Ràdio Popular, que tant ha influït en el recobriment de l'ús normal de la nostra llengua.
- 11 **Ràdio Mediterrània continua esperant.** Salvador Ortoneda ens parla de tota una història de gestions i maldecaps que encara no han arribat a bon port.
- 13 **Prensa i normalització.** Esperances i ciència-ficció —si voleu— en aquest article-pregó de Pere Morey Servera.
- 15 Josep Rosselló parla de **Prensa en català a Mallorca. Pinzellades argumentals sobre perquè no n'hi ha ni —me pareix— pot haver-n'hi.**
- 17 **Normalització lingüística, premsa local i societat mallorquina**, per Martí Xavier March.
- 19 **L'ESGLÉSIA NOSTRA i la comunicació en la nostra llengua.** Uns principis, una història més recent, un repàs a l'actualitat de l'ús dels mitjans de comunicació en català per part de l'Església de Mallorca. Escriu Pere Llabrés.
- 22 Una conversa d'Antoni Quintana amb el nou Director General de Cultura, nomenat el passat mes de juny pel Govern Autònom de les Illes: **Perico Montaner, la gestió de la cultura.**
- 24 **ELEMENTS DE LA SOCIETAT PRETURÍSTICA (IV).** Continua i acaba l'article de Pere Joan Brunet: **Transports.** Tracta en aquest número de les carreteres.
- 28 **DEFENSA DE LA NATURA: Paratges naturals d'interès nacional**, per Guillem Alomar.
- 30 **La protecció dels espais naturals a les Balears**, per Miquel Rayó i Ferrer.
- 31 El comentari polític de **LES ARENES: Recapitulació**, va signat per Antoni Nadal i Antoni Quintana.
- 32 **Música per a universitaris.** L'Obra Cultural de «la Caixa de Pensions» prossegueix la seva tasca «Culturàlia», amb uns concerts interessants que s'inauguren el 2 de desembre d'enguany, dirigits especialment al món universitari.
- 34 Gori M. Guasp i Bou ha recollit una versió inèdita de la «Rondaia»: **El pare Mossetes**, que LLUC es complau a publicar com a contribució al constant recull del nostre folklore.
- 35 **CRÒNICA D'ART.** Comentari de Priam Villalonga sobre l'exposició d'una interessant mostra retrospectiva: **Pintors reconeguts a Mallorca.**
- 37 **CINEMA.** Antònia Vidal comenta la pel·lícula de John Huston: **La jungla de asfalto.**
- 39 M. R. Sbert i Balaguer fa el comentari de dos films recents: **El Sur**, de Víctor Erice, i **El Crack**, de José Luís Garcia.
LLIBRES. Martí X. March signa un bon comentari: **Els infants de les Illes a la recerca d'una literatura.** Un problema greu que reclama més solucions encara.
- 41 Biel Camps fa la recensió del llibre de G. Bibiloni: **Els noms dels carrers de Palma (I. Ciutat antiga).**
Magdalena Riera Frau presenta la biografia d'**Anselm Turmeda**, obra de Mikel de Epalza, publicada per l'Ajuntament de Palma.
- 43 **ÍNDEX DE LLUC 1983.**

INFORMACIÓ ALS LECTORS

D'acord amb l'article 24 de la Llei de Premsa i d'Impremta, feim constar que la revista LLUC és propietat de la Congregació de Missioners dels Sagrats Cors (Monestir de la Real - Palma de Mallorca).

Durant l'exercici de 1983 la situació econòmica i l'ajuda rebuda d'Obra Cultural Balear, que s'encarri

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS a

5104064471

Projecció exterior de la nostra cultura

editoria

Es curiós que la nostra llengua i la nostra cultura s'ha de preocupar més de la seva projecció interior que no de l'exterior.

Ho demostren molts de fets, però en volem remarcar un que s'ha esdevingut els mesos de setembre, octubre i novembre a la ciutat alemanya de Karlsruhe (Baden-Württemberg): ens referim a les setmanes que s'hi han celebrat de cultura catalana, que per ara són inimaginables al nostre país. És gratificant comprovar com més enllà de les fronteres de l'Estat Espanyol, la cultura dels Països Catalans desperta cada vegada més interès sobretot entre els joves universitaris. A Karlsruhe s'ha presentat un panorama completíssim de l'actualitat de la cultura catalana: lingüística, literatura, arts plàstiques, cinema, teatre. En aquest darrer aspecte cal assenyalar l'èxit obtingut pel Teatre Lliure amb el seu muntatge de «L'hèroe» de Santiago Rossíñol, una obra que a primera vista no semblava massa escaient per a aquestes circumstàncies, però que va despertar un vertader entusiasme entre el públic alemany.

En ocasió d'aquestes diades ha estat constituïda l'associació germano-catalana, que ve a sumar-se a les associacions catalanòfiles ja existents arreu del món.

Aquests fets ens haurien d'obligar a re-

flexionar. ¿Per què una cultura tan ben acollida fora de l'Estat Espanyol desperta a casa nostra tantes disídies i tantes reticències? A Karlsruhe varen tenir lloc recitals de poemes, lectures de textos literaris. Entre els assistents predominava la gent jove, entre la qual cal fer esment de la joveníssima traductora de Mercè Rodoreda a l'alemany, Angèlica Mass. L'ànima de les jornades va ser un altre jove, el Dr. Tilbert Stegmann, professor de la Universitat de Frankfurt, a qui els Països de llengua i cultura catalanes mai podran agrair a bastament la labor d'apostolat i de divulgació que va duent a terme.

És molt lamentable l'abisme entre aquesta actitud, constatada a una ciutat alemanya, i la dels promotors d'un ressonant Congrés de caràcter turístic, celebrat recentment a Mallorca, en el qual la nostra realitat lingüístico-cultural ha estat sistemàticament ignorada. ¿No seria hora que els nostres poders públics prenguessin consciència de la necessitat d'oferir als qui ens visiten una imatge tan autèntica del nostre país com la que han ofert les setmarts de Karlsruhe? Ens permetem recordar que, al cap i a la fi, es tracta d'un precepte estatutari i que l'Estatut d'Autonomia és una llei orgànica de l'Estat Espanyol.

**SOBRE INSULARITAT (i VI)
L'OPINIÓ DELS ANTROPÒLEGS**

**María Xesús Castro
Gabriel Oliver**

Insularitat i antropologia

I. INTRODUCCIÓ

El mateix fet de plantejar-nos la possibilitat que la insularitat pot ésser un factor diferencial o específic, significa que de fet ho és, com a estructura mental internalitzada.

No podem suposar que la insularitat exclusivament sigui un fet **determinant** de totes les pautes culturals illenques, però sí que és un fet **excloent** de moltes pautes possibles. Ens dona, almenys, la clau d'un tipus d'estructuració mental de l'espai i el temps, producte d'una percepció específica, donada per la realitat física, concreta, delimitada, de l'illa — terra ferma en oposició al mar. Per la gent que ve de fora, l'experiència itinerant exorcitza el perill de la mar o de l'aire: la mar o l'aire són vivenciats com a vehicle, no com a obstacle. La persona que neix a l'illa té l'experiència d'assequibilitat de la terra i del seu acolliment enfront de la mar inabraçable. Per a la gent de fora, l'illa és l'espai al qual hom arriba; per la gent de dins l'illa és l'espai «propi» del qual hom se'n va.

Des del punt de vista antropològic, la variació cultural (1) mundial de la percepció de l'espai i el temps és un fet tipificable: «La percepció varia també en funció de la cultura... La percepció de l'espai i del temps són igualment socials» (2).

L'illenc té una clara assumptió del propi fet diferencial, de la pròpia alteritat, de la pròpia entitat («Mallorca» i «fora Mallorca»). Té consciència de la delimitació, de la concreció de l'espai, un espai que abans era immens i que ara és a la vegada macrocosmos i microcosmos, el mínim i el màxim, el punt de referència, una i vària; té una tendència centrípeta, un sentiment uterí envers la terra: «la mar fa forat i tapa».

Per a un europeu acostumat als espais grans i a les muntanyes altíssimes, Mallorca és una mena de maqueta de continent. És un petit prodigi. Té de tot. És el microcosmos enmig de la mar que «uneix les terres».

Aquesta realitat unívocament definida cap a fora és multivària cap a dins. Per a l'illenc, la delimitació-reducció de l'espai absolut du a l'ampliació de l'espai relatiu: l'illa és la mida, el macrocosmos i el microcosmos alhora coincideixen en ella. El ritme lent és l'ampliació de l'espai temporal que correspon a l'ampliació subjectiva de l'espai físic. Aquest ritme lent és accentuat amb desplaçaments espacials ràpids per distàncies curtes: hom agafa cotxe per anar a la plaça del

Foto: M. X. Castro (Eivissenca)

poble a prendre cafè; això fa que el poble de l'altre costat de l'illa sembli enormement llunyà.

Tot l'apuntat per al tipus de percepció illenca és, evidentment, aplicable a la vall-illa entre muntanyes; la vall entre muntanyes participa de l'aïllament illenc, però la practicabilitat de la terra trepitjable és un factor de seguretat envers el que és exterior, seguretat que la mar no proporciona si no és dominada tecnològicament: La insularitat com a fet no és, de debò, l'únic factor determinant d'un tipus d'actuació col·lectiva mitjançant una percepció centrípeta de la realitat. Per exemple, Gran Bretanya és una metròpoli centrífuga, encara que els seus habitants tenen la mateixa consciència d'insularitat enfront dels «continentals». ¿Tal vegada altres factors, com la seva ubicació perifèrica ajudaren a aquesta independència agressiva, qüestió que per a una illa del Mediterrani seria més difícil?

L'antropologia és una ciència de síntesi a **escala humana**, que pretén **elaborar conclusions vàlides per a totes les societats**, a través d'una metodologia específica que inclou treball de camp amb observació participant i mètode comparatiu (fase etno-

(1) Cultural en accepció antropològica, és a dir, referent als tipus d'organització, producte de la relació estructurada, sistèmica, de l'espècie humana amb el seu medi i en el seu medi. Organització inclou des de «subsistència» fins a «interpretació del món».

(2) Aguirre Baztán, A., Rubio Carracedo, J., **Los 60 conceptos clave de la antropología cultural**, Barcelona, 1982.

gràfica, etnològica i antropològica). Ciències socials com la història s'estan acostant darrerament a una escala quasi antropològica mitjançant els estudis locals i la història de les mentalitats i de la vida quotidiana (3). L'antropologia, per la seva part, com a ciència d'interpretació de la cultura com a sistema, ha passat d'una concepció descriptivo-holística (adequada per l'estudi de cultures senzilles) a una concepció més abstracta de tipus heurístic, és a dir, amb la inclusió de dades diacròniques, que permet cada vegada més l'estudi antropològic de les societats complexes, urbano-industrials (4). Puix, des del punt de vista antropològic, tant les cultures ubicades continentalment com les illenques desenvolupen mecanismes culturals de relació amb el seu medi, entre els quals tenim els d'interpretació espacial i temporal, que van canviant, a la recerca de nous equilibris, segons les necessitats. L'antropologia científica avui es troba molt lluny de la instrumentalització ideològica de què va esser objecte durant el període àlgid del colonialisme occidental. L'observació dels mecanismes de creació cultural, de les seves diferències i analogies arreu del món, i la construcció de síntesis interpretatives, no impliquen valoracions jeràrquiques de les societats, sinó la constatació de la capacitat humana per a la creació d'equilibri per a la supervivència.

II. INSULARITAT I DADES. L'ILLA, UN LABORATORI ANTROPOLÒGIC

La insularitat ha estat un dels factors de concreció i conservació de dades, donat el ritme d'un espai cultural que no ha tingut revolució industrial i que recentment ha afegit als ametllers un altre «monocultiu» colonial, el turisme de masses, que afecta especialment a la perifèria, però que a través de les classes mitjanes i la immigració ha afectat igualment les zones interiors (5).

Hi ha indrets on encara persisteixen pautes de relacions econòmiques, socials i ideològiques, pròpies de cultures agràries; indrets conflictius de problemàtiques urbanes i rurals explicables com a conseqüència d'immigracions i de migracions internes; estudis a fer com el del canvi o la persistència de tipus de dieta alimentària, de conductes de criança, o de l'ús, segons edat i ubicació, de la tecnologia de transports; estudis sobre el canvi dels papers econòmics segons el sexe, o d'expectatives matrimonials, o de comportaments ritualitzats, alternativament agressius, amables o paternalistes amb la gent forana; la calma proverbial; l'ús de les llengües com a signe de descastament, arma d'agressió, salut de benvinguda o eina d'afirmació endogrupal.

Però no exactament ens interessa de quina manera Mallorca ens pot ajudar a fer antropologia; més aviat ens interessa de quina manera l'antropologia ens pot ajudar a conèixer més Mallorca.

Des del punt de vista de l'antropologia, Mallorca, una societat complexa, està immersa en un procés de transculturació perfectament tipificable. Deim «aculturació» al resultat del contacte no bèl·lic entre cultures de nivell tecnològic diferent; l'aculturació comporta

dos moments no necessàriament successius: un de «deculturació» (pèrdua dels propis elements culturals) i un altre d'«enculturació» (integració d'elements de la cultura donant); la transculturació és el procés d'aculturació. Un exemple d'aquest procés podria esser la destrucció de la cultura dels musulmans de Mallorca per part dels catalans al llarg de tot el seu assentament; d'aquella cultura en romanen trets aïllats. Un etnocidi no és, naturalment, un genocidi; suposa la destrucció de la cultura com sistema organitzatiu a escala humana en una situació determinada d'equilibri endogen.

El contacte cultural en situació de continentalitat pot afavorir relacions més igualitàries o d'intercanvi, mentres que els contactes exteriors en situació d'insularitat modifiquen i dificulten considerablement els processos de comunicació igualitària. El turista que ve de fora instrumentalitza el territori i el colonitzat en treu profit o desavantatges segons la seva ubicació a l'estructura econòmica, instrumentalitzant també el visitant. El foraster és vivenciat per l'illenc com un element agressiu.

Alguns trets significatius del procés transcultural a Mallorca són les tensions lingüístiques, el capgirament d'estructures, des de les econòmiques fins a les ideològiques —transformació parcial de pobles agrícoles en barris-dormitori; modificació de les pautes processals i les conductes de transmissió cultural, modificació de la funcionalitat del parentiu—. El procés d'aculturació és més complicat si les cultures són diverses; la resistència a aquest procés per part d'algun sector de la població receptora i el seu afavoriment per part d'altres grups crea les tensions que vivim quotidianament, i que varien àmpliament des de la xenofòbia fins a l'hospitalitat.

La insularitat sembla haver influït sobre tot, des de la percepció espacial i temporal, al desenvolupament d'un sentiment de seguretat dins de l'illa, i d'inseguretat a fora d'ella. El sentiment de seguretat troba el seu vehicle a l'estructura familiar, com a entorn solidari i eina de defensa. Això comporta una mentalitat més aviat de conformitat, d'inèrcia, tendent a l'autosuficiència, a la convivència pacífica amb les tradicions i el rebuig de la novetat: l'ampliació de l'espai virtual macrocòsmic provoca una dilatació (lentitud) dels processos temporals. En aquest moment, amb molta deculturació i dependència externa, canvis d'ús de la terra i del sistema de valors, la cultura tradicional es perd com a sistema organitzat de vida, no es comunica; un canvi de demanda turística faria quedar la majoria de la població sense recursos de subsistència; segurament es produiria una forta emigració i elaboració de recursos diferents, perquè els tradicionals s'haurien perdut sense possibilitat de recuperació funcional al seu esquema cultural.

Els conflictes transculturals actuals sembla que són parcialment originats pel sentiment de despul·lament progressiu del que és propi, del que dóna seguretat, i certs indrets assoleixen, per a col·lectivitats diverses, un paper mític i quasi màgic de representació de les essències culturals enfront de la uniformització turística venal.

III. CONCLUSIONS I PERSPECTIVES

Les qüestions apuntades als anteriors apartats podrien considerar-se hipòtesis a comprovar mitjançant una feina de camp etnogràfica que avui per avui no està feta i que és urgent. Hi ha aportacions variades i molt localitzades, estudis d'aspectes etnogràfics: tècniques de subsistència, cultura material i espiritual i un munt de reculls folklòrics que no citarem per manca d'espai; però no hi ha una feina sistemàtica, potser d'equip, que caldria dur a terme. Creim que l'antropologia podria contribuir a dilucidar i sintetitzar la problemàtica d'una societat complexa com és la nostra. El treball de camp és necessari fer-lo aviat, perquè dintre de poc temps hi hauria ja més feina de «reconstitució etnogràfica» (amb enquestes o inventaris fetes a vells) que feina d'observació participant directa de trets culturals integrats que encara són vius: ara mateix en trobam que es «representen» quasibé teatralment, però que no són vius al context cultural previ sinó que estan folkloritzats i han passat a ocupar un altre lloc al nou equilibri cultural posterior al turisme massiu. A una estructura cultural, cada un dels trets no té una significació unívoca, sinó referent al context; aquesta adequació es podria interpretar segons l'esquema funcionalista de Malinowski: «L'entitat real d'una cultura sembla reposar en la seva connexió orgànica a totes les seves parts, en la funció que tal detall realitza a l'interior del seu sistema, en les relacions entre el sistema, el medi i les necessitats humanes» (6).

L'antropologia dinamista, però, propugna l'estudi de les reaccions d'aquest sistema en una situació de canvi, treball que ens donaria més claus d'interpretació; E. R. Leach precisa clarament: «Cada individu...

cadascú en el seu propi interès, fa tot el possible per explotar la situació tal com la percep, i d'aquesta manera, la mateixa col·lectivitat d'individus altera l'estructura de la societat».

Aquest nou corrent antropològic no eludeix, evidentment, l'estudi de les fases conflictuals i de transformació: G. Balandier rehabilita el procés de canvi com a eina que proporciona elements d'estructures prèvies i d'estructures previsibles posteriorment. Per al mateix Leach, l'equilibri d'una societat no és necessàriament la seva estabilitat.

La metodologia adequada pel tema que ens ocupa, seria, doncs, la de l'antropologia dinamista, sense deixar de banda la convicció que l'enfocament interdisciplinari de l'estudi és el més eficaç.

MARÍA XESÚS CASTRO VALDOMAR

Departament de Ciències Socials.-Antropologia.

GABRIEL OLIVER OLIVER

Departament de Filologia.-Cultura Popular

Escola Universitària del Professorat d'EGB

(3) Un dels treballs que s'estan fent a Mallorca en aquest sentit és el de demografia històrica «Estructura familiar a Mallorca, 1600-1860», que la Dra. Moll realitza amb la metodologia de Peter Lalett. L'estudi del comportament demogràfic acudint a la reconstrucció de famílies ens acosta a les **problemàtiques individuals que influeixen en el comportament col·lectiu** (un objecte antropològic).

(4) Veure: Mercier, P., **Historia de la antropología**, Barcelona, 1969.

(5) Veure: Cela Conde, C. J., **Capitalismo y campesinado en la isla de Mallorca**, Madrid, 1979.

(6) Malinowski, B., **Coral Gardens and Heir Magic**, Londres, 1935, cit. per Mercier, op. cit. pàg. 133.

Obra Cultural Balear i Revista LLUC

*vos desitgen molts d'anys
i venturós 1984.*

**DOSSIER:
MITJANS DE COMUNICACIÓ**

El vídeo en català, avui

Si vostè s'ha comprat un vídeo, ben segur que tindrà ganes de veure-hi bones pel·lícules, a part de les que la T.V.E. li ofereix amb **regularitat**.

També pot ser, que el diumenge a la tarda, per tal d'entretenir els nins quan es comencen a fer pesats, li vagi bé passar alguna pel·lícula infantil o d'aventures, o vés a saber, si amb la dona i els amics no li vindria de gust tenir a la pantalla, de tant en tant, una pel·lícula **porno**.

Fins aquí, vostè és un ciutadà més o menys normal, intuïtiu, perquè detecta que l'era Gutenberg ha deixat pas a l'era de la imatge, però, sobretot és modern. La democràcia, ja se sap, li permet veure tot això i molt més.

El que és segur que no li permet veure la democràcia, per ara, —i mira ja comença a fer anys que dura!— és veure tot això i molt més, en català, i a partir d'aquí, vostè, jo i tots els vuit milions de ciutadans, pel cap baix, que parlem aquesta llengua, deixem de ser normals, intuïtius, però, sobretot, moderns.

Valgui aquest preàmbul pel que fa el vídeo català de consum, aquell que vostè no trobarà mai entre els milers de pel·lícules del vídeo-club de la seva cantonada, o si el troba serà a la proporció de l'u (en català), al dos mil (en castellà).

La catalanització d'aquest sector del vídeo va molt lligada a la de la indústria del cinema. Com a mesura d'urgència fora recomanable estimular la indústria privada, ja que ella sola sembla que no ho fa, des de les institucions, perquè cada pel·lícula estrenada, feta o doblada en català fos copiada en vídeo i també perquè es produïssin directament en català, aquesta mena de cintes. Això, mentrestant no creixi la demanda en català dins dels sectors de consum massiu —la qual cosa encara és lluny—. I les institucions, ai las! estan massa ocupades a controlar la plaga de la pirateria, entrampades en pressupostos de cultura més que insuficients i molt em temo, que no s'acaben d'adonar de la monstruosa importància que ha agafat al món, aquest nou fenomen de comunicació de masses.

El vídeo, però, és alguna cosa més que el cinema a casa.

Un vídeo pot ser una peça d'art en una exposició, és, segur, una eina imprescindible per a renovar l'ensenyament, pot reflectir en un arxiu, com a documental històric, els fets cabdals de la història d'un país, pot ajudar la promoció d'empreses privades, nodreix la majoria de les programacions de T.V. i pot...

EL VÍDEO COM A SUBJECTE DE CREACIÓ ARTÍSTICA

No sé qui deia que el vídeo és com el fang perquè és un llenguatge tan jove que l'abast real de les possibilitats que té com a mitjà expressiu són, encara, insondables. Tothom qui el té a les mans fa i desfà a cavall entre la troballa tècnica i la imaginació creativa; les resultants, etiquetades amb allò que s'ha anomenat vídeo-art tenen, tot sovint, la ingenuïtat del descobriment, de la novetat efímera. I, és que encara que la matèria bàsica i diferencial del vídeo sigui el temps, en art, després dels surrealistes, qui gosa a dir que ha inventat alguna cosa? D'altra banda els suports tècnics, en la mesura que estiguin controlats, deixaran de ser novetat, tanmateix, és absolutament necessari investigar fins a controlar-los, però alerta! Courbet ja havia pintat el seu estudi amb ell pintant a dintre, si és que hem de jugar a les nines russes tot meravellant-nos del mitjà que tenim als dits.

Malgrat aquestes disquisicions conjunturals, qui hagi tingut la sort de veure, a París, la vídeo-instal·lació del coreà-americà Nam June Paik on diversos televisors reproduïen individualment la bandera francesa i alhora tots junts feien una sola bandera o per anar més a la vora, qui hagi vist la instal·lació de Miralda-Benet Rossell amb un pilot de televisors tot reflectint la imatge i l'alçària del monument de Colom a Barcelona, segur que sap que, amb vídeo, es pot comunicar molt; i és que un vídeo ben fet, com una bona peça de música o com una bona pintura, traspasa.

Saldo: Benet Rossell fa cinc anys que treballa a París per una fundació japonesa i Muntadas i Miralda, de fa temps, treballen i són dels més reconeguts representants del vídeo actual, a Amèrica. Un país que no dóna suport a la recerca es miri per on es miri, no avança i, per tant, en aquest cas, el nostre és ben lluny de ser un país normal.

EL VÍDEO A L'ENSENYAMENT

De l'eficàcia del vídeo en el malparat ensenyament, no cal ni parlar-ne, ningú no la discuteix. És clar que un bon vídeo en mans d'un mal mestre, d'eficàcia no en té cap, però, acostumats com estan els nens al llenguatge televisiu, una bona explicació en imatges i ben assessorada reporta una facilitat de captació molt superior a la de la classe tradicional.

La qui escriu no és amiga de tremendismes i reconeix que tot i que l'enorme demanda de material audiovisual, en català, per part de les escoles i centres d'ensenyament diversos, no està ni de bon tros satisfeta, comença a haver-hi cintes i treballs en el camp del vídeo didàctic, doblat de l'estranger i de producció autòctona, prou interessants.

Desconec els materials que s'hagin pogut produir al País Valencià o a les Illes, però al Principat sol, a més de la campanya llançada pel Departament d'Ensenyament, la primavera passada, la qual ha donat un mostrari força extens d'enregistraments, hi ha diverses fundacions i empreses que treballen fort i bé en aquest terreny, és el cas dels **Serveis de Cultura Popular**, de la distribuïdora Auca, de VIRAC S.A. —Productora Catalana—, de l'escola de Formació de Mestres de Vic i d'altres.

Per a ser útils, si algun lector necessita material d'aquest o de temàtiques diverses, mentre sigui en català, el trobarà gairebé tot fitxat i organitzat, en qualitat de préstec, al Servei de Normalització Lingüística de la Generalitat de Catalunya.

EL VÍDEO REPORTATGE

Hi ha un camp on el vídeo és una eina excepcionalment útil: en el dels documentals. La seva mobilitat, el visionat directe i la fàcil manipulació, el converteixen en un aliat de primera línia per a caçar la imatge al moment que s'esdevé.

D'aquesta mena de vídeos, n'hi comença haver força en català perquè està a l'empar de les necessitats institucionals: Generalitats, Diputacions i Ajuntaments, com són:

La gravació d'actes (conferències, convencions, mítings, festes).

La gravació d'espectacles (teatral, musicals, folklòrics).

Gravacions d'art (exposicions, vídeo-catàlegs, entrevistes, ensenyament de tècniques, museus).

Més tota la restallera de documentals polítics, històrics, esportius, geogràfics, etnològics, antropològics...

Cal veure l'ús que es fa d'aquest material —a part del d'arxiu— amb una selecció prèvia de qualitat; com és dóna a conèixer i es difon per una pila de canals, escoles, fires, ajuntaments, T.V., que a hores d'ara es troben infrautilitzats.

EL VÍDEO PUBLICITARI

El vídeo juga un fort paper com a element de presentació i de promoció de les empreses, a les fires, convencions, etc.

A més, a partir d'ara la T.V. admet la publicitat fílmica directament en Vídeo i no en 35 m/m. només com fins fa ben poc.

Això dispararà la producció de vídeo propagandístic i és en aquest terreny, on potser cal subratllar amb preocupació les deficiències no ja del vídeo publicitari en català, sinó de la publicitat catalana en general.

Tothom, algun cop, parlant ha repetit alguna de les frases fetes de la propaganda habitual en castellà o en anglès, simplement perquè sonen bé, perquè posen una nota d'humor a la conversa o perquè vénen rodades. Mai aquestes frases no són dites en català; si hi fossin traduïdes perdrien tota la gràcia. Els creatius publicitaris no acaben de trobar, per falta de tradició o per manca de repetició reiterada, un estil natural, actual i eficaç, senzillament en català.

Això és doblement greu quan la publicitat en d'altres llengües ha aconseguit aquí i a fora uns nivells de llenguatge i qualitat que freguen la perfecció poètica.

Vull acabar amb una esperança, la més òbvia, l'aparició dels canals de T.V. catalans que generaran materials de qualitat posteriorment distribuïbles, que compraran produccions catalanes a les empreses privades, que anunciaran en català i que faran, si tot va bé i entre altres coses, que puguem començar a ser una mica normals i, sobretot, moderns.

ISONA PASSOLA
Historiadora, promotora del VIRAC, membre del Comitè Assessor d'Imatge de la Campanya de Normalització Lingüística de la Generalitat i membre del CDAG de l'Institut de Cinema Català

La situació funcional actual de la TV a Balears

El programa balear va iniciar les seves emissions el 15 de novembre del 1979. Des del seu començament, i per la seva situació atípica, ha hagut de suportar uns condicionaments que han llastrat el programa i dificultat la seva realització.

L'esquema d'elaboració del programa és el següent:

—La informació que dona Menorca, Eivissa i Mallorca, en principi es coordina per la redacció de Palma.

—Les filmacions s'envien a Madrid per avió on són revelades.

—La redacció de Madrid adapta i elabora els textos al mitjà televisiu. Aquí es munten les filmacions i es grava el programa per la seva posterior emissió.

Els inconvenients que provoca aquesta anòmala situació del programa són fàcils de comprendre: vellura de la notícia per la pèrdua de temps que suposa enviar el material filmat per ser revelat i emès, retards o suspensions d'algun vol aeri, dispersió de les redaccions —Madrid i Palma—, desconeixement de la llengua catalana —modalitat balear— pel personal adscrit temporalment a Madrid. S'ha de pensar, per exemple, en la situació incòmoda que se pot trobar un muntador catalano-parlant, etc.

Com tots sabeu el programa s'emet de dilluns a divendres i de les 14'30 a les 15.

La penúria dels mitjans tècnics i humans i el desigual repartiment entre les diverses illes ha originat, en algunes ocasions, desequilibris informatius que s'han procurat corregir. Suplint amb el nostre esforç la manca en tots els ordres, hem arribat a unes cotes informatives apreciables, fins en aquelles illes que no comptaven amb un mínim de material tècnic i humà.

ANTONI JAUME
Director del Programa Regional de Balears

La llengua catalana a la televisió

Un dels obstacles amb què topa el català per a la seva normalització en aquests moments és la concepció estàtica i arqueològica de l'idioma que semblen tenir la majoria dels «legisladors lingüístics» —i, per recepció passiva, una gran part dels parlants— i la ignorància oficial dels **registres**, és a dir, de les variants que adopta la llengua segons la situació en què es produeix el seu ús. El procés d'unificació i depuració del català s'ha tirat endavant atenent a un criteri general de correcció/incorrecció, insuficient per abastar per si sol la gran diversitat d'usos que permet tota llengua, i més que insuficient contraproductent perquè actua com un factor perturbador de la comunicació. En comptes de discutir si un terme, una construcció, una pronúncia... són correctes o no, hauríem d'estudiar si són **adequats** al seu context, concepte molt més ampli (perquè, entre molts altres aspectes inclou el de la correcció) i fonamental per al «control de qualitat» que en les circumstàncies del català necessita l'ús públic de la llengua.

Que la funció principal de la llengua a la comunicació és la recepció clara del missatge sembla tan evident que no caldria dir-ho, però la realitat és que costa molt trobar un professional (corrector o periodista) que hagi meditat amb profit sobre aquesta qüestió. La confusió del català **estàndard** (el que procura ser unitari, homogeni i comú a la majoria de parlants) amb el català **literari** (el que, amb finalitats de creació artística, pot utilitzar tots els recursos de la llengua), conseqüència d'una interpretació cega de la normativa, i la tendència a l'encarcarament que demostren la majoria de professionals quan es troben davant una màquina d'escriure, un micròfon o una càmera, són actituds difícils de combatre. D'ençà que caminem cap a la lenta normalització del català, la gent té la mala consciència de parlar molt malament el català i veu la llengua correcta com una entitat mítica idealit-

**Una cultura en marxa
 per a tot un poble.**

Demaneu informació

XARXA
CULTURAL

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau)
 Telefon 315 10 11 • Barcelona-2

zada, i ja sabem que la mala consciència sempre s'amaga amb l'idealisme. El català «correcte» resulta així una mena de secret posseït pels **iniciats** que els usuaris de l'idioma no arribaran a dominar mai. Les causes d'aquesta situació, negativa perquè impedeix l'accés dels parlants a la pròpia cultura, són moltes i molt diverses, però de moment ens acontentem d'haver-ne assenyalat la que, des del nostre punt de vista, té actualment una influència més directa en el conflicte: la identificació de la llengua **estàndard**, que és la que necessitem per als mitjans de comunicació, i fins i tot de la llengua **col·loquial**, que a través dels còmics moderns o del cinema també n'hem de fer un ús públic, amb la llengua anomenada **literària** o **culta**, l'única que de moment ha estat estudiada i divulgada en tots els àmbits.

CATALÀ CORRECTE I NIVELLS DE LENGUATGE

Quan tenim una conversa íntima amb una persona a qui declarem el nostre amor, ho fem de manera diferent de quan anem a demanar un augment de sou al director de l'empresa on treballem. Tampoc no parlem igual amb el botiguer de la cantonada que amb un familiar nostre. El to i el vocabulari d'un capellà quan s'adreça als seus feligresos contrasta amb els que gasta un artista de cabaret quan tracta amb el seu públic nocturn. Fins aquí suposo que tant els nostres detractors convençuts com els qui comparteixen els nostres plantejaments no deuen tenir inconvenient a donar-nos la raó. Doncs bé, ¿per què hi ha qui pretén aleshores que en la ficció d'una pel·lícula o una obra de teatre, per exemple, els enamorats, els oficinistes, els capellans i les cabareteres utilitzin, amb les escasses variants que reconeixen, el mateix to, la mateixa pronúncia i, en definitiva, el mateix català «correcte»? Sens dubte, perquè, de bona fe, sostenen que tot el que

no han previst les normes oficials de la llengua entra dins el sac de la incorrecció i és per tant inadmissible. I les normes oficials no han previst que les cabareteres puguin parlar en català en públic, però els qui treballen en cinema o en televisió constatem que es va fer una mala previsió.

En definitiva, es tracta de no perdre de vista la correcció lingüística i d'aconseguir alhora una naturalitat en l'expressió, de no renunciar mai a la versemblança, i aquest últim objectiu ens obliga a vegades a fer equilibris gairebé impossibles. No podem fer un programa de música pop o doblar una pel·lícula de gàngsters americans amb el mateix model de llengua que ens serveix per dissertar sobre filosofia o geografia comarcal. Per tant, si convé, no tenim més remei que fer ús de certes formes no considerades gaire genuïnes per la normativa, si amb això aconseguim de mantenir la versemblança.

LA LLENGUA ESTÀNDARD I ELS DIALECTES

Fora d'aquests casos extrems que acabem d'assenyalar (els doblatges de pel·lícules que demanen un cert ambient, els programes destinats a la joventut) el model de llengua que necessitem per als informatius i els mitjans de comunicació en general és l'**estàndard**, el que podem considerar comú a la majoria dels parlants. La llengua **estàndard** s'ha d'ajustar a la normativa i ha de defugir els arcaïsmes i els localismes gratuïts, però ha de ser més formal que la llengua dels doblatges de telefilms, els programes de tipus col·loquial (concursos, tertúlies, etc.) i els dibuixos animats (expressió televisiva dels còmics). L'**estàndard** català, que han anat forjant els nostres mitjans de comunicació, pot ser útil per a tot el domini lingüístic dels Països Catalans si no es considera un sistema tancat i admet diverses formes subestàndard, perquè no podem acceptar de cap manera que el mateix model de llengua serveixi igual a Barcelona, a València i a Mallorca. I el fet d'incorporar a la llengua comuna formalitzada les maneres d'expressar-se dels diferents dominis lingüístics no ha de fer trontollar gens ni mica la correcció de la nostra llengua estàndard. Una altra cosa ben diferent és barrejar tothora i en tot lloc les diverses formes particulars dels dialectes catalans, com hi ha més d'un lingüista que sembla proposar. Respectar els dialectes, sí, és clar; «esperanto» dels Països Catalans, no, de cap manera. Que cada variant dialectal sigui respectada en el seu domini, que s'afavoreixi la intercomunicació dels dialectes catalans i que entre tots mirem d'obtenir l'equilibri entre un català real i un català correcte, que no hàgim de patir la sensació que representem una comèdia arcaica cada cop que hem de fer un ús públic de la nostra llengua. Si seguim aquests punts, potser podrem començar a parlar de normalització lingüística.

**JOSEP M. FULQUET
FERRAN TOUTAIN**

*Assessors Lingüístics del Programa Especial
del 10 de setembre de TV3, Televisió de Catalunya.*

«Mallorca al vent»

La direcció de la revista em demana unes línies sobre el programa de ràdio «Mallorca al vent» que, una temporada més, saltarà a l'aire des de les antenes de **Ràdio Popular de Mallorca**.

Dins el panorama radiofònic mallorquí, tan migrat quant a presència de la nostra llengua, aquest programa destaca per la antiguitat i per la constància. Va néixer en els darrers temps del franquisme, promogut i patrocinat per l'**Obra Cultural Balear**, amb l'objectiu de fer present, en la mesura de les seves possibilitats, el català a la ràdio. No tenint una temàtica especial a tractar, es va obrir a uns continguts molt variats, tot i que hi hem de reconèixer un cert predomini de les qüestions de caire cultural.

Precisament gràcies a la seva llarga vida, ha tengut ocasió de sentir-se afectat per les vicissituds que ha travessat la ràdio espanyola i en general tots els mitjans de comunicació del país. Va viure dies d'estretor i censura; va passar pel trànsit de la dictadura a la democràcia i no ens en podem avenir de gaudir ara de la llibertat que tant ha costat obtenir.

L'índex de col·laboradors, habi-

tuals i ocasionals, és extensíssim, tant que resulta totalment impossible reproduir-lo. Gosaria dir que quasi totes les persones destacades de la nostra cultura, un dia o un altre, han tingut ocasió de fer-hi sentir la seva veu.

Em demanen que parli de l'audiència que té, i aquest és un punt difícil de respondre. Hi ha una notable resistència dels oients a escriure cartes. Nosaltres hem procurat estimular-los en aquesta direcció, i dels resultats podem deduir que entre els qui ens escolten hi ha, sens dubte, un predomini de persones sensibilitzades respecte la nostra peculiaritat lingüística i cultural; però això no significa en absolut que tinguem un públic de lletraferits, sinó que comptam entre els oients persones senzilles no especialment marcades per un càrrec, una professió o dedicació.

El mes d'octubre hem reprès la nostra activitat; però a partir d'ara ja és a través de l'emissora de freqüència modulada, circumstància que permetrà una més alta fidelitat i qualitat de so i també una cobertura més ampla.

Tractarem de l'actualitat política de l'Illa; hi rebrà atenció especial la

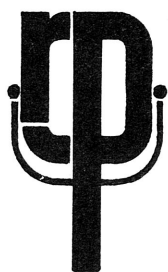

problemàtica de l'ecologia (per això esperam comptar amb l'estimable col·laboració del G.O.B.); i també temes de cultura popular, teatre i espectacles, publicacions, ensenyament, geografia i voldriem destacar per la seva singularitat l'espai dedicat a la música mallorquina.

Voldriem convidar tots els lectors de la revista a escoltar-nos, cada dia de dilluns a divendres, a les 3'30, després de dinar. I si ens volen escriure donant la seva opinió (bona o dolenta) sobre la nostra feina, n'estarem ben contents.

Mentrestant continuarem fent la nostra i esperam poder arribar al dia en què aquest programa ja no serà necessari perquè la nostra llengua serà present de manera habitual a la ràdio mallorquina.

MIQUEL RIERA NADAL
coordinador del programa

RÀDIO POPULAR

una amiga de tot lo dia

C. O. P. E.
MALLORCA

Ràdio Mediterrània continua esperant

per Salvador Ortoneda

Molts es pregunten per què el projecte **RÀDIO MEDITERRÀNIA** encara no s'ha duit a terme; ¿com és possible que després de quatre anys de feina, amb la quantitat d'emissores que s'han instal·lat no solament a Mallorca sinó a tot l'Estat, a nosaltres ens hagin contestat amb el silenci administratiu? Són preguntes per a les quals voldríem tenir una resposta, però la veritat és que no la tenim i que a hores d'ara el que feim és insistir amb més força que mai perquè ens reconeguin el dret de tenir una emissora de ràdio pròpia, pagada amb els nostres diners i que parli la nostra llengua (oficial segons diu l'Estatut). Ni per un moment se'ns ha passat pel cap claudicar, creim que estam plens de raó i seria una feblesa dissoldre una societat creada per omplir un buit, existent encara avui de mitjans de comunicació en la nostra llengua. Per tant i mentre els 680 accionistes no diguin altra cosa, seguirem insistint segurs que tard o prest el nostre dret serà reconegut.

Comença a ser hora de fer conèixer tots aquests fets als habitants d'aquestes illes i que ells treguin conseqüències.

El **25 de gener de 1979**, 34 persones significades per la defensa de la nostra llengua fundarem la societat Promotora Mallorquina de Mitjans de Comunicació, S. A. amb la intenció de crear en primer lloc una emissora de ràdio autènticament mallorquina, de llengua i de fets. Per donar credibilitat al projecte pensarem que seria necessari diversificar el capital a fi de donar participació al major nombre possible de persones. Això ens va dur una feïnada, però al cap de pocs mesos havíem captat 680 accionistes de les més diverses capes socials. Mai en la nostra història més recent un projecte havia tengut tan bona acollida.

La primera passa, la donarem per a sol·licitar el permís al Director General de Radiodifusió, Sr. Ezcurra, el qual ens va contestar que hauríem d'esperar que es publicàs al B.O.E. el pla tècnic que en aquell moment s'estava preparant.

Per fi el **18 de juny de 1979** aparegué al B.O.E. un Reial Decret establint el pla transitori del Servei Públic de Radiodifusió Sonora en Ones Mètriques en Modulació de Freqüència. Aquest pla és la base a què s'han d'ajustar les sol·licituds. Aleshores decidim tancar la captació de capital fins que vinguí la concessió.

Tot i amb això hem d'esperar encara fins al **30 d'agost de 1980**, és a dir un any, perquè apareixi al Butlletí Oficial de l'Estat una ordre ministerial que

dóna curs a l'anterior Reial Decret. S'estableix la primera fase amb la concessió de 120 emissores, s'assenyala un termini per a la presentació de sol·licituds que expira el **20 d'octubre del mateix any** i es diu que les resolucions es faran públiques al cap de tres mesos, és a dir pel gener del 81. Naturalment nosaltres preparam la documentació i la presentam en el termini previst.

El 20 d'octubre del mateix any una altra ordre ministerial apareguda al B.O.E. amplia el termini de presentació de sol·licituds al **25 de novembre**. Com hem vist, el govern es comprometia a fer públiques les resolucions al cap de tres mesos, per tant aquest termini acabava el **25 de febrer**, dos dies després de l'intent de cop d'Estat.

El **27 de març de 1981** apareix al B.O.E. un Reial Decret del mateix mes que modifica el termini de resolucions per part del Ministeri fins al **25 de juliol de 1981**. En el mateix B.O.E. es publica una ordre ministerial de 25 de març, la qual desenvolupa la

segona fase del Pla Tècnic Transitori amb la concessió de 180 emissores més amb un termini de presentació que finalitza el 26 de maig del mateix any, les resolucions s'havien de fer públiques al cap de tres mesos.

De totes aquestes Ordres Ministerials no tornam a saber res més fins el **29 de desembre del mateix any**, quan el portaveu del govern comunica en roda de premsa que han estat concedides 120 emissores de F.M. i que no es faria pública la llista de concessionaris (a aquests els farien saber la concessió directament).

Evidentment nosaltres no rebérem cap notificació, però seguïrem esperant el segon torn de concessions.

El mes de març d'aquell any, el que era aleshores Conseller Delegat, Josep Lliteres i un dels accionistes Raimon Moragues, anaren a Madrid a entrevistar-se amb el Sr. José de la Rosa, responsable en aquell moment del departament d'emissores en F.M. i avui director de la cadena d'emissores Rato, propietària de Ràdio Balear-Inca. Aquest senyor els va tractar amb la major cortesia i els prometé de fer el possible perquè tenguéssim el permís.

Va tornar a passar el temps sense saber res més del tema, fins que el mes d'octubre la U.C.D. desapareixia del mapa polític, deixant concedides les 180 emissores restants, sense que cap d'elles fos per a nosaltres.

El mes de gener d'enguany ens entrevistàrem amb el Diputat per Balears Sr. Gregori Mir, al qual donàrem

un dossier explicatiu de tots aquests fets i una carta pregant-li que es prengués amb interès el nostre cas.

Igualment ens hem entrevistat amb el Sr. Fèlix Pons, al qual hem donat tota casta d'explicacions sobre el projecte.

De totes aquestes gestions només hem tret bones paraules i el consell que en aquest moment el permís, calia demanar-lo a la Comunitat Autònoma, ja que l'Estatut preveu transferències en aquesta matèria.

Així doncs, el 26 d'agost d'enguany ens entrevistàrem amb el President de la Comunitat Autònoma el qual ens va dir que faria tot el que estigués a les seves mans per a donar sortida a aquest assumpte. Igualment ens vàrem entrevistar amb el President del Consell Insular de Mallorca, qui va demostrar una gran simpatia pel projecte i ens va oferir el seu suport.

I ara esperam, que les nostres autoritats ens escoltin, comprenguin i ens permetin exercir el dret legítim de tenir una ràdio en la nostra llengua.

Aquesta és la història, una història plena d'incomprensions, però plena igualment de la seguretat i confiança que dóna el fet de saber que estam treballant pel nostre poble.

SALVADOR ORTONEDA I SANJURJO

*President del Consell d'Administració de
Promotora Mallorquina de Mitjans de Comunicació*

Octubre 1983

edicions

disseny gràfic

fotocomposició

publicitat impresa

**TALLER GRÀFIC
RAMON**

balmes, 39 tel. 25 44 32 palma de mallorca

Llibreria Jovellanos

UN SEGLE AL SERVEI DEL LLIBRE
I DE LA CULTURA

Jovellanos, 1

Tel. 22 14 66

CIUTAT DE MALLORCA

Prensa i normalització

Durant prop de dos-cents anys, Polònia sols va ésser un estat d'ànim, perquè el martell i l'encreua, és a dir, Prússia i Rússia, l'havien engrunada entre les seves poderoses fronteres.

Però els polacs guardaren l'idioma, i ressorgiren una vegada i una altra. I tornaran a ressorgir, malgrat tot.

Altres idiomes no tengueren tanta sort, i així, el manxès, una llengua cèltica que es parlava a l'illa de Man, entre Anglaterra i la verda Irlanda, s'extingí devers 1966. El frisó, el friauliès, el bretó, el retoromànic, són idiomes que van ferits d'ala, algun d'ells malgrat la protecció que rep de l'estat suís, com és el cas del darrer anomenat.

El nostre poble, un poc com el polac, es resisteix a deixar-se homogeneïtzar i esperoneja contra lleis i reglaments, pressions i repressions

(entre altres motius, no ens enganem, perquè disposem d'una economia forta: el pitjor enemic de les llengües esmentades abans és l'emigració o el procés simètric: la colonització).

Avui, emperò, el perill és molt més subtil i per això mateix més perillós: són les «mass media», que ens amaren de llengües estranyes. I així, la nostra mitologia es compona de personatges aliens i molt respectables, com són Don Quixot i Don Juan, o menys respectables, però en tot cas ben divertits, com Tarzan o Luke Skywalker. I fa més mal un any de televisió en castellà (o sovint en mexicà) que una grossa de decrets-llei.

Per això, si ens volem defensar, hem d'aixecar les nostres murades a l'escola (i el resultat es farà conèixer d'ací a deu o vint anys) a la rà-

dio, televisió i cinema (i la gent s'avesarà a parlar bé) però el mitjà que ajuda realment a escriure bé, a comprendre les paraules, a enriquir un vocabulari, és la premsa diària. I conscients d'això ens hem adreçat al diari de Ciutat que més proves de mallorquinitat està donant: «Ultima Hora» (*Sultimora*, pels amics).

A continuació trobareu el «pregó de desafiament» que ja haurà comparegut al diari quan llegireu aquestes línies. En qualsevol cas, ¿qui millor que els lectors de LLUC per comprendre la necessitat de participar en aquest projecte? És per això que repetim aquí la convocatòria, i esperem rebre tal quantitat de col·laboracions vostres que poguem cremar etapes i arribar al diari sencer en la nostra llengua abans de fer-ne comptes. Sols depèn de vosaltres.

PREGÓ DE DESAFIAMENT

Atenció: Text qualificat «V». El seu contingut pot ferir la vergonya dels lectors... que en tinguin.

Em vaig quedar aborronat.

En Pere Serra ho havia dit com si res, el més desencantat del món, i ningú no va motar durant una llarga estona, mentre el ressò de ses paraules anava d'un costat a l'altre del despatx, bronzint com un borinot d'un quadre a l'altre, d'un gravat a una aquarel·la, d'un munt de llibres a un aparell de ràdio, fins que topà amb el reixat de la làmpada i caigué damunt la taula, mesella de papers.

I aleshores en Toni i jo poguérem reconèixer la vertadera natura del borinot que tan endins ens havia fiblat: era l'escarabat negre de la vergonya.

Nosaltres li havíem demanat:

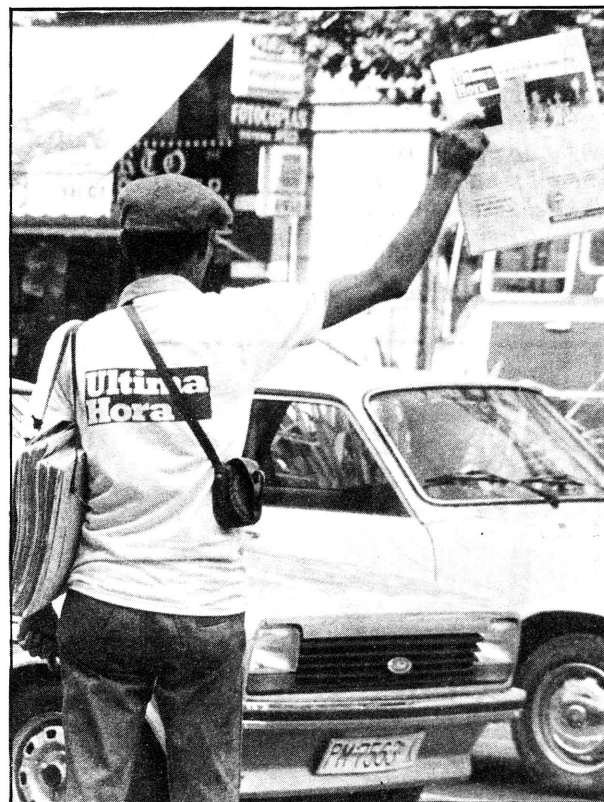
—Com així no hi cap diari en mallorquí, si en tenim en anglès, i un setmanari en alemany?

—Perquè ningú mai m'ho ha proposat — va ésser la resposta que ens deixà tan esmusos.

—I encara vos diré més —afegí En Pere Serra, director d'aquest diari, del Majorca Daily Bulletin i del Mallorca Magazin—. Aquella secció en català que es deia «La Columna de Foc» es va morir de gana, per manca de col·laboracions.

Allò va ésser massa, i sense esperar pus li entràrem amb olivetes:

—Pere, hem escollit «Sultimora» per al nostre projecte perquè creim que és el diari més independent, obert i illenc de tots, com bé ho ha demostrat al llarg de la

campanya electoral, que ha estat precisament la prova secreta a que hem sotmès als diaris locals per a decidir a quin d'ells podíem proposar la nostra idea.

—Estic content. I quina és aquesta?

—Com a primera passa, voldríem publicar una plana sencera en la nostra llengua tres pics per setmana, a fi d'avesar a la gent a llegir-la sovint, i no tan sols, com ara, els diumenges al vostre suplement dominical. I a més, voldríem que la gent se llevàs la por a escriure-la.

—Està bé, però, en quina gent pensau?

—En la gent normal, com vós i jo, que a això li diuen una taula, a això altre, un llapis, al pa, pa; i al vi, vi, i endemés saben que la soca més s'enfila com més endins pot arrelar, i volen arrelar dins l'idioma per enfi-lar-se més amunt.

—Això me sona... I llavors?

—Per cap d'any, passar a una plana DIÀRIA; a la tardor 84, a dues, i anar augmentant el nombre de planes fins a poder comparèixer com a separata primer i finalment com a diari completament en la nostra llengua.

—I quins temes tocaríeu?

—Ui! Tots els que es presentin. Vet aquí unes quantes seccions que havíem pensat fer comparèixer periòdicament: Política local; Política espanyola; Política internacional; Cròniques dels pobles dels corresponsals actuals que vulguin.

—Sembla interessant. I amb quins col·laboradors comptau?

—Uep! Ara hem de parar força. Feis comptes pagar les col·laboracions?

—Idò! Als preus habituals. No perquè una persona escrigui en català ha de fer-ho de franc. Al pitjor dels casos descomptaríem un tant pel corrector.

—Molt bé, ara ja podem seguir: Mitjançant aquest escrit convocam i desafiam tots els escriptors, consagrats i aficionats, estudiants, corresponsals dels pobles i amb una paraula, tothom de les illes que tengui qualsevol cosa per contar en la nostra llengua, sempre que tengui un interès general i una qualitat acceptable. Volem que sia un espai obert i no tan sols el típic raconet on els intel·lectuals escriuen uns pels altres.

—I què teniu contra els intel·lectuals?

—Res! Ben al contrari, ells són el llevat de la Cultura, però el llevat tot sol no hi ha qui el se mengi: s'ha de

pastar amb bona farina de xeixa i aigua de pluja per fer un bon pa pagès, ben olorós i mengívol. Escriure sols pels intel·lectuals és necessari, però «cabem tots dins un tramvia» com deia En Bernat Vidal, i una secció excessivament cerebral no generaria prou audiència a nivell popular. Volem interessar tots els qui viuen i estimen les illes. —Què vol dir més que viure a les illes—. Per això feim aquesta crida convocatòria i desafiament, incitació o, si voleu, «pla suggestiu d'acció conjunta». I l'adreçam a tots aquells que senten la vergonya de no tenir un diari en la nostra llengua, a tots els que sabem que l'idioma és allò que dona identitat a un poble i el fa capaç de defensar-se dels abusos i agressions de tota casta, d'assolir resultats comuns, d'augmentar la seva riquesa espiritual i material. «Siau qui sou», ens va dir en Costa i Llobera. Ara tenim els mitjans i l'ambient institucional per a esser qui som. És la segona oportunitat més clara que se'ns presenta des de 1276 ençà. És una responsabilitat històrica que cap dels que creim en la nostra terra podem deixar passar. Per això demanam la participació de tots, des dels monstres sagrats fins a les sargantanes de garrover, i molt especialment als ensenyants, que així podran convocar concursos de recitació amb el doble interès que el premi suposarà uns dures, que als estudiants sempre cauen bé ferra, i la publicació. Res ens agradaria més que fer d'aquest full en català una pedrera de futurs escriptors que podríem dir «La Generació de l'Autonomia».

—Aquí «base» cridant en Pere —intervé en Toni—.

Convendria que tornassis a la terra; estàs a punt de sortir del sistema solar.

—Ai, perdonau, però en xerrar d'això em sol engrescar. Tanmateix, somniar és gratuït, i així, almenys, tot això ha estat ver durant un instant. Repetesc el desafiament i la convocatòria. No ho faceu per mi, ni per l'OCB, ni per la «Ultima Hora»; feis-ho per la nostra terra, per vosaltres mateixos, per poder dormir els vespres sense que la vostra vergonya —els qui en teniu— vos pugui mossegar l'orella dient-vos «Què has fet avui per les illes?».

Perquè entre tots ho podem fer tot.

PERE MOREY SERVERA

impulsor d'una plana en català al diari «Ultima Hora»

4 Gats
Galeria d'Art

c/. sant sebastià, 2 i 3
tel. 22 64 93
ciutat de mallorca

DESEMBRE

RAFEL JUAN

Inauguració dia 13

Premsa en català a Mallorca

Pinzellades argumentals sobre perquè no n'hi ha ni —me pareix— pot haver-n'hi

per Josep Rosselló

Quan em van demanar un article sobre premsa en català a Mallorca, jo vaig preguntar-me de seguida de què calia parlar/escriure. Sobre la premsa en català que hi ha hagut a Mallorca o sobre la que no hi ha? Sobre el perquè no hi ha premsa en català a Mallorca o el perquè, segons la meua opinió, no pot haver-n'hi?

Jo m'he decidit, al capdavant, per la segona qüestió, que consider fonamental de cara al futur. ¿Per què no hi ha, ni hi pot haver, ara com ara —és la meua opinió—, premsa en català a Mallorca?

Per tal d'intentar apuntar una resposta, cal plantejar-ne d'altres, de prèvies. Haurem de tenir en compte, necessàriament, qui fa els diaris, qui pot finançar-ne l'edició, a quin públic va dirigit, dintre de quin context cultural/lingüístic vivim... I algunes altres qüestions.

La primera qüestió que ens ha de preocupar és el grau de normalitat cultural/lingüística de la societat mallorquina, de la qual se'n derivarà un o altre nivell de demanda d'un diari en català. A Mallorca, en contra del que sembla opinar, entre d'altres, el conseller de Cultura del Govern, no hi ha normalitat cultural, ni molt menys lingüística. I aquesta és una de les raons per les quals la demanda d'un diari en català resultaria, si l'analizàssim amb profunditat, més aviat mi-grada.

Aquesta escassetesa de potencial lector és utilitzada com a un dels arguments per no emprendre «l'aven-

tura», per part de l'empresari que, entenc jo, és l'únic que podria fer possible un diari en català, ara i aquí.

Cal entendre que un diari, per al seu editor, és, també, un producte que s'ha de vendre. A la «raó» ja dita, cal afegir-ne una altra, no sé fins a quin punt més determinant. L'empresari mallorquí de premsa no està convençut encara que el català sigui un idioma/instrument eficaç per a fer un diari. Més aviat, diria jo, està convençut de tot el contrari.

Té raons l'empresariat periodístic, per a mantenir-se en aquesta consideració pejorativa del català? Objectivament, no. No cal ni explicar que el nostre, com a qualsevol idioma, serveix per a qualsevulla de les moltes aplicacions que ha de tenir, entre d'elles la redacció periodística.

No obstant això, hem de fer un acte d'humilitat i admetre, a partir de la nostra anormalitat lingüística, les reserves de l'empresari, que no veu clara la possibilitat de vendre el producte-diari-en-català. A partir d'aquí, em reitero en la meua convicció que cap empresari es llançarà a l'aventura. Seves són les espardenyes, tanmateix.

Tancada, doncs, la possibilitat d'un diari normal —entenc per normal el diari sorgit d'una empresa editorial— això no significa que s'hagin tancades totes les portes a la premsa catalana a Mallorca.

Una possibilitat és la fórmula cooperativista, bé en un sentit estricte, com a cooperativa de periodistes;

LLUC

Bolletí

de

subscripció

NOM

DIRECCIÓ

POBLACIÓ

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1984 Pagarà l'import (960 pts.) (estranger 1.150 pts.)

..... enviant gir postal o taló bancari barrat

..... per un rebut domiciliat a Banc o Caixa

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

bé amb una solució semblant a la del diari «Avui», de subscripció prèvia. Ambdues possibilitats pateixen un «handicap» inicial, com és la seva dependència d'un voluntarisme que, mai, a la llarga, serveix per a mantenir una empresa, sia la que sia.

De la primera opció, en puc dir alguna cosa, com a interessat/afectat. Pens que, tot i que a Mallorca hi ha professionals a bastament disposats a fer periodisme en català —i preparats per a fer-ho—, molts fariem anques endarrera a l'hora d'embarcar-nos a fer d'empresari.

D'experiències semblants a l'«Avui», no més vull remetre'm a la situació —i a la trajectòria— del rotatiu català. No calen més comentaris.

Anem per una altra possibilitat: la premsa institucional. Certament, en una situació d'anormalitat cultural-lingüística, pot pensar-se en la conveniència d'acudir al proteccionisme. És una temptació en la qual es pot caure fàcilment, la d'esperar —o, no esperant, demanar— l'empara de les institucions autonòmiques que, en certa mesura, n'estan obligades a donar-la.

Vull expressar la meua reticència, com a professional, a tot tipus de mitjà de comunicació de control institucional. Entenc que aquest control esdevé sempre coercitiu i, per tant, contrari a la llibertat del periodista.

D'altra banda, no veig, en les persones que avui —i ahir— regeixen les institucions autonòmiques —ahir preautonòmiques— voluntat política de fer alguna cosa perquè la nostra comunitat assolisqui una

premsa en català. Ni s'han plantejat, pel que es veu, la importància de la premsa en un procés normalitzador; no crec, personalment, que s'hagin plantejat, seriosament, ni el procés de normalització. Donau temps al temps, i ja en parlarem.

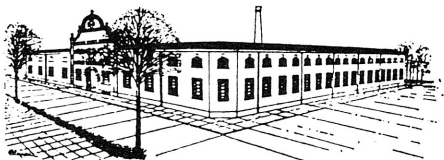
Així, doncs, no ens queden massa expectatives favorables en matèria de premsa en català, i de la possibilitat de fruit-la al nostre país. Caldrà que passi encara molt temps perquè sia possible. És preocupant, per altra banda, no saber què és primer: la normalització que faci possible una premsa normal, o una premsa normalitzadora que ajudi a fer normal la nostra situació cultural.

Ciutat, 5 d'octubre de 1983

P. D.—En acabar aquestes ratlles, he sentit la necessitat d'afegir dues puntualitzacions. Per a cobrir-me les espatlles, si més no. Vull deixar clar, en primer terme, que tot això que queda escrit no són més que pinzellades argumentals, i no arriben —no era la meua intenció— a argumentació estructurada, en defensa d'una opinió.

La segona qüestió, precisament, és fer palès el caràcter estrictament subjectiu de l'escrit. Tot el que dic té caràcter estrictament personal, opinable. Només afegiré que l'adjectiu de pessimista que, segur, hom li aplicarà, per a mi es tradueix en realista. Lamentablement.

JOSEP ROSSELLÓ
Redactor d'«Ultima Hora»

FÁBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

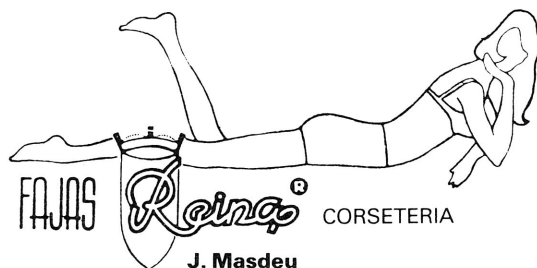
peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

J. Masdeu

Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de mallorca

al servei

de la dona

jove i elegant

dona
corseteria

J. Masdeu

COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA, PREMSA LOCAL I SOCIETAT MALLORQUINA

per Martí X. March

No hi ha cap dubte que els grans instruments i factors de la normalització de la nostra llengua són i han d'esser els mitjans de comunicació social, com la televisió, la ràdio, el cinema, la premsa, la publicitat, el teatre, els llibres, etc. Fins i tot podem afirmar que el procés de castellanització de la nostra societat s'ha accentuat en els darrers anys, més per l'acció d'aquests mitjans de comunicació que per la voluntat política i cultural —que existeix, per altra part— de potenciar el castellà; és a dir, l'acció i la influència de la televisió, del cinema o de la publicitat ha estat i és més eficaç que dos segles de castellanització progressiva, però realitzada a través de mecanismes més primaris i més senzills.

Però, sense cap dubte, la presència i l'ús del català en els mitjans de comunicació social de les Illes Balears —revistes, diaris, ràdios, films, publicitat, televisió, etc.— és una excepció, que evoluciona massa a poc a poc; i des d'aquesta perspectiva hom pot afirmar que en els mass media està l'autèntica pedra de toc de la normalització de la nostra llengua. Si es perd aquesta **batalla**, es perdrà inevitablement **la guerra** de la normalització lingüística i de la reconstrucció nacional del nostre poble en els diferents nivells i en els diferents aspectes.

I sobre aquest aspecte no podem deixar de constatar una forta preocupació, ja que en els diferents mitjans de comunicació i d'informació, el català, com a llengua pròpia de les Illes, quant al seu ús es troba en una situació de total inferioritat; una inferioritat més manifesta i clara quan més importants són els mass media, quan més difusió i transcendència social tenen, quan més influència tenen sobre les actituds i les consciències de les persones i de la gent.

De totes maneres allà on trobam una presència més important i forta del català és a les revistes i publicacions de l'anomenada Premsa Forana dels diversos pobles i de les distintes comarques de Mallorca. Efectivament el creixement de publicacions i periòdics locals és un fet, sobretot, a partir de la segona meitat de la dècada del 70; però ha estat, en aquests darrers anys quan aquesta premsa ha tingut més importància, sorgint noves revistes, nous periòdics, noves publicacions; no passa temporada que no s'anuncii l'aparició d'una revista nova. Entitats culturals, associacions de veïnats, fulls parroquials, butlletins municipals, etc. són els protagonistes d'aquest «boom» de la premsa local i comarcal.

La importància d'aquest fet és, a més, doble: Per una part perquè és una demostració d'un procés de normalització que surt des de baix, des de grups de persones amb una voluntat de fer país, la qual cosa fa

que la gent es comenci a acostumar a llegir en la seva pròpia llengua. I per altra part perquè aquesta premsa dóna la possibilitat d'estar més en contacte amb la problemàtica del barri o del poble, cosa que a la premsa estatal i, fins i tot a la regional, no és possible fer. Això pot possibilitar un arrelament més fort a l'entorn on es viu, creant una consciència de comunitat i uns vincles de comunicació entre la gent. Per tant una premsa que possibilita controlar la informació des d'allà on surt i neix, sense intermediaris ni manipulacions dels grans mitjans de comunicació social, vinculats a importants grups econòmics i ideològics. Una informació, en definitiva, que pot esser comparada amb l'autèntica realitat per part del lector.

¿Quines són les característiques que presenta aquesta anomenada Premsa Forana? En un estudi que es va realitzar al Departament de Pedagogia de la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma de Mallorca sota la meua direcció i coordinació durant el curs 1982-83, i que varen executar Tomàs Arbona, Isabel Bagur, Catalina Bal·le, Joana M.ª Cunill, Antoni Gomila, Pep Quevedo i Margalida Salvà, es va fer un Cens —prou complet— sobre les revistes que se publiquen a diferents municipis de Mallorca i sobre el grau d'utilització que es feia del català a les esmentades revistes i publicacions. L'objectiu era conèixer amb profunditat i certesa aquest aspecte de la realitat cultural i popular de Mallorca.

Així el nombre de revistes que vàrem censar supera la quarantena, essent unes quaranta-cinc approxi-

madament —malgrat en pugui faltar alguna—, destacant entre aquestes els següents títols: **Cercle d'Estudis** (Alaró), **Es Saig d'Algaida**, **S'Arenal de Mallorca**, **Full Parroquial d'Ariany**, **Bellpuig d'Artà**, **Sa Comare Beneta d'Artà**, **Binissalem**, **Diari de Búger**, **Es Castellet de Bunyola**, **Cap Vermell de Capdepera**, **Campanet**, **Campos**, **Ca'n Picafort**, **Call Vermell de Costitx**, **Costitx**, **S'Encruia de Deià**, **Felanitx**, **Xaloc d'Inca**, **Dijous d'Inca**, **Comunicació de Lluc**, **Llucmajor de pinta en ample**, **La Veu de Llucmajor**, **Perlas y Cuevas** de Manacor, **Manacor Comarcal**, **Esportiu Comarcal** de Manacor, **Bona Pau** de Montuiri, **Sa Gubia** de Palmanyola, **Apóstol y Civilizador** de Petra, **Tramuntana** de Petra, **El Gall de Pollença**, **Llum d'Oli** de Porreres, **Portula** de Pòrtol, **Sa Pobra**, **Mel i Sucre** de Sant Joan, **Sant Joan**, **Flor de Card** de Sant Llorenç, **CC. Hero** de Santa Margalida, **Coa Negra** de Santa Maria, **Jussana** de Ses Salines, **Sineu**, **Sóller**, **Santa Bàrbara** de Vilafranca, etc. I així podríem seguir relacionant altres noms de revistes, algunes ja desaparegudes. I malgrat hi hagi qualque municipi sense la seva revista, la realitat és que gairebé totes les comarques i zones de Mallorca compten amb el seu periòdic i revista per modesta que sigui, i a més n'apareixen continuament de noves amb força i acceptació. Fins i tot, com ja hem pogut comprovar, hi ha pobles que en tenen més d'una de revista, per raons personals, ideològiques o polítiques, com poden esser Inca, Llucmajor, Manacor, Artà, etc. Per altra part la joventut és una altra de les característiques d'aquesta premsa, malgrat calgui senyalar la presència de publicacions veteranes com poden esser **Sóller**, **Felanitx**, **Bellpuig**, **Dijous**, **Perlas y Cuevas**, etc. Per tant una premsa que surt amb força, malgrat les dificultats tècniques, humanes i, sobretot, econòmiques que impossibiliten, a vegades, la seva continuïtat, i que compta amb una Associació que agrupa les diverses publicacions de Premsa Forana.

Tanmateix de les dades analitzades hem pogut extreure les següents conclusions: En primer lloc —i en relació al grau d'utilització del català a dita premsa— cal destacar que amb poca utilització del català trobam el 21 % de les publicacions; per altra part el 93 % de les revistes utilitzen el català en major o menor grau, i així les revistes que empren el català entre el 75 % i el 100 % de la seva publicació, suposa més d'un 50 % del total de les revistes. És significatiu, finalment, que un 40 % de les revistes s'escriu totalment en català.

En segon lloc hem de destacar la relació existent entre la tirada i el percentatge d'utilització de la nostra llengua. Així resulta que les revistes amb una tirada més baixa són les que tenen un percentatge més gros de català; i les que tenen una tirada més alta utilitzen menys el català. Un exemple: les publicacions que tenen entre 100 i 500 exemplars de tirada són les que tenen un major índex d'utilització del català, mentre que les publicacions que tenen més de 2.000 exemplars tenen un índex prou baix d'utilització del català.

En tercer lloc hem de senyalar la relació existent

entre la propietat de la revista i el % de català. Així destaca el fet de que les revistes de la O.C.B. tenen un 90 % d'utilització del català, mentre que les que pertanyen a particulars —que formen un grup heterogeni i plural— tenen l'índex més baix de català. Les associacions de veïnats, Parròquies i entitats culturals tenen uns percentatges similars d'utilització del català, que és aproximadament del 60 %.

En quart lloc hem de constatar la relació existent entre la periodicitat de la revista i el % d'ús del català. Així el percentatge més alt d'utilització del català correspon a les revistes trimestrals i mensuals, mentre que el percentatge més baix d'utilització del català correspon a les revistes setmanals i quinzenals. Evidentment les dades parlen per si mateixes.

Per tant el fenomen de la Premsa Local i Comarcal és important i significatiu en tot el que suposa la normalització lingüística, però cal constatar aquestes matisacions que hem comentat anteriorment, que si bé no invaliden el treball que s'està fent i realitzant en aquest camp, sí que introdueixen una sèrie d'elements de reflexió preocupants i significatius. En qualsevol cas la feina per fer és molta i cal continuar-la amb més intensitat. No podem esperar el demà.

Però voldria acabar aquest article, fent una crida per tal que les nostres institucions autonòmiques —Govern Autònom, Consell de Mallorca i Ajuntaments— articulin totes aquelles ajudes legals i econòmiques que recolzin i consolidin aquestes iniciatives, sense cap tipus de contrapartida política, dins una política global d'ajuda als mitjans de comunicació de les Illes Balears en català.

MARTÍ XAVIER MARCH I CERDÀ
Professor de Pedagogia de la Universitat de Palma

Pollença, octubre - tardor del 1983

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

Però sobretot és amb la Renaixença i amb el gran dinamisme de Mn. Antoni M. Alcover que la nostra Església pren més embranzida en la publicació religiosa en la nostra llengua. La presència de la veu de l'Església o d'eclesiàstics a la premsa mallorquina es fa present des de la seva aparició.

Però, abans de la Renaixença, cal recordar l'obra del trinitari P. Miquel Ferrer i Bauçà que publicà el «Diari de Buja», d'aparició irregular des del 20 de setembre del 1812 fins al 22 de juliol del 1813, amb interrupcions per prohibició governamental. De to viu i burlesc, absolutista en política, Antoni-Lluc Ferrer el qualifica com el primer intent, als Països Catalans, de periodisme polític en català (2).

El jove seminarista Antoni M. Alcover i Sureda estrenà la seva dialèctica flamejant en «El Tambor», setmanari que s'estrenà el 1884. L'any següent començà a escriure a «El Ancora», periòdic catòlic dirigit per Mn. Miquel Maura primer, i després pel mossèn manacorí, ja ordenat de prevere i resident a Ciutat des del 1886, que s'esbravà donant ventim als liberals amb un alçurament fora mida. Mn. Alcover col·laborà també a «Mallorca dominical», setmanari fundat per Bartomeu Ferrà, de tendència regionalista catòlica (14 febrer 1897 - 29 desembre 1901).

El 7 de desembre de 1900 es deixà de publicar «El Ancora», en la qual ja no col·laborava Mn. Alcover. El bisbe Pere J. Campins l'endemà mateix ja féu publicar el «Diario de Mallorca» com a periòdic catòlic. De fet aquest diari va desaparèixer el 1907, substituït per «La Gazeta de Mallorca», que durà fins al 1910. Aleshores, també com a diari catòlic apareix «Correo de Mallorca» que l'any 1953 es va fusionar amb «La Almodaina» prenent el nom de «Diario de Mallorca», sota la direcció de Gaspar Reynés i Quintana i controlat pel bisbat com òrgan oficiós de l'Església de Mallorca, fins que al 1966, sota el pontificat del Dr. Rafael Alvarez Lara, la mitra va perdre el control del diari i aquest es va mostrar més independent; si bé fins al dia d'avui, com direm, conserva una informació religiosa.

Per altra banda, cal recordar que el bisbe Campins, el mateix any de la seva ordenació, va crear la càtedra de Llengua i Història de Mallorca al Seminari diocesà i l'encomanà a Mn. Alcover (1898). Dia 25 de març de 1899 el bisbe Campins va publicar en el «Boletín Oficial del Obispado de Mallorca» —fundat pel bisbe Salvà el 1861— la primera carta pastoral en català: sobre l'edificació de l'església de Sant Miquel de Son Carrió. Era la primera vegada que la nostra llengua apareixia a la dita publicació oficial. Les cartes pastorals en català, juntament amb la versió castellana, sovintejaren en el pontificat del bisbe Campins, però després de la seva mort s'estruncaren. Hem d'arribar al pontificat del bisbe actual per retrobar la bona empena perduda.

També el bisbe Campins féu publicar el «Bolletí dominical de les parròquies de Mallorca» (1910), desaparegut a la seva mort i continuat pel bisbe Gabriel Llopart (any 1925).

Una altra publicació d'indubtable «comunicació» en català fou el «Compendi de Doctrina Cristiana» que el bisbe Campins encarregà a Mn. Josep Miralles, Costa i Llobera, i Alcover. L'edició quedà enllestida pel juny de 1899. Per altra banda és prou coneguda la ferma oposició del bisbe Campins al decret de 2 de desembre de 1902 prohibint l'ensenyament del catecisme en català a les escoles oficials, donat per Romanones (3).

Impulsor del moviment litúrgic a Mallorca, cal recordar com el bisbe Campins, l'any 1909, XXV aniversari de la Coronació de la Mare de Déu de Lluc féu estampar el «Manual de Peregrinacions de la Diòcesis de Mallorca» en llatí i català. Tenia el projecte de publicar en mallorquí un Missal i un Ritual per als feels, llibre que duqué a terme Mn. Joan Quetglas el 1916 en el «Devocionari litúrgic pels feels de la diòcesi de Mallorca», i que ha servit a moltes parròquies i esglésies nostres fins a les publicacions litúrgiques post-conciliars.

Acabam aquest resum històric, de la nostra història més propera, recordant alguns fets. El bisbe Josep Miralles s'enfrontà a les pressions falangistes perquè la predicació i la catequesi es fessin en castellà a Mallorca. És més, sense permís de Madrid, va fer publicar a Francesc de B. Moll una nova edició del Catecisme en català poc després d'acabada la guerra civil (4).

Però vingué el gran trasbalsament dels anys 50. La forta immigració deguda al «boom» turístic, una jerarquia vacil·lant que més tost s'inclinava per l'ús del castellà, els sermons a Ciutat i a altres poblacions grans (Inca, p. e.) comencen a fer-se normalment en castellà. S'inicia aquell ventenni **negre** per a la nostra llengua que va dels anys 50 als 70. Una excepció fou l'edició del catecisme en mallorquí que va manar el bisbe Enciso l'any 1961, edició que tanmateix, no per culpa del bisbe sinó de capellans i monges, va tenir tan poca acceptació (5).

UN POST-CONCILI ACLARIDOR I DE RECOBRAMENT

Per resumir, diré que els fronts en els quals es mou avui la comunicació de la nostra Església en la llengua pròpia són la premsa, la ràdio, les celebracions litúrgiques i la catequesi.

Sens dubte va ser el Concili qui, amb la Constitució de Litúrgia (5 desembre 1963) que obria les portes a les llengües vernacles, o més ben dit, vives, en la Litúrgia, encetà tot un moviment de regeneració. Però si les llengües vives foren integrades en la Litúrgia el 7 de març de 1965, no així la nostra, fora de casos aïllats i tolerats, ja que el criteri del govern eclesiàstic de Mallorca, «Sede vacante», era que tot es fes en castellà o llatí.

El bisbe Alvarez Lara, nomenat pel març de 1965, va permetre, després d'estar sumit en un mar de confusions, que es començassin les adaptacions dels textos catalans a les modalitats insulars de Mallorca, Menorca i Eivissa a partir de la tardor de 1966. Es publicà l'Ordinari de la Missa, primer, després per fascicles el Missal antic segons la versió montserratina i per a ús de l'altar, el Ritual dels sacraments, etc. Vingueren després les publicacions que podríem anomenar definitives, publicades en la versió típica llatina per Pau VI, i traduïdes al català per la Comissió interdiocesana de la qual formam part, per les Illes, el Sr. Francesc de B. Moll i el qui signa aquest article (1966). Podem dir que estam al dia de totes les edicions litúrgiques catalanes, adaptades per a ús de les diòcesis de les Illes, mantenint sempre la unitat de la llengua catalana i les modalitats que ens són pròpies i comunes.

La Litúrgia en català a les Illes és certament un puntal de comunicació oral i escrita en la nostra llengua, que de cap forma es pot menysprear. La normalització, però, no ha arribat a totes les parròquies i esglésies de Mallorca, sobretot a Ciutat: en unes per raons de la forta immigració, en altres per tossuderia digna d'una causa noble, però no d'un renegament conscient de la identitat de l'Església nostra.

Una passa decisiva per fer avançar la normalització de la nostra llengua en l'Església va ser la declaració dels bisbes de les Illes, del 10 de juny de 1975, que publicà aquesta revista com a primícia en el seu n.º 642, p. 12. Josep Massot diu que és menys ambigu que el que publicaren els bisbes de la Província Tarraconense poc abans, en l'avinentosa de la celebració del Congrés de Cultura Catalana (6). Una altra passa de gran transcendència va ser la Setmana de Pastoral urbana de 1976 que va declarar que «la llengua de Mallorca ha d'esser la pròpia i normal en la nostra litúrgia, tasques pastorals i documents». Altres preses de posicions de la nostra Església, en la seva jerarquia, són remarcables: la declaració del Consell episcopal de 26 de febrer de 1978: «L'Església de Mallorca i l'autonomia», i la d'un grup de sacerdots del mes d'abril de l'any esmentat: «Davant la urgència de l'autonomia» (7).

Fet i fet, hem aconseguit que ja les reunions de la nostra Església, sobretot les de capellans, tinguin com a llengua normal el català.

La catequesi ha trobat més entrebancs per manca de textos. L'any 1971 es va publicar, per part de la Delegació de Catequesi i la Comissió de Litúrgia, un «Oracional», amb un pròleg dels bisbes de Mallorca, Menorca i Eivissa. Endernés d'oracions, contenia algunes preguntes i respostes de Catecisme. Es va fer en vistes dels nins de primera comunió. Es va esgotar i fa poc que se n'ha publicat una nova edició, però bilingüe i acurçada.

Per a la catequesi molta gent fa servir actualment textos impresos a Catalunya, mentre que la majoria fa la catequesi en castellà.

La Ràdio Popular va ser fundada pel bisbe Jesús Enciso la vigília de la Puríssima de 1959. Malgrat el franquisme imperant, la ràdio de l'Església es va anar obrint a la nostra llengua, i tothom encara recorda amb plaer la narració de «Rondaies mallorquines» contades per Francesc de B. Moll amb un bon equip de col·laboradors. Cada vegada més s'ha anat obrint a la nostra llengua i a la pàg. 10 d'aquest número podeu veure una ressenya de «Mallorca al vent». Molta informació religiosa, converses, etc. són radiades aiximateix en la nostra llengua. També promou classes en llengua catalana.

Quant a la premsa, l'Església manté una presència al «Diario de Mallorca» i, si bé ara no molts, alguns escrits sobre temes eclesials són publicats en català.

L'any 1979 el primer número del «Boletín Oficial del Obispado» dugué per subtítol: «Església de Mallorca». Des del 1 de gener de 1980 la capçalera ja és així: «Butlletí Oficial del Bisbat de Mallorca. Església de Mallorca». Per cert que és molt remarcable el número de dia 1 de gener de 1981 que recull l'homilia del bisbe Teodor Ubeda en la Missa de la Seu per la festa de l'Estendard (31 desembre) i un bon nombre d'articles de caire històric amb motiu del 750 aniversari de la restauració del cristianisme a Mallorca (1230-1980). Podem ben dir que, llevat de poques i incongruents excepcions, la llengua normal del butlletí de la Diòcesi és el català de Mallorca.

Per la Pasqua de 1977 es començà a publicar el «Full dominical. Església de Mallorca». S'imprimeix a Barcelona i s'edita també per a altres diòcesis catalanes, reservant sempre un espai a la informació de la nostra diòcesi. Actualment se n'imprimeixen 4.500 exemplars. És bilingüe.

Els mesos de març-abril de 1979 surt el número primer de «Comunicació», revista del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca. Havia tingut uns precedents, que sortiren irregularment com a «Servicio informativo» i també amb el nom de «Comunicació». Tals revistes eren bilingües. «Comunicació» que ha arribat al número 78 pel juliol-octubre d'enguany publica el seu darrer fascicle amb motiu del I Centenari de la Coronació Pontifícia de la Mare de Déu de Lluc. Vol ésser una revista de reflexió teològica i d'intercanvi d'experiències i diàleg pastorals.

Una revista bilingüe desapareguda, i que publicà bons estudis i bona literatura en la nostra llengua és «El Heraldo de Cristo», del Tercer Orde Franciscà a Mallorca (1909-1974).

El gener de 1921 aparegué el número 1 d'aquesta revista **LLUC**. El castellà domina als primers números, si bé ja a la pàg. 3 publica «La troballa de l'imatge de la Mare de Déu de Lluc». El 1962 la revista **LLUC** esdevé bilingüe. Pel gener de 1963 ja es publica tota en català, però al mateix any el bisbe Enciso amb energia mana que la revista retorni al bilingüisme. Des del gener de 1968 **LLUC** es publica íntegrament en català (8). Continua éssent propietat de la Congregació dels PP. Missioners dels SS. Cors, i l'edició i administració corre a càrrec de l'Obra Cultural Balear.

Trimestralment es publica un suplement d'aquesta revista que es diu «Comunicació-Lluc» i que es dedica al Santuari. Acaba de publicar el n.º 23 (juliol-setembre 1983).

El 1957 aparegué el primer número de «Estudios Lullianos», revista científica de la «Maioricensis Schola Lullistica», que també publica articles en català, però que, curiosament, porta el títol en una llengua no emprada i desconeguda per Ramon Llull.

Com a premsa local de l'Església, ressenyam les seüents revistes escrites gairebé totes en català, si bé algunes reserven un racó al castellà: «Bellpuig» (Artà), «Bona Pau» (Montuïri), «Hoja parroquial Cristo Rey» (Manacor), «Santa Bàrbara» (Vilafranca), «Semilla» (Porreres). No estic segur que la llista sigui exhaustiva.

A nivell diocesà surt «Comunitats cristianes de Mallorca», bilingüe, portaveu del progressisme eclesial, que per aquest novembre de 1983 ha publicat el seu número 41.

BALANÇ

Com he assenyalat al principi, l'Església té cada dia més consciència de la importància dels mitjans de Comunicació social i que aquests avui en dia són via necessària, entre altres mitjans, per a l'Evantgelització.

Per això l'Església de Mallorca, que en bona part, i sobretot des del 1972, ha optat per aplicar el Concili Vaticà II, no ha escatimat esforços per posar-se al dia en la transmissió oral i escrita del missatge cristià, i des de 1976 especialment la nostra llengua ha anat guanyat terreny considerablement en la premsa de l'Església i en la predicació i celebració de la fe.

Encara hi ha punts negres, és ver. No em referesc als indrets on es fa sociològicament difícil emprar la nostra llengua (perifèria de Ciutat, p. e.), però també en aquests casos hauríem de prendre consciència de la necessitat d'integrar els immigrants plenament dins la nostra Església, gradualment i sense mai marginar ningú. Ni tampoc em referesc a les faltes d'ortografia i altres que sovintegen en alguns escrits de l'Església. La cosa va millorant i el que cal és que s'escrigui en mallorquí, que la resta vindrà sens dubte. Més tost vull lamentar una altra vegada el fet que, sense motiu, la nostra llengua sigui bandejada, menyspreada i àdhuc considerada anti-pastoral en medis eclesiàstics.

Les publicacions que es van fent cada dia són més escrites en català. Una bona mostra n'és el «Manual del Pelegrí», editat amb motiu del centenari de la coronació de la Mare de Déu de Lluc, ja que, com va escriure el bisbe Teodor, en la carta pastoral sobre l'any de Lluc (29 juny 1983), la llengua normal de tots els actes del centenari serà la nostra.

PERE LLABRÉS I MARTORELL

(2) Vegeu l'article «Diari de Buja», a la GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA.

(3) Vegeu l'obra esmentada de J. Massot, pàgs. 311-2, 317; i FRANCESC DE B. MOLL, **Un home de combat (Mn. Alcover)**, (Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1981), p. 17 ss. Vegeu també la G. Enciclopèdia Catalana per les informacions sobre els diaris mallorquins.

(4) J. MASSOT, op. cit., p. 325-7.

(5) Ibid., p. 328-330.

(6) Ibid., p. 333.

(7) Vegeu el meu article a «Qüestions de vida cristiana», 63 (1980), **La nostra llengua en la Pastoral mallorquina**.

(8) Vegeu el meu article a **LLUC**, 669, abril 1977: **L'Església de Mallorca durant el franquisme**, p. 16-22.

Glibreria Ripoll

Llibres per a bibliòfils.

Especialització en llibres antics.

Llibres moderns, especialment de Mallorca.

Assortiment ampli de làmines, reproduccions, gravats i xilografies.

Compram tota casta de llibres antics.

Sant Miquel, 12 - Apartat 338 - Tel. 22 13 55
Palma de Mallorca

Perico Montaner, la gestió de la cultura

El passat juny el Govern Autònom nomenava En Perico Montaner Director General de Cultura davant la sorpresa de molts. Qualcú se va astorar perquè ell havia acceptat; altres s'astoraren perquè AP s'havia fixat en ell, un home jove de 33 anys. Arribà al seu càrrec des de la Direcció de l'Arxiu i Biblioteques Municipals de Ciutat i així passava a ocupar una de les places tal vegada amb més imatge pública i competències de la Comunitat. Quan va prendre possessió del seu càrrec era conscient que eren molts els comentaris que es feien sobre ell, i moltíssimes les especulacions que es feien sobre la seva ideologia.

Perico Montaner és Doctor en Història (Barcelona 1978), ha estat professor de la Universitat de Palma (1975-78), i de la Universitat de Guadalajara (Jalisco), ha treballat a l'Institut d'Estudis Socials també de Guadalajara, i al Col·legi de Mèxic on dirigia un estudi de demografia històrica de Jalisco a l'època colonial. Tot això entre 1981 i 1982. De la seva experiència docent em va dir que havia estat la més sencera

de la seva vida, i que el que més l'havia realitzat era el seu contacte amb els alumnes. Així i tot ser un bon professor no és un aval per ser un bon Director General perquè en Perico Montaner va arribar a la Direcció General sense experiència en gestió cultural, però això sí, amb moltes ganes de fer feina, i començarem parlant de cultura com és natural.

—*Si haguéssim de parlar de què és cultura i què és civilització no acabaríem mai, però podem parlar dels títols de cultura. Jo crec que la cultura a oferir ha de ser d'alt nivell sense que divulgar-la sigui baixar-li la qualitat. Intentarem facilitar l'accés a la cultura de qualitat de tot el món, perquè tothom té dret a arribar-hi. I això és una qüestió personal.*

—*¿No donam de vegades un contingut massa ancestral a la paraula cultura i no ens preocupam de l'avantguarda?*

—*La cultura de qualitat de què jo parl inclou també les avantguardes, sinó seríem uns erudits decimonònics.*

—*Com hauríem de tractar la qüestió del dirigisme cultural?*

—*S'ha d'evitar tota politització i donar els mitjans per accedir. Es tracta de fer la infraestructura, construir la via, i que després cadascú la utilitzi en la direcció que vulgui.*

—*No creus que per evitar dirigismes seria millor deixar la iniciativa cultural en mans dels grups i associacions ciutadanes i que les institu-*

cions se dedicassin més a gestionar l'ús dels béns culturals com biblioteques, museus, patrimoni, teatre...?

—*Les entitats ciutadanes també poden ser dirigistes. Insistec que hem de donar les vies d'accés.*

—*Tu saps molt bé que tots els càrrecs públics tenen els seus servilismes. Quins són els teus?*

—*Fe i esperança en els mallorquins. Aqueix és el meu servilisme, i ja sé que això pot sonar com triomfal o depriment.*

—*A mi em pareix demagògia.*

—*Amb això sempre he estat molt primari. Et podria citar una frase tòpica d'en Jaume III quan ja veia la batalla de Lluçmajor perduda: «Ningú me podrà treure l'esperança». De la convicció en això a la megalomania sols hi ha una passa.*

Canviam de tema i li deman sobre les relacions amb l'Ajuntament. Ell ja coneixia en Colau Llaneras abans que fós regidor i a més va ser el seu tinent batle quan en Perico dirigia l'Arxiu Municipal.

—*Són inmillorables, així com*

també ho són amb el CIM i amb la Universitat. La Direcció General mai ha fet el buit a ningú per una qüestió ideològica. En realitat volem la col·laboració de tothom.

—*Abans de les eleccions municipals em vaig llegir els programes culturals de tots els partits...*

—*Això ho fem tots.*

—*Però jo t'he vénc a dir perquè del d'AP va destacar sobretot la des preocupació. Supòs que a hores d'ara ja teniu un programa.*

—*Sí, tenim un programa d'actuació que està supeditat a l'aprovació dels pressuposts, però et puc dir que en política lingüística...*

—*Creareu una Direcció General?*

—*No. Tendrem un assessor, i ja s'ha nomenat la Comissió Tècnica per redactar un projecte de llei de normalització. Formen part en Janer Manila, en Joan Miralles, en Joan Alegret, un representant de l'ensenyament públic i un altre de la privada i un representant de la PIMEM perquè ens ajudi en això de normalitzar els cartells dels comerços. També posa-*

rem en marxa un curset de català per funcionaris i la Campanya que ja hem començat amb l'edició d'un cartell. Aquesta Campanya tindrà una atenció molt especial envers els nins. Vull aclarir que si la constitució d'aquesta Comissió s'ha retardat molt ha estat perquè volíem conèixer com ho havien fet altres Comunitats Autònomes. No se tracta de copiar res sinó de fer una cosa uniforme. En la comparació i en l'estudi sensat es troba la bona gestió. Per la importància i transcendència que ha de tenir aquesta llei volem ser prudents. Ja estam massa avesats a tantes precipitacions.

Crearem una fonoteca, una filmoteca per reunir el que hi ha sobre les Illes, una fototeca, promocionarem el Conservatori i en transferir-se el Patrimoni a finals d'any legislarem sobre monuments, arxius, biblioteques i arqueologia i crec que la gestió en arqueologia és urgent atesa la seva situació. En els museus hi posarem un esment especial, encara que nosaltres sols els gestionam, la propietat és de l'Estat.

En promoció social atndrem la tercera edat...

—Vaja eufemisme!

—Si (?). També ajudarem els marginats.

Volem fer tres grans exposicions anuals i altres sis de menors. Les primeres seran itinerants. Ara, el desembre inaugurarem la de la «Dinastia dels Reis de Mallorca» que muntaran en Guillem Rosselló i na Maria Barceló. La segona serà pel Març i serà sobre el llibre imprès en català a Balears. La dirigiran en Janer Manila i en Jaume Vidal i Alcover. Per últim una tercera sobre corsarisme que

coordinarà en López Nadal.

Pel que fa a la música volem oferir concerts dels Virtuossi i d'en Plácido Domingo. Ja hem fet un concert amb en Joan Moll per ajudar als damnificats per les inundacions del País Basc. En música tenim una gran ambició: crear un ballet de càmara i també una orquestra de càmara.

Tornant al llibre te diré que comprarem una sèrie d'exemplars de tots els llibres que segons les condicions del suport genèric se publiquin en català a Balears. Crearem una col·lecció de la Conselleria. Començam amb la versió catalana del Llibre del Repartiment transcrita i estudiada per Ricard Soto i si el pressupost ho permet també editarem l'edició facsímil del Llibre dels Reis de l'Arxiu Històric.

Ajudarem els Congressos que se celebrin en el marc de la Comunitat. Ja ho hem fet amb els dels llatínistes, el del Dawling College, el d'arqueologia de Deià, el de lògica matemàtica, i contribuïrem al d'ANABAD (Associació Nacional d'Arxivers i Bibliotecaris) amb l'edició de les Actes. També publicarem un volum sobre arxivística coordinat per n'Antoni Mut amb càrrec a l'Institut d'Estudis Balearics que ha muntat les III Jornades d'Estudis Històrics Locals, les actes del qual també se publicaran, així com un catàleg dels arxius de les Illes.

Beques. També hi haurà beques en un Pla d'Ajut a la Recerca. Aquí la Universitat col·laborarà amb nosaltres.

—Jo particularment pens que una de les crítiques més generalitzades que se podria fer al Pla d'Actuació de la Conselleria és que tal vegada se nota que és un historiador el Director

General. Crec que sobretot hi ha bona disposició en matèria cultural. En Perico Montaner ha insistit molt al llarg de les dues hores de conversa que s'havia de col·laborar, que estam fent una comunitat autònoma i que no val apartar-se d'ella des de posicions ideològiques. Certament jo he notat aquest gran ànim en tot el que deia.

Li he demanat una fotografia i rebostejant dins els calaixos del seu estudi —ample, molt ample— n'ha tretes dels seus viatges i a la fi n'ha triada una de la seva època de Guadalupe. Ha tornat recordar els seus alumnes de Mèxic i m'ha repetit això, que a ell li agradava l'ensenyament. La primera vegada que jo el vaig veure era dins una aula. Era la primera classe de la seva vida i els nirvis se'l menjaven. Probablement el vespre abans no havia dormit. Ens explicà la Guerra de Successió a Mallorca i va esbucar la interpretació simple i radical que jo havia fet dels fets: els filipistes centralistes i els carlins respectuosos amb el dret foral. Certament la història és molt més complicada que tot això i després ho he comprovat. El Director General també és investigador, jo diria un apassionat investigador. M'ho va demostrar en diverses converses a l'Arxiu Municipal.

Fa uns mesos quan vaig comentar el seu nomenament amb algú que el coneixia me va dir: «Han fet Director General de Cultura un home culte». Jo afegiria: un home de cultura tradicional. Aquesta és la cultura que es gestiona; l'altra s'observa, es comenta i s'aparta.

ANTONI QUINTANA

Obra Cultural Balear

presenta el n.º 12 de la seva col·lecció de MONOGRAFIES:

NACIONALISME I EDUCACIÓ A MALLORCA

per **Antoni J. Colom Cañellas**

ALTRES TÍTOLS DE LA COL·LECCIÓ:

EL DRET CIVIL A LES ILLES, Josep Melià.

PREHISTORIA DE L'AVIACIÓ A MALLORCA, Vicenç M. Rosselló Verger.

LA PARTICIPACIÓ DE MALLORCA EN LES CORTS CATALANES, Romà Pinya Homs.

UNA POLÍTICA ECONÒMICA PER A LES NOSTRES ILLES, Miquel Alenyar.

QUE ÉS L'AUTONOMIA?, Bartomeu Colom Pastor.

VIDA I OBRA D'EN PERE CAPELLÀ (Mingo Revulgo), Joan Miralles i Montserrat.

Transports (i II)

LA XARXA VIÀRIA

Respecte a la xarxa viària mallorquina sempre convé fer una clara diferenciació entre abans i després del 1846, any que els enginyers de Camins, Canals i Ports assumeixen la direcció de les nostres carreteres; s'anomenà Antoni López Director General de Camins, la qual cosa suposà una major participació de l'Estat en aquesta parcel·la de les Obres Públiques.

Al respecte els problemes més importants eren dos: el tècnic i l'econòmic. El primer quedava evidentment reduït perquè la construcció o conservació dels camins quedaven sota la supervisió qualificada, però la qüestió econòmica va seguir essent encara un greu problema per molt de temps.

És per això que abans que l'Administració central prengués consciència de la seva necessària participació en una empresa pública com aquesta, els càrrecs confiats a tal missió (governadors, batles...) tragueren a la llum una sèrie d'Instruccions que exposaven la necessitat de realitzar treballs comunitaris per recompondre camins quan les circumstàncies així ho demanaven, que devia ésser quasi sempre.

Antigament s'havia pagat a la població perquè cadascú arranjàs els camins davant ca seva o les seves finques (Llibre del Mostassaf de Mallorca, 1479). Més endavant, com apuntàvem abans, se formalitzaren ordenances al llarg dels segles XVIII i part del XIX (1772, 1798, 1814...), que justificaven la necessitat de recomposició dels camins, i la manca de diners, exigien la contribució personal. Concretament a la **Instrucción de lo que debe observarse en la recomposición de caminos en la isla de Mallorca**, de 1814 s'assenyala la voluntat que cada família contribueixi amb un jornal anual els homes, i dos els al·lots i dones dins el terme municipal propi, i a èpoques en què les feines del camp fossin mínimes (se parla dels mesos de juliol, agost i part de setembre), coincidint per tant amb les de major desocupació. Al mateix temps, els vesins que fossin propietaris de carros o bestiar, havien de contribuir amb un altre jornal, mentre que les mans blanques de certs grups socials

quedaven exceptuades de posar-s'hi call i el seu cos de transpirar el mínim a canvi del pagament de l'equivalent a aquell jornal.

La «Real Sociedad Económica de Amigos del País» va ésser sense cap dubte també en aquest capítol l'entitat que al llarg del XVIII i XIX més esforços va dedicar per fer veure la importància del bon estat de les comunicacions, de cara al desenvolupament econòmic del país. D'aquí que ja al 1783, un any abans que el Cardenal Despuig cartografiàs en el seu mapa de Mallorca els camins de carro i els de ferradura, aquesta entitat aprovà un projecte de recomposició de camins.

L'esmentat mapa del Cardenal Despuig se converteix en el primer document gràfic important per analitzar la difusió de la xarxa integral de carreteres de l'illa. L'anàlisi de l'organització viària d'aquest moment és ben clara: els camins de carro se localitzen especialment en el Pla, centralitzats per Palma, mentre que la perifèria, amb més dificultats topogràfiques, està sumida en una espècie d'aïllament i manca de regular connectivitat amb la resta del territori. En aquestes zones dominades per la muntanya la xarxa central només hi té un avanç en relació a alguns ports com el de Campos, de Felanitx, de Valldemossa. A la Serra de Tramuntana és on els problemes d'accessibilitat són més clars. Només l'eix Palma - Esporles - Valldemossa - Port de Valldemossa apareix en el mapa del Cardenal com l'únic que lliga en aquest sector el Pla amb la mar mitjançant camí de carro. Sóller, en aquest moment, té camí de carro cap el seu port però Es Coll apareix com una barrera inexpugnable pel tràfic de carruatges. Travessar transversalment tant la Serra de Tramuntana com les de Llevant amb carro se converteix en empresa impossible.

A part d'això s'ha de dir que els camins existents són caracteritzats pels viatgers o informes de distints grups o entitats com de deficient estat de conservació, assenyalant-se aquesta circumstància a certs moments com a més important que la de la manca de camins. Aquesta sembla que és la visió de l'Arxiduc quan diu que existeix a Mallorca gran profusió de camins, encara que dolents.

Però convé remuntar-nos a principis del XIX per veure quines són les condicions dels nostres camins. A. Grasset de Saint-Saveur (1801-1805) diu que «los caminos del interior de la isla están en mal estado y no se reparan nunca», amb la qual cosa, i tenint en compte que en aquells moments «...por lo regular, se componen de piedras que sacan de los campos vecinos...» (Instrucció del 1814), la visió de la situació de la infraestructura viària no pot ésser més caòtica. «Aquí no hay carreteras —deia en Juan Cortada en el relat del seu viatge a Mallorca a 1845— porque a los mallorquines no les importa ir despacio». I, quin remei!

Aquesta curiosa concepció del caràcter mallorquí la tornam trobar a **Les illes obliades**, escrita pels anys 1888-1889 per Gaston Vuillier: «Vamos», diu el conductor; i partim lentament; res no corre pressa aquí; ja arribarem!».

George Sand, que sempre se mostra tan crítica amb moltes coses que troba, no pot amagar la trista impressió que li donen els nostres camins («A eso, de todas formas, se le llama camino»), i de les poques perspectives que per això tenen pel comerç.

Podríem fer referència aquí a una llista interminable de personatges que conegueren la nostra illa durant el segle passat i varen haver de patir la incomoditat dels carruatges i camins d'aquells temps. Per la qual cosa i a fi de demostrar com la situació de la nostra xarxa viària, encara que cada vegada més completa i millor, és encara en el present segle deficient, basta recórrer aquell passatge del llibre d'en Miquel Forteza (1958) on quan se refereix a la vinguda, pels anys 50, a Mallorca d'un professor de l'Escola de Camins digué: «He traído mis alumnos a Mallorca para que vieran lo que no deben ser las carreteras».

El deficient estat de les vies de comunicació interior no és una circumstància aïllada de la pobra situació i desenvolupament tècnic dels mitjans de transport de principis del XVIII, encara que en endavant subjectes a un important augment d'efectius. És important precisament destacar aquest fet ja que la cada vegada major presència de carruatges va suposar

també un major deteriorament de la rudimentària infraestructura viària, per això Antoni Pons (1950) assenyala que per tal motiu se va arribar a prohibir l'extracció de polls, la fusta dels quals era especialment utilitzada per a la construcció de carruatges.

Segons en Zaforteza i Musoles (1953), a Palma fins al 1778 no se comença a empedrar sistemàticament els carrers. La normalitat en aquells moments era que no hi havia quasi distinció entre carrer i camí, generalment ambdós tenien el pis de terra. I el pas dels carruatges ho deixava en tal mal estat que la seva recomposició se converteix en una de les actuacions més interessants per tal de poder mantenir les activitats comercials, encara que topàs amb la manca de recursos disponibles de la hisenda municipal. Es per això que se dicten bans per recaptar la participació popular en el treball de recomposició.

Un dels principals implicats en descomposició del pis dels carrers de Palma i especialment pertorbadors de l'assossec de la ciutat són llavors els **carros de tragi**, als propietaris dels quals (traginers de garrot) ja se'ls havien fet recompondre qualche carrer o participar en tal feina, i els **carros de roda plena**, ambdós utilitzats preferentment pel transport de mercaderies. Encara que el segon, a causa del seu pes i de tenir uns enormes claus a les rodes, deixaven ferides les pedres, era el carro sense rodes el que produïa més desperfectes per allà on passava. El carro de tragi, en ús fins a final del XVIII era simplement un quadrat de fusta sense braços ni rodes, estirat per un animal mitjançant dues cordes fermades als extrems amb argolles de ferro, i que per ferho llenegar per damunt les pedres abans aqueixes eren convenientment regades.

ELS VEHICLES

Basant-nos en l'opuscle de n'Antoni Pons titulat «Antiguas Historias», fins al 1799 no se duu a terme la supressió definitiva del carro de tragi. Tals serien els

desperfectes ocasionats per dins la ciutat que a Palma, concretament a la Costa de la Seu se varen realitzar unes proves per demostrar la necessitat de canviar-ho pel carro de rodes, de quatre rodes segons el citat historiador i sense concretar cap característica en Zaforteza i Mussoles. La veritat és que, verificades favorablement les proves, els traginers de garrot seguien defensant el que era seu, dient que els bots que pegarien els carros proposats podrien rompre certes mercaderies, que no quedava resolt el problema d'aturar-los costa abaix o s'haurien de necessitar més homes pel seu domini, que no passaria pels carrers estrets de Palma i altres qüestions. De cara a la destrucció del paviment, el gremi dels traginers, insistia una vegada i una altra que mentre els seus carros erosionaven per igual tota la superfície per on passaven, els de rodes feien vertaderes siques. Com ja hem dit abans, en el segle XIX els carros sense rodes havien desaparegut ja completament.

El **carro de roda plena** se va convertir així en el mitjà de transport interior més retardat. A certs llocs era anomenat també carro de cos i tals eren els desperfectes ocasionats al carrers que se va arribar a prohibir la seva entrada a dins la ciutat per les altres portes que no fossin la del Moll. De voler entrar a dins el recinte amurdat de Palma per les portes de Jesús, del Camp, Pintada, de Sant Antoni i altres, se va fer obligatori fer transbordament de vehicle, del de roda plena al de radis o a l'om del bestiar, amb importants pèrdues de temps i doblers. Referint-se al tràfic de vi realitzat a través de la Porta de Sant Antoni, Zaforteza i Mussoles arriba a dir que «el coste en transbordarlo en carros de radis y llevarlo a las tabernas era anualmente superior a lo gastado en diez años en la recomposición de empedrados». Solament qualche any i durant pocs mesos d'estiu (juliol, agost...) se va permetre l'accés dels carros de roda plena per altres portes que no fossin la del

Moll, des d'on s'embarcava o desembarcava. Aquests carros perduren a la nostra illa fins al 1825 quan el Capità General de Balears, Josep Maria d'Alòs, disposa la seva substitució pels de rodes de radis, a la catalana.

En el moment d'escriure l'Arxiduc la seva gran obra referida a Balears concretament l'apartat de les comunicacions, el carro més antic i obsolet que existia a Mallorca era el **de parell**, dit així per esser estirat per dues mules o animals de tir. De dues rodes, pesat i rudimentari eren especialment nombrosos a l'interior de l'illa pel tràfic de mercaderies, encara que a falta de millors mitjans també eren utilitzats pel transport dels seus propietaris fora de les feines del camp. Per aquestes ocasions simplement s'arranjaven millor i se canviava la lona per una vànova de colors.

Existia al segle passat un altre tipus de carro, dedicat al transport pesat, que per esser de quatre rodes i per tant de llargària considerable podia esser dedicat al transport de mercaderies i objectes de notables dimensions. Sembla que la seva verdadera raó d'esser era el transport de grans blocs de pedres, rivalitzant en això en el tràfic de cabotatge realitzat per mar entre les canteres litorals i els punts habitats com a descàrrega. Aquest és el que l'Arxiduc diu que ja havien caigut en desús quan escriu el Die Balearen: el carro mates.

El carro normal pel transport de mercaderies de la segona meitat del XIX és evidentment el de dues rodes de radis, estirat per una bèstia, amb parabandes d'ullastre i braços generalment pintats de blau. Són els carros que encara veim avui a la pagesia i que realment varen tenir una important acceptació fins la segona dècada del segle present coincidint amb una important presència de bestiar de tir.

De molts de vehicles de l'època a la qual ens referim, no se pot dir que fossin exclusivament dedicats a un ús determinat, ni tampoc que fossin utilitzats o en el camp o a la ciutat, per distàncies llargues o per curts trajectes urbans. Especialment pel que fa als mitjans de transport privats de persones, els carruatges de l'època estaven sotmesos a una especulació per motiu del prestigi social del qui ho tenia semblant al que avui passa amb els automòbils. Amb mans de l'aristocràcia i de la burgesia vinguda a més se trobaven els millors carruatges que com a millors exemples d'ostentació, se passejaven pel Born, o Camí de Jesús i altres zones de passeig. Però també a les clastres de les possessions, romanien altres semblants, a l'estil europeu, generalment importats de l'Anglaterra o França. En Manuel Márquez i Pérez (1886), al temps que dona per l'any 1884 unes dubtoses notícies (inexistència d'omnibusos, aparent inexistència de constructors de carruatges, etc.) fa referència a això: «para la construcción de vehículos, es forzoso a los industriales acudir al mercado inglés en lo general, para proveerse de llantas, ejes, muelles, tornillaje y otras piezas», circumstàncies que gairebé se poden fer extensibles a altres activitats industrials com les construccions ferroviàries o navals.

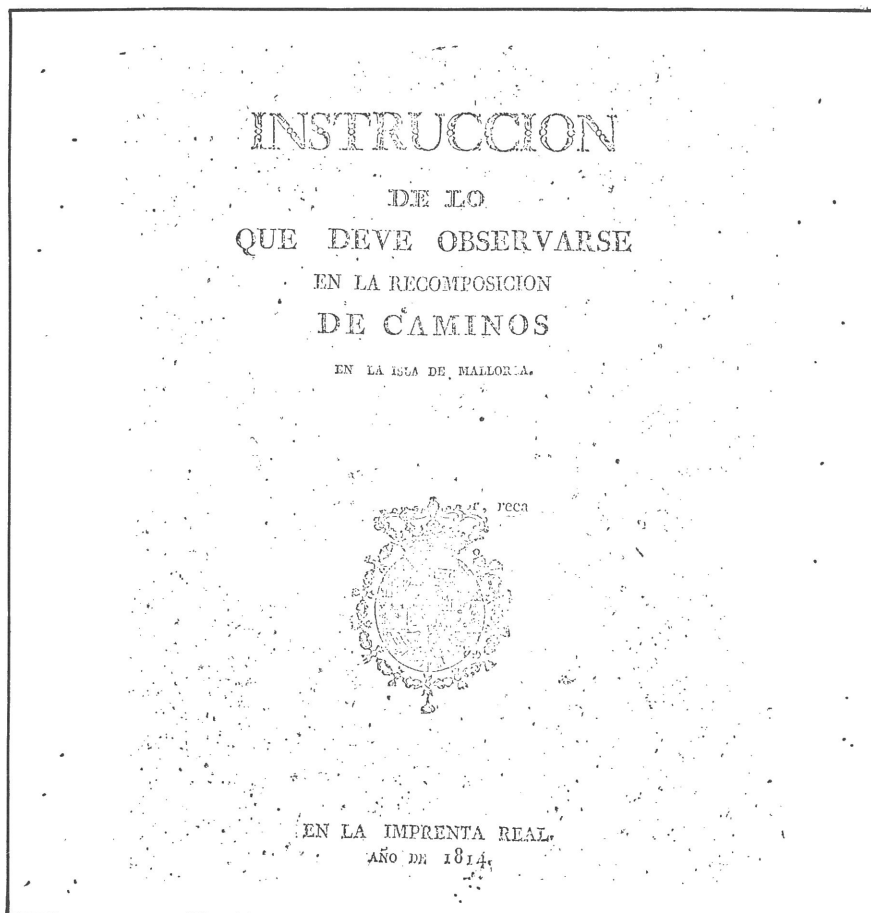
La jerarquia de la propietat dels mitjans de transport estava aparentment ben establerta. Els més pobres anaven a peu i els més poderosos amb sumptuosos i relluents vehicles, i enmig els qui podien pagar els pocs reals que valia anar amb diligència o, per Palma, amb els carrils. Però hi havia un personatge que per pocs diners feia que, almanco per un dia, la classe mitjana pogués ésser com els rics terratinents o comerciants o pogués emular qualsevol indià retornat. Existien a Palma una sèrie de carruatges de luxe, generalment propis de la classe dominant, però que podien ésser llogats temporalment per unes noces o per qualsevol acte social.

Segons el «Manual del Viajero en Palma de Mallorca», d'en Ramon Medel (1849), la situació del servei públic urbà era a meitat del segle passat realment trista. Concretament a Palma, assenyalava l'existència d'un sol subjecte dedicat al lloguer de cotxes, un normal i l'altre de luxe. Hauria d'ésser molt després que s'implantàs l'ús de les galeretes de lloguer, de quatre rodes i distinta configuració exterior, estirades per un o dos animals, de les quals l'Arxiduc en diu que s'anomenaven popularment «carrils» per comparació amb la lentitud del ferrocarril.

Com se pot veure a una sèrie de calendaris, guies i almanacs de finals de segle passat o principis de l'actual, a Palma s'havia produït ja un important canvi quant, a més d'haver-se ampliat el servei dels carrils que se mantenen fins ben entrat el nostre segle, apareixen noves modalitats com són les dels anomenats cotxes de plaça (d'itinerari fix), els carruatges de punt i el de servei totalment discrecional. Després, encara que abans de canviar de centúria, aparegueren els omnibusos urbans, carruatges amb caixa molt parellada a la dels tramvies encara que de rodes de carro, els Ripperts, que des de 1890 se va transformar en servei regular (Compañia Mallorquina de Omnibusos). Finalment, a 1891, apareix la Compañia Mallorquina de Tranvías, innovació tècnica en el transport públic de dins la ciutat per l'ús de carril, i amb tracció de sang, era el tramvia de mules, va quedar perfectament descrita en una part (El tramvia de la prudència) al llibre d'en Russinyol «L'illa de la Calma».

Per completar aquesta breu exposició de les comunicacions de l'illa de Mallorca al segle passat fa falta parlar un poc del transport interurbà. I aquí hem d'establir una important fita a l'any 1875, que correspon a l'establiment del ferrocarril. La seva aparició romp tots els esquemes de les comunicacions interiors ja que suposa la disponibilitat d'un mitjà llavors ràpid i de gran capacitat, que posa en comunicació el port de Palma (1877) amb la línia general Palma-Inca-Manacor, i veu ampliar-se a partir d'aquí la seva xarxa cap a les comarques amb més recursos demogràfics, agrícoles i industrials de Mallorca.

A l'any 1849, quan en Medel escriu el seu Manual, el servei de viatgers entre Palma i la part forana estava —segons ell— reduït al d'un omnibus o diligència entre Palma-Inca tres vegades per setmana, essent la resta de pobles més im-

portants com Manacor, Andratx o Llucmajor atesos per tartanes. Però la diligència o tartanes o galeres pel transport col·lectiu interurbà ja existia de temps enrera, essent moltes les notícies que se poden trobar als diaris de l'illa referent al seu establiment, anant millorant substancialment la seva oferta. Però la construcció del popularment conegut com a «tren des Pla» va suposar un cop molt fort de la seva explotació, substituint en les àrees fora de contacte amb el ferrocarril o entre les estacions d'aquest i qualche poble de cert rang.

A finals del segle passat el ferrocarril arribava a Felanitx des de Santa Maria, essent la longitud de la seva via fins al 1917, en què s'inaugura la línia Palma-Santanyí, de 119'6 kms., sense comptabilitzar dins aquesta xifra els 2'9 kms. de la secció entre l'estació de Palma i el port ni els quasi 4 quilòmetres del Ferrocarril d'Alaró, constituït al 1880.

CONCLUSIONS

Evidentment durant el segle XIX s'havien produït importants millores en els distints mitjans de transport, tant pel que respecta a la tecnologia invertida com a la infraestructura i organització. El transport marítim havia avançat enormement amb la generalització del vapor i, pel que fa al transport interior, la presència del ferrocarril i del tramvia resulten proves més que convincents d'aquest avanç.

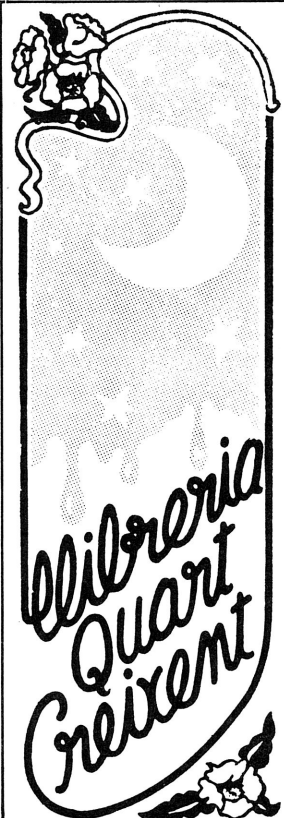
Però fins al segle XX aquest sector no assumeix plenament les característiques d'una activitat plenament desenvolupada. De qualche manera lligat als avanços produïts en el camp dels transports a l'estranger, i per tant dependents d'ells, les innovacions durant el primer quart de segle són molt importants i transcendents per la futura dedicació turística de l'illa. El 1900 es matricula el primer cotxe de tracció mecànica, el 1912 s'inicia l'explotació del Ferrocarril de Sóller i el 1916, sis anys després de la primera exhibició aèria d'en Lucien Mamet, per cert molt accidentada, Salvador Hedilla fa el trajecte de Barcelona a Palma amb avió. Eren indicis d'un imparable procés d'acurçament de l'espai i de les distàncies, elements tan importants per a l'oferta turística. Rompre l'aïllament i descobrir d'una altra manera la nostra illa es transformen en els ideals de l'època, invocats pel Foment de Turisme o per certs grups excursionistes («Lo Femur»), pels nous empresaris de transports o pels germans Darder amb les seves conegudes excursions motociclistes. Després vendria l'«Aeromarítima», el «Tramvia del Arenal» i la «Loryc», entre altres, i un bon nombre de projectes de funiculars, de noves línies marítimes o de noves línies de ferrocarril per tal de lligar-se a la incipient demanda turística, etc.

Bunyola, octubre de 1983

PERE J. BRUNET ESTARELLAS

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

- ARX. LL. SALVADOR.—**Carros y coches de antaño**. Tallers Mossèn Alcover. Panorama Balear n.º 23. Palma, 1955.
- BARCELÓ PONS, B.—**La vida econòmica de Mallorca en el siglo XIX**. OCB. Palma, 1972.
- BOVER, J. M.^a—**Noticias histórico-topográficas de la isla de Mallorca**. Imp. de D. Felipe Guasp y Barberi. Palma, 1864.
- BRUNET ESTARELLAS, P. J.—**Notes per a una història dels transports a Mallorca**. Centre d'Estudis Socialistes Gabriel Alomar. Palma, 1979.
- BRUNET ESTARELLAS, P. J. / SEGUÍ PONS, J. M.^a—**Els transports a Mallorca**. Bibliografia (I i II). Revista Elements n.º 1 i 2 (1981 i 1982). Grup d'Estudis Socials de Mallorca. Col·legi de Doctors i Llicenciats. Palma, 1981 i 1982.
- BRUNET ESTARELLAS, P. J.—**Los ferrocarriles de la isla de Mallorca**. Tesi doctoral inèdita. Palma, juliol de 1982.
- CAPO, M.—**Guía General de Baleares 1899**. B. Rotger. Palma, 1901.
- CORTADA, J.—**Viaje a la isla de Mallorca en el estio de 1845**. Palma, 1848.
- FABREGAS Y CUXART.—**Ca-nostra (50 años de vida palmesana)**. Ed. Cort. Palma, 1965-1973.
- FORTEZA, M.—**Las carreteras de Baleares**. MOP. Madrid, 1958.
- GARCÍAS VIDAL, A.—**La reforma del carro de «roda plena» en Mallorca**. Butlletí de la Soc. Arq. Luliana, VI.
- GRASSET DE SAINT SAVEUR, A.—**Voyage dans les illes Balears et Pithiuses**. Palma, 1952.
- LLABRÉS, J.—**Viejos vapores mallorquines (1877-1905)**. Butlletí de la COCIN de Palma n.º 599, octubre-desembre 1952.
- LLABRÉS, J.—**Dos vapores mallorquines: el «Iberia» y el «Menfi» (1902-1904)**. Butlletí de la COCIN de Palma n.º 602, juliol-setembre 1953.
- LLABRÉS, J.—**Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX**. Soc. Arq. Luliana. Palma, 1962-1966.
- MANERA ERBINA, C.—**El movimiento comercial del puerto de Palma según las series de «entradas» y «salidas» de navíos del Semanario Económico (1779-1820)**. Butlletí de la Soc. Arq. Luliana, XXXVII. Palma, 1980.
- MANERA ERBINA, C.—**Insularitat i tràfic colonial (un apunt sobre el comerç mallorquí amb Amèrica)**. Revista LLUC n.º 710. Palma, juliol-agost 1983.
- MÁRQUEZ Y PÉREZ, M.—**Las islas Baleares en 1884. Apuntes varios sobre su producción, actividad económica y movimiento aduanero**. Colomar. Palma, 1886.
- MEDEL, R.—**Manual del viajero en Palma de Mallorca**. Imprenta Balear. Palma, 1849.
- MOLL BLANES, I.—**La política agraria de la Sociedad Mallorquina de Amigos del País (1779-1802)**. Butlletí de la COCIN de Palma, n.º 680. 1973.
- MULET, A.—**Importancia del turismo en Mallorca**. Butlletí de la COCIN de Palma, núms. 563-565. 1945.
- PASCUAL GONZÁLEZ, B.—**Caminos, vehículos y hostales**.
- PEÑA, PERE D'ALCANTARA.—**Guía de las Baleares**. Tous editor. Palma, 1891.
- PONS, A.—**Antiguas Historias**. Ed. Clumba. Palma, 1950.
- POU MUNTANER, J.—**Las comunicaciones marítimas en las islas Baleares en los siglos XIX y XX**. Butlletí de la COCIN de Palma núms. 642-643.
- QUINTANA PEÑUELA, A.—**Notas para la evolución del comercio de las Baleares entre 1868 y 1886**. Mayurqa n.º IX. Facultat de Filosofia i Lletres. Universitat de Barcelona. Palma, 1972.
- RIPOLL, LL.—**Los años setenta del siglo pasado**. A: Banco de Crédito Balear 1872-1972. Primer centenario. Palma, 1973.
- ROSSELLÓ VERGER, V. M.^a—**Mallorca, el sur y sureste**. COCIN de Palma. 1964.
- SAND, G.—**Un invierno en Mallorca**. Imp. Mossèn Alcover. Palma, 1974.
- SEGUÍ PONS, J. M.^a—**El transport col·lectiu urbà a Palma a finals del segle XIX**. Mayurqa n.º 19. Facultat de Filosofia i Lletres. Universitat de Palma. 1979-1980.
- SUREDA CARRIÓN.—**Apuntes para la historia de la navegación a vela mallorquina en los siglos XVIII y XIX**. Tip. Provincial. Palma, 1940.
- VARGAS PONCE, J.—**Descripción de las islas Pithiuses y Baleares (1801-1805)**. Ed. RODA. Palma, 1952.
- VUILLIER, G.—**Les illes oblidades. Viatge a les Balears**. Ed. Moll. Palma, 1973.
- ZAFORTEZA Y MUSOLES, D.—**La ciudad de Mallorca. Ensayo histórico-toponímico**. Antigua Imprenta Soler. Palma, 1953.

llibres
en català
i juguetes

—

CARRER RUBÍ, 5
TEL. 21 38 21
PALMA

llegiu

**mallorca
socialista**

la revista
de l'esquerra
nacionalista

PSM

Partit Socialista de Mallorca
carrer Temple, 7 Ciutat

DEFENSA DE LA NATURA

PARATGES NATURALS D'INTERÈS NACIONAL

La conservació de les biotes i ecosistemes insulars és un tema de gran importància, per les seves característiques particulars i singulars. Santuari d'una gran quantitat d'endemismes i rareses, en esser reserves genètiques universals i part del patrimoni cultural i natural de la humanitat.

Amb la teoria de la «Biogeografia Insular» de MACARTHUR i WILSON (1967) s'ha demostrat el gran interès de les illes per comprendre la teoria ecològica. L'estudi de les faunes i flores illenques ens amaguen una informació de gran interès i importància.

Les Balears i Pitiüses, a part de les illes majors, contenen un enfilall d'illes menors que l'enrevolten, des de Sa Dragonera, fins als Estells a Cabrera: petites illes d'una gran senzillesa estructural i d'una gran fragilitat biològica, ecosistemes tancats amb poques possibilitats d'evolucionar, degut a factors medioambientals: pluviositat, salinitat, altura, situació, etc.

Tots aquest petits móns són uns santuaris biològics on viuen tota una sèrie d'espècies, tant botàniques com zoològiques, de gran interès evolutiu, les quals en molts de casos ens ajudaran a desxifrar i comprendre un poc més la gran teranyina que és la naturalesa: reserva d'espècies que s'han fet rares o desaparegut a altres llocs i que a certs illots es troben als seus darrers reductes. Degut a les seves particularitats certs essers han pres noves formes diferents de les continentals, més ben adaptades al nou medi insular, i s'han creat nous endemismes.

INFLUÈNCIA HUMANA

Des de l'arribada de l'home a les nostres illes, farà uns 6.000 anys, poc a poc s'han anat alterant i degradant els diferents ecosistemes insulars, desapareixent uns i empobrint-se i escassejant els altres: en dessecar zones humides, talar boscos, roturar noves terres, s'esvaïren primer de tot els animals i plantes més especialitzades, els endemismes: *Myotragus*, *Nesiotites*, *Hypnomys*, etc. I amb la industrialització i augment demogràfic, noves extincions: el mític vell marí (*Monachus monachus*), l'àguila marina (*Haliaetus albicilla*), la moixeta voltonera (*Neophron percnopterus*) a Mallorca; la *Lysimachia minoricensis* o el nenúfar (*Nymphaea alba*). I un enfilall d'espècies en perill eminent d'extinció.

Les petites illes no han escapat de la pressió humana: poc a poc varen anar essent alterades, unes més altres menys.

1. **POBLATS PRIMITIUS:** Na Guàrdia, Tagomago, Sa Dragonera, Na Murada, Cabrera, etc. són assentaments antics de poblacions talaiòtiques, fenícies, cartagineses i romanes, sobre les nostres illes. Construccions primitives que ens mostren l'antic aprofitament de les petites illes per l'home (Fundicions, refugis, comerç, avituallament, etc.).

2. **EXPLOTACIÓ FORESTAL:** Na Bosc, Sa Dragonera, Tagomago, Es Vedrà, Cabrera, etc. Les illes majors poc a poc varen anar essent desforestades, amb la treta de sivina, pi, mata, boix i garballó; i ens queda el record en la toponímia, sitges, manuscrits o petites restes d'un passat, a vegades no tan llunyà. Les actuals roques nues fan difícil de creure que abans hagués pogut haver-hi uns boscos més o menys extens.

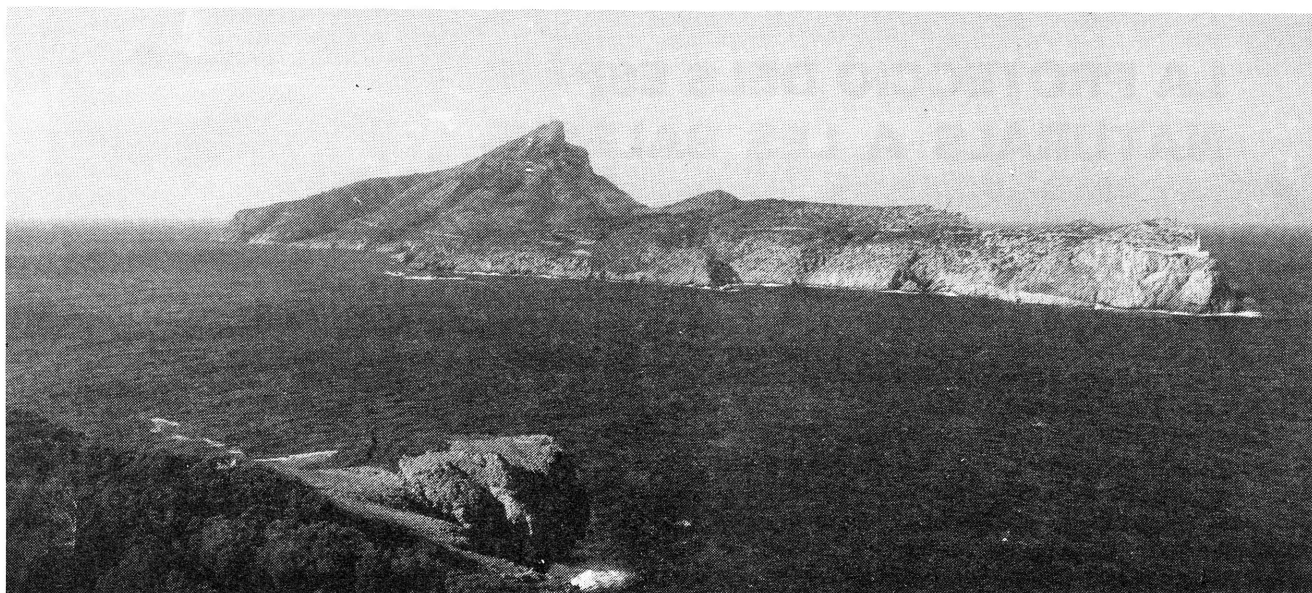
3. **PASTURES:** L'home no es conformà a desforestar les illes; sinó que llavors, periòdicament, hi introduí cabres, porcs, ovelles i conills que poc a poc han anat empobrint i fent irreversible en certs casos la recuperació de la vegetació amb la conseqüent pèrdua de sòl. Les colònies d'auells marins foren delmades pels porcs, conills i rates (Predació antropozoògena).

4. **ORNITOFÀGIA:** Fins a l'arribada del turisme a les Balears i Pitiüses amb el conseqüent augment del nivell de vida dels illencs, no era rar que cada any principalment per l'època de cria dels auells marins (virots, baldrigtes, corbs marins, gavines, falcons, etc.), n'espoliassin sistemàticament les colònies, primerament els ous i llavors els polls i adults que amb llargues i complicades preparacions podien esser menjats. Aquesta ornitofàgia secular poc a poc va anar carregant-se les pròsperes poblacions d'aus marines, i posant en perill d'extinció a la gavina roja (*Larus audouini*) i el falcó marí (*Falco eleonorae*).

Virotar que ve del nom VIROT (Procellaria diomedea), és l'acció de recollir virots o baldrigtes a les colònies de cria per menjar, costum bastant freqüent a certs indrets i que poc a poc ha anat minvant substituït per l'anellament científic dels ocells marins.

5. **EXPOLIACIÓ HERPETOLÒGICA:** Amb l'arribada de l'home a Mallorca s'extingí la sargantana (*Lacerta lilfordi*) la qual quedà reclosa a les illes menors. Aquesta extinció cal atribuir-la a la introducció de depredadors: ofidis, rosegadors i selvatgines.

Com hem dit més amunt la introducció d'animals a les diferents illes, no tan sols ha alterat la vegetació, sinó també la fauna. Els porcs i les rates s'alimentaven d'ous i polls d'aus marines. I les rates i els moixos de

sargantanes, de manera que certes formes de sargantanes han esdevingut cada volta més rares. I per acabar actualment el nou costum de recol·lectar sargantanes per terraris o amb fins pseudocientífics posen en perill les fràgils poblacions herpetològiques. Malgrat la protecció legal de totes les sargantanes cada any dotzenes d'animals són expoliats per estrangers per exportar-los il·legalment. Per altra part, molt d'animals són sacrificats per «científics»! sense escrúpols, amb un únic afany personalista i/o col·leccionista. I en el pitjor dels casos són deixades trampes als illots amb la conseqüent mortandat i perill per a les minvades poblacions de sargantanes (Ses Margalides, Purroig, Na Gorra, etc.).

6. URBANITZACIÓ: La Balearització és una plaga de les tres darreres dècades. És irònic veure com en pocs anys han anat destruint part dels millors indrets de les Balears i Pitiüses, bel·leses que en un principi eren l'atracció dels peoners del turisme a les Illes.

Després de la destrucció de part dels millors racons de les Illes, no són poques les urbanitzacions i construccions que s'han intentat fer sobre els illots (Sa Dragonera, Ses Rates, Es Pantaleu, Tagomago, etc.). Construccions que alterarien irreversiblement els fràgils ecosistemes; costoses urbanitzacions a les quals hauria d'importar tot; edificacions que farien malbé els singulars paratges; assentaments humans que extingirien tota una sèrie de joies zoològiques i botàniques; endèmiques o relictas.

7. MANIOBRES MILITARS: No són poques les illes que de tant en tant són aprofitades com a blancs de maniobres militars i se sacrifiquen en ares d'una suposada «defensa nacional» uns biotops únics, posant en perill unes espècies endèmiques o rares, i destruint les colònies de cria de tota una sèrie d'auells marins (illots de Cabrera, Ses Bledes d'Eivissa, etc.), o cremant la cobertura vegetal rica en rareses i endèmiques (Medicago arborea ssp. citrina, Withania frutescens, Silene hifacensis, Cardundellus dianius, etc.).

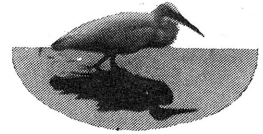
Es fa cada volta més urgent cercar alternatives a les anuals maniobres militars sobre les nostres Illes. Les joies ornitològiques, botàniques, herpetològiques, etc. estan amenaçades. La construcció de mòbils flotants seria una fàcil solució al sistemàtic bombardejament; però no suficient a llarg termini. Cal fer l'arxipèlag de Cabrera **Parc Natural Marítim-Terrestre** i crear els restants illots **PARATGES NATURALS D'INTERÈS NACIONAL**; s'hauria d'assegurar l'eficax protecció de totes les seves riqueses biològiques, geològiques i paisatgístiques.

8. PESCA SUBMARINA: Una altra plaga dels darrers anys i que pot arribar a esvaïr part de la nostra rica marina és la pesca submarina. Malgrat la prohibició de la pesca amb bombones per la llei. No són pocs els furtius (italians i francesos principalment) que poc a poc van expoliant els fons marins, sense que la Comandància de Marina hi posi cap solució, fent els ulls grossos, excusant-se que és una font de divises. I poc a poc els amfisos van minvant, les restes arqueològiques de vaixells són expoliades, la zona costera on milers de peixos van a criar anualment és piratetjada constantment, sense respectar les cries, els corals, etc.

Es fa cada volta més necessari que el nostre Govern Autònom tengui en compte l'estudi que es va elaborar sobre els illots de les Balears i Pitiüses: sobre el seu estat actual, geologia, fauna i flora. Les conclusions són senzilles i dràstiques. Es fa urgent la total protecció de tots aquests petits móns. Els seus fràgils ecosistemes fàcilment poden ésser alterats i degradats; posant en perill tota una sèrie d'espècies rares o en perill d'extinció. Sa Dragonera juntament amb Tagomago estan en eminent perill; Sa Dragonera pendent de la decisió del Suprem i Tagomago il·legalment poc a poc va ésser destrossada sense que ningú faci res.

GUILLEM ALOMAR
Grup Balear d'Ornitologia
i Defensa de la Naturalesa (GOB)

LA PROTECCIÓ DELS ESPAIS NATURALS A LES BALEARS

Cal aclarir un malentès. I cal fer-ho amb urgència. Quan a les Illes l'Home intervé sobre allò que anomenam un «espai natural», i en fa malbé les relacions que el caracteritzen com a tal, hi ha només un perjudicat: el poble que habita les Illes. I per extensió hauríem de dir: que tot l'HOME, habiti on habiti, car en aquest món únic, no hi ha certament fronteres.

Sembla que, per la dinàmica de les diverses institucions socials que intervenen en aquest debat, quan es desenvolupa un enfrontament entre —quasi sempre— urbanitzadors i ecologistes, només aquests grups «guanyen» o «perden», segons puguin o no fer valer les seves respectives tesis. Així, si «guanyen» els ecologistes, «perden» els urbanitzadors; i si «guanya» la promoció urbanística, «perd» l'ecologisme...

L'assumpte no és tan senzill. I plantejat així és absolutament erroni. El joc és molt més complexe i té implicacions insospitades per a un futur no massa llunyà. La pèrdua d'un espai natural per mor d'un ús —generalment urbanístic a les Balears—, que en desfà les seves possibilitats ecològiques, representa una pèrdua que no afecta només als grups que en fan una bandera de la seva defensa. Hi perdem tots. Tenim por, però, que aquesta realitat ben crua no sigui compresa en tot el seu abast per l'opinió pública. Per això, creiem imprescindible el desenvolupament d'una intensa campanya d'explicació a tots els nivells de la importància cabdal de la conservació dels darrers espais naturals de les Illes, i sobretot de la necessitat de conservar-los amb unes gradacions riguroses d'acord amb les seves característiques i escassetat. D'altra manera, no podem garantir un resultat positiu de la política improvisada com és la que ens vol enflocar el Govern de la Comunitat Autònoma.

Podríem citar aquest exemple: l'Ajuntament d'Alcúdia troba, en acord del ple, que seria millor qualificar com a sòl rústic la porció de terreny inundat que forma S'Albufereta, que ha costat anys d'esforç als ecologistes perquè es qualificàs oficialment com allò que és i que ha d'esser: una zona humida. L'Ajuntament esmentat, però, troba que aquell terreny és molt apte per a l'agricultura... Inefable! És fàcil pensar que, després de convertir la zona humida en sòl agrícola, només passaran uns anys per a requalificar-lo i convertir S'Albufereta en allò que es volia convertir abans: un tros de sòl urbanitzable. Ara es vol fer per etapes el que abans s'hauria fet d'un sol cop.

Aquest exemple és malauradament simptomàtic: ningú no sap que pot fer-se'n d'una «zona humida» protegida. Fa nosa. Almanco, els gestors del nostre Patrimoni Natural no saben què fer-ne. Als països de l'Europa que ells tant admiren, fa prop de cinquanta anys que la gestió de les zones humides és matèria d'estudi. Cert que les zones dels voltants poden ser

d'ús agrícola i ramader; però no és menys cert que també poden tenir usos pedagògics, científics o de simple oci...

Després, hi ha encara qui creu que els ecologistes demanen espais naturals protegits per al seu ús exclusiu. Quin desbarat! I el millor de tot és que els màxims responsables —en teoria els qui han de gaudir de la millor preparació possible a aquest respecte— de l'Ordenació Territorial a les Illes també s'ho creuen; més ben dit: els convé creure-ho, i que qualcú ho escampi als quatre vents per a minvar força als arguments dels ecologistes. Res més lluny, però, de la veritat: hi ha d'haver espais naturals que en efecte tinguin uns usos molt restringits (però, no per a ús exclusiu dels ecologistes; sinó per a ús dels ecòlegs i dels científics de la Natura en general); però hi ha d'haver altres espais amb determinacions d'usos i de protecció diversos, que només un equip interdisciplinari pot establir en definitiva. Hi ha espais naturals que poden patir una forta pressió antròpica; n'hi ha que no poden patir-ne cap. Entre els dos extrems esmentats hi ha tota una escala que és imprescindible conèixer i fixar de mode urgent.

Perquè un espai natural —malgrat que a les Illes, velles en història i en ocupacions humanes, aquest és un terme inconvenient— esdevé ara una possibilitat de futur. Protegir-lo és adequar el creixement econòmic de la nostra col·lectivitat a l'Estratègia Mundial per a la Conservació que, com ja hauríem de sebre, resumeix així els seus objectius fonamentals: per a assolir un creixement sostingut cal preservar la diversitat genètica, protegir els processos biològics essencials i cal mantenir el rendiment sostingut dels ecosistemes a través d'una explotació perllongada i racional. Del seguiment d'aquests principis n'obtdrem tots profits dels quals per ventura no en som ara conscients; amb el seu oblit, no feim altra cosa que hipotecar futur.

El problema, però, és que aquesta intensa campanya de divulgació dels valors dels espais naturals i de la necessitat de la seva protecció l'ha desenvolupada a les Illes una entitat no oficial, amb el que això representa d'il·lusió i d'independència; també, amb el que això representa de limitació i d'entrebancs.

Seria desitjable que les Institucions Oficials acceptassin aquest deure seu. Ens demanam, però, si poden ser-ne responsables i, sobretot, si són conscients del que aquesta tasca significa. I encara un punt més: cal demanar-se, també, si els homes que ara controlen aquestes institucions, estan a bastament lliures d'interessos particulars o de grups, per a dur a terme la feina amb rigor absolut i amb independència.

LES ARENES

RECAPITULACIÓ

Des de diverses posicions ideològiques, però sempre des de situacions de poder, els governants —siguin d'AP o del PSOE— ens han recordat que no se sotmetran a exigències que els arribin des del carrer, que no segueixin les vies parlamentàries oportunes. Sembla que aquests governants solament tenen en compte una veu: la del Parlament.

Segurament justifiquen la seva posició en un enal·liment del sistema democràtic. No es tracta de rebutjar des d'aquí aqueix mateix sistema polític, sinó de reflexionar sobre aquestes exigències de quietud.

Tots ens sentim copejats per aquesta crisi i cercant sortides a ella s'emmarquen les declaracions a què venim fent referència. És evident que en uns moments en què es redueixen els llocs de treball, es congelen els salaris i s'augmenten les càrregues impositives, des del poder s'han d'articular mecanismes per mantenir una estabilitat social. Les formes per aconseguir-ho sabem que són moltes i algunes certament subtils, però aquí solament parlarem dels intents per fer callar l'opinió pública. Resulta que aquí aquesta tasca és realment fàcil per la seva feblesa.

Entenem que una opinió pública viva, crítica, aspra i enal·lidora si cal, és símptoma de bona salut social.

Així i tot, els moviments per fer desaparèixer aquesta opinió són forts fins i tot en els països llargament democràtics. Això es deu a l'extensió de les doctrines individualistes que ens arriben del nord. El món anglosaxó i les societats on triomfà la reforma protestant del XVI creuen en la reivindicació de la privacitat de l'individu, que un es realitza tot sol i després es dona. Contràriament a aquesta idea, la formació d'una opinió pública forta passa per creure i afirmar que la nostra individualitat tan sols es fa palesa quan ens trobam en els altres.

Opinió pública té molt a veure amb espais públics. El debat neix històricament a l'àgora grega, es trasllada al fòrum romà i amb el món cristià s'instal·la als atris de les esglésies on es parla de qüestions «serioses» mentre que les activitats «no tan nobles» passen al mercat.

Creim que no és necessari reivindicar, ara, el carrer com espai on situar l'opinió pública. Això està clar per tothom, però a la vegada també està clar que a les nostres ciutats d'avui ens resulta difícil, certament molt difícil, establir qualsevol tipus de diàleg. La ciutat s'articula entorn al cotxe; no entorn al ciutadà.

Així, doncs, l'opinió pública a més d'enfrontar-se a unes institucions més bé sordes, ha perdut el lloc natural on expressar-se. Aquest lloc l'ocupen ara el nostre cafè habitual i el nostre diari predilecte. Nosaltres som aquí per usar aquestes planes com a lloc de debat, per fer-les arribar a propis i estranys, per ser una mostra d'ansietat —on ens donam i rebem— deixant clar que no hi ha una única forma o fórmula, que res no és per sempre, i que tot és divisible.

L'escriure ha estat sempre una selecció de signes, un compromís que les dictadures traven psíquicament i/o editorialment. L'actual situació política és per fortuna més procliu a l'exercici de la llibertat d'expressió, però dista un bon tros de satisfer-nos. Hi ha molts de factors que encara ens condicionen l'escriptura, sobretot la seva posterior publicitat com a corollari. Si la llei reconeix la llibertat d'expressió, d'altra banda subsisteix la manca de qualsevol tipus de suport a les iniciatives editorials contràries a l'ordre establert i a la moral regnant —més refractària a la innovació, si cal—. Aquest és el nostre cas: ni la nostra condició de ciutadans és lliure d'un estat imposat ni som llegits per una mínima part del nostre públic potencial per raons culturals, és a dir, polítiques (amb la conseqüència que els mitjans de comunicació escrita que usam pateixen una economia precària). Escrivim perquè dissentim com d'altres escriuen perquè assenten. I precisament perquè l'elecció d'aquest compromís és més lliure que el d'ahir, aprofitam tots els mitjans de què disposam per tal que l'exercici de la nostra llibertat d'escriptura esdevingui un pas més, per petit que sigui, cap a l'assoliment de la utopia. És l'ús més ètic, pensam, que podem fer-ne.

**ANTONI NADAL
ANTONI QUINTANA**

Música

per a universitaris

L'Obra Cultural de la Caixa de Pensions ha tingut l'encert de presentar el cicle de concerts «Música a la Universitat», amb els quals reprenen les manifestacions del programa «Culturàlia» a Palma de Mallorca.

El títol de «Música a la Universitat» respon tant a la categoria dels concerts que es pensen oferir, com al fet que intenten ser una oferta específica que pugui satisfer les creixents expectatives del món universitari en relació amb la música selecta i ben interpretada.

Amb aquesta iniciativa, adreçada a un grup concret de la població però també oberta a tots els melòmans mallorquins, l'Obra Cultural de la Caixa de Pensions es complau a insistir en una labor, prou antiga, de col·laboració amb els professionals i les institucions que protagonitzen l'actual renaixement de la vida musical a les Illes.

La realització d'aquest cicle ha estat possible per la fructífera coincidència de criteris i objectius entre la Universitat de Palma de Mallorca, i més concretament del Vice-rectorat de l'Alumnat, i de l'Obra Cultural de la Caixa de Pensions. Sobre la base d'aquest acord, s'han pogut seleccionar programes i intèrprets acreditats, molts dels quals també col·laboren artísticament en el Cicle Internacional de Concerts per a escolars que es realitza dins l'àmbit del programa «la Caixa a les escoles».

Estam convençuts que les successives actuacions del pianista Joan Moll, del grup Turba Musici, del percussionista Xavier Joaquín, de l'Albany Brass Ensemble i de The Albion Ensemble faran un esplèndid servei a la consolidació de l'interés dels mallorquins per la música.

Vegem ara quin és el programa concret que abraça des del 2 de desembre d'enguany fins al 7 de maig de l'any que ve. Tots els concerts tindran lloc a l'Auditori de la ciutat de Mallorca, a les 10 del vespre.

JOAN MOLL

Obre el cicle de concerts un artista mallorquí, ben conegut a casa nostra, amb un currículum creixent d'encerts i èxits, que realment no necessita presentació: JOAN MOLL.

J. Moll interpretarà música pianística francesa entre els segles XIX i XX.

El programa és compost per obres de Gabriel Fauré, César Frank, Erik Satie, Claude Debussy i Maurice Ravel.

TURBA MUSICI

Dia 30 de gener actuarà el grup català TURBA MUSICI, que es formà a Terrassa el 1978. Primerament es dedicà a la música barroca, però progressivament reculà cap a temps més remots i ara en el seu repertori compta amb obres de música medieval de Catalunya (trobadors en llengua d'Oc, música sacra i no tan sacra, recollida als monestirs catalans i al Llibre vermell de Montserrat); cançons i danses dels segles XII al XVIII, compilació de música profana i popular de l'Edat Mitjana, Renaixement i Barroc; finalment inclou danses del Renaixement.

XAVIER JOAQUÍN

Dia 27 de febrer actuarà XAVIER JOAQUÍN. Nascut el 1947 a Barcelona, cursà els estudis a la ciutat comtal i seguí cursos internacionals de percussió a Suècia i Alemanya. És membre de l'Orquestra de la ciutat de Barcelona i duu a terme una tasca pedagògica al Conservatori Superior de la mateixa ciutat. El 1978 crea el grup de Percussions de Barcelona amb alumnes del seu Conservatori i ha donat concerts per Espanya i Iugoslàvia. Ell ha donat concerts aiximateix a Espanya, França, Alemanya i Suècia. Ha gravat quatre discos i al seu repertori figuren obres de Brouwer, Cage, Feldman, Jolivet, Guinjoan, Homs, Milhaud, Lachenmann, Liebermann, Soler, Stockhausen, Serocki, Thien Dao, Tàira, Tanner, Xenakis, etc.

THE ALBANY BRASS ENSEMBLE

Dia 9 de març el concert serà a càrrec de THE ALBANY BRASS ENSEMBLE. Dues trompetes, un trombó de vares, una trompa i una tuba formen aquest quintet d'instruments. Intenten demostrar com una família té possibilitats per tocar separatament o conjuntament aquests instruments. El seu programa és ric i variat. Podrem escoltar música del segle XVI fins a la música d'avantguarda dels nostres dies.

THE ALBION ENSEMBLE

Finalment, el 7 de maig, el cicle de concerts per a universitaris es clourà amb l'actuació de THE ALBION ENSEMBLE, quintet de vent-fusta que es compon de flauta travessera, oboè, clarinet i fagot (fusta), i trompa (metall). Procedeixen d'Anglaterra, país d'alt nivell cultural i musical. Proposa una audició per als més petits en què pretén destacar la individualitat de cada instrument, la multiplicitat combinatòria dels seus components i l'homogeneïtat tímbrica del conjunt, a través d'un mosaic prou extens de melodies i petits fragments d'obres de tots els temps.

El més interessant d'aquesta audició és la forma de presentar el so, el ritme, el tempo, el to, la melodia, els acompanyaments, els acords, etc. no només explicant-ho oralment, sinó fent-ho comprendre musicalment amb nombrosos exemples.

culturàlia 1983

L'OBRA CULTURAL DE LA CAIXA DE PENSIONS

PRESENTA

MÚSICA A LA UNIVERSITAT

JOAN MOLL

La Música pianística francesa entre els segles XIX i XX

Divendres, dia 2 de desembre,
a les 22 hores

Auditorium-Palma de Mallorca

Col.labora:
Aula de Música
de la Universitat de Palma de Mallorca

CAIXA DE PENSIONS
Obra Social

RONDAIA INÈDITA

El pare Mossetes ⁽¹⁾

Això era i no era, bon viatge faça la cadenera, per voltros un aumud i per mi una barcella.

Idò heu de creure i pensar, i pensar i creure, que dins un poble hi havia una viuda que tenia molts de fills; els majors, ja feien feina, però es petit, que nomia Joanet, no amollava gens ses gonelles de sa mare, no la deixava mai, ni a sol ni a ombra. Sa mare i els seus germans li deien que havia d'aprendre qualche ofici perque no podria viure sempre d'aquella manera; però en Joanet, no en feia cas; allò que li deien, li entrava per una oreia i li sortia per s'altra. I com no sortia mai de ca seva en no esser amb sa mare, havia tornat bàmbol, figurau-vos que qualsevol li poria fer creure que la Mare de Déu nomia Joana, que ets ases volaven i que Sant Cristòfol era nan.

I heu de creure i pensar, i pensar i creure, que es rector d'aquell poble, que ja era vei, li agafà una malaltia tan grossa que aviat se n'anà a veure Sant Pere; i el bisve envià un nou rector, bon homo, sí, però molt afectat de fer farses al primer que es presentàs, figurau-vos que fins i tot se n'hauria rigut d'un mort.

Es rector arriba a la vila i troba que no hi havia escolà, i va resoldre ensenyar un infant a fer tal ofici. Va al saig i li diu que faci una crida pel poble; i es saig, agafa es tambor i per tots es carrers de la vila tup-atup, cridava amb tota quanta força poria treure de sa gargamella: “—Tots ets habitants d'aquesta vila, que teniu fiis fins a deu anys, que volgueu que siguin escolans, presentau-vos al senyor rector, que n'ha de mes-ter un”.

¿Què me'n direu?, ell sa mare d'en Joanet ho sentí, i com que li feia il.lusió que es fii fos escolà, i per altre costat necessitava doblers, va resoldre presentar s'infant an es rector.

Dit i fet, agafa es nin i cap a sa rectoria manca gent. Arriba, presenta en Joanet al rector, i aquest tot d'una el volgué i va dir a sa mare que faria de criat i ell el mantendria. I en Joanet s'hi va quedar.

Es rector, quan va veure en Joanet tan innocent i tan curtet, volgué riure damunt ses costelles seves i quan es vespre es rector començava foc a sa ximeneia i de passada n'ensenyava a s'escolanet, es nin exclamà:

— Que pren de bé es foc, senyor rector!

— Joanet —digué es rector— has de començar a aprendre a xerrar bé; jo no som el senyor rector, jo som el “Pare Mossetes”.

— Bé idó, Pare Mossetes, ¡que pren de bé es foc!

— Això —respongué en Joanet, mentres ho senyalava amb so dit.

— Això no se diu foc, se diu “manacoc”.

En Joanet, ja ho crec, no pensà que el senyor rector l'enganàs i es va aficar dins es cap aquestes paraules.

Justament “el pare Mossetes” tenia un moix que sempre seguit era damunt ell jugant amb sos botons de sa sotana, al mateix temps que es rector li feia afa-lagadures, en Joanet digué:

— Quina juguera té es moixet!

— ¿Què és un moixet? demanà es rector fent veure que era la primera vegada que sentia tal paraula.

— Aquest animal —respongué en Joanet al mateix temps que el mostrava al rector.

— Aquest animal no se diu moixet, se diu “el papa-les-rates”.

Passà una estona i se n'anaren a jeure, i el rector no se poria aturar de riure de les farses que havia fet al nin.

Lo endemà, a punta d'auga, en Joanet s'aixeca, se renta amb quatre grapades, fa ses oracions que tenia per costum i va a cridar “el Pare Mossetes”, quan aquest s'hagué despert, es nin demanà:

— Pare Mossetes, ¿vol que vagi a tocar ses campanes mentre s'aixeca d'es llit?

— Joanet, això no es un llit, és “la santa reptència”, ha!, acosta'm “les sarapatines”.

— ¿Què són “les sarapatines”?

— Això que tenc devora es llit — digué es rector mostrant-li ses sabates.

En Joanet les hi acosta, i mentres el rector se vestia, en Joanet anà a tocar ses campanes de l'església, després vengué es rector, prepararen l'altar, es rector digué sa Missa i un cop l'acabà, beranaren i anaren a fer una volta.

— Oh pare Mossetes, quin carrer més llarg!

— Joanet, això no se diu carrer; això se diu la “llonga-llongaina” — diu es rector.

(1) Aquesta rondalla la'm contaren les meves amigues i companyes de feina, les germanes Margalida i Francesca Mateu Perelló de Muro, que la sabien de la seva padrina “Madò Friseta”.

— Hi passa molta de gent per “la llonga-llongaina”!

— No se diu gent, —diu el “Pare Mossetes” — se diu “els sants parroquians de la llonga-llongaina”.

I en Joanet les s’aficava bé dins es cap totes es paraules que el senyor rector li ensenyava.

¿Què me’n direu?, ell al cap d’una partida de mesos, un dia que el senyor rector tenia un cadarn ben gros i per tal, havia de jeure, es moix s’acostà massa al foc i es cremà la coa, i, com un desesperat anà damunt el llit cremant per tot allà on passava.

— Joanet, — digué es rector, — crida la gent, crida auxili.

I en Joanet surt al balcó de sa rectoria i crida:

“Sants parroquians de les llongues-llongaines, posau-vos les sarapatines, que el papa-les-rates ha duit manacoc damunt la santa repotència del Pare Mossetes”.

Mentres el llit, com gran part de la casa, havia pres foc i feia un bon xiu-xiu, i es rector s’havia hagut d’aixecar més aviat que de pressa, però estava situat per causa del foc, quan sentí en Joanet li digué:

— Joanet, digue-ho bé, per amor de Déu.

En Joanet pensà i cregué que era que ho havia dit tal i com ho deia abans d’entrar al servici del rector i repetí tan bé com va sebre:

— “Sants parroquians de les llongues-llongaines, posau-vos les sarapatines que el papa-les-rates ha duit manacoc damunt la santa repotència del Pare Mossetes”.

— Joanet, — repetia es rector amb veu llastimera — digue-ho bé per amor de Déu i de Maria Santíssima.

En Joanet repetí:

— Sants parroquians de les llongues-llongaines, posau-vos les sarapatines que el papa-les-rates ha duit manacoc damunt la santa repotència del Pare Mossetes”.

La gent, quan sentia en Joanet, no l’entenia gens i creia que era beneït però un dels homos que allà hi havia va veure el foc i ho digué als altres. Tots els homos pujaren a sa rectoria a donar auxili; es nin no se va fer res, però agafaren es rector amb moltes cremades, i li vengué tan i tan just no morir cremat i hagué de mester uns quants dies per curar-se, i vos assegureu que s’escalivà bé i no tornà a fer farses ni riure-se’n de ningú. Allò li serví de lliçó.

Ah, idò!, qui dóna un consei s’hi ha de mirar si no vol, com el “Pare Mossetes”, esser víctima d’ell.

I en Joanet amb “el Pare Mossetes”, i el “Pare Mossetes” amb en Joanet visqueren anys i més anys, i encara són vius si no són morts, i si ho són que al Cel mos hi vegem tots plegats. Amèn.

GORI Mª GUASP BOU

CRÒNICA D’ART

Pintors reconeguts a Mallorca

per Príam Villalonga

Tito Cittadini: «Puig Major» (1919)

La galeria d’art Joan Oliver «Maneu», ens ha ofert una interessant mostra retrospectiva, sota el títol genèric de «Pintors Reconeguts a Mallorca». L’exposició agrupa un total de 14 artistes, que bé per naixement, bé per adopció o estança temporal, han tingut una presència destacada dins el panorama artístic de l’illa. Aquesta queda enmarcada per obres que van des de produccions pròpies dels darrers anys del segle passat, a obres de la segona meitat del nostre segle. Ricard Anckermann per una banda i en Miquel Llabrés per l’altra, marquen els límits.

Aleshores, Ricard Anckermann (1842-1907) és el punt de partida d’aquesta exposició. La seva representació es fa palesa amb tres obres prou característiques de la seva producció: la pintura galant, de reminiscències romàntiques; i el paisatge. Uns paisatges marcats pel realisme a la manera d’en Ribas, però aconseguint concepcions més avançades, quasi impressionistes.

Dels altres pintors illencs, figuren n’Antoni Fuster Forteza (1853-1902), legítim integrant de la generació següent a la d’Antoni Ribas i Ricard Anckermann. L’obra exposada «Retrat de Tòfol Pizà» és una interessant mostra de la pintura realista que força bé va treballar. Joan Fuster Bonnín (1870-1943) —un dels pintors presents— pertany a la generació d’artistes que nascuts a les darreries del segle XIX, té una producció que cavalca entre els dos segles. Per un costat, la influència dels seus mestres a les obres primerenques; altrament, l’evolució cap a l’impressionisme i modernisme, rebut pels contactes amb els catalans vinguts a

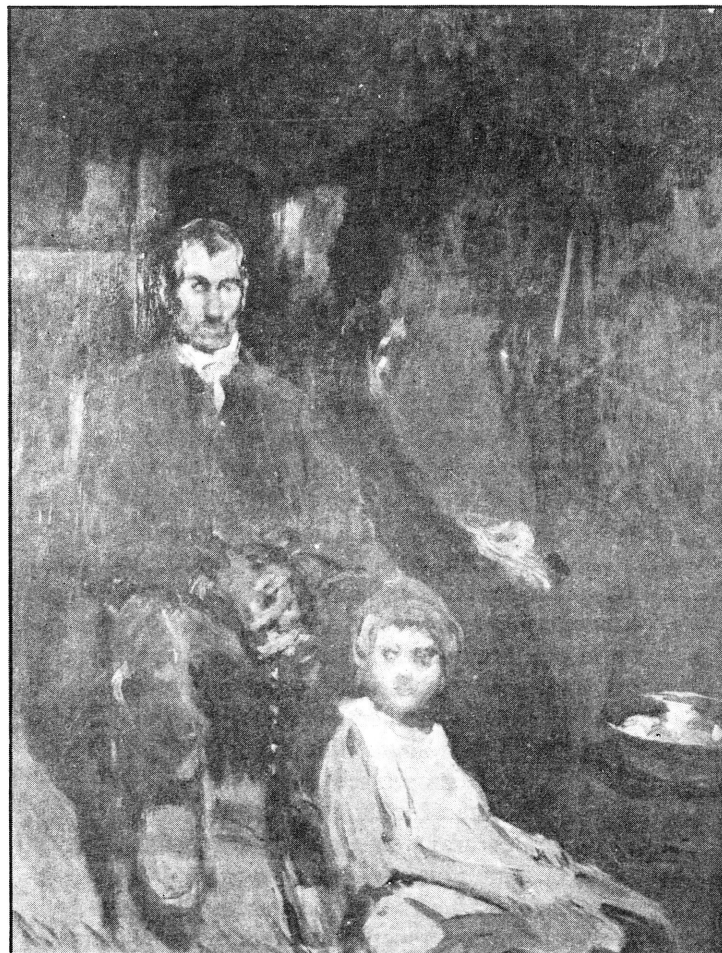
Mallorca. «Jardí», un dels quadres exhibits, és una mostra d'aquests lligams.

Al voltant de l'any 1900, les relacions artístiques amb Catalunya es manifesten abundantment. Mallorca, el seu paisatge, es converteix en motiu «d'excursions artístiques» més o menys llargues, per part d'un important conjunt de pintors catalans. Aquestes relacions són altament positives per els nostres artistes, si tenim en compte la difusió dels nous moviments que això comporta.

D'aquests, són presents a l'exposició, en Sebastià Junyer (1878-1966), adscrit a un postimpressionisme i que ha estat qualificat com «el pintor de la Mallorca platejada», la qual cosa podem apreciar a algunes de les obres exposades. De la mà de Junyer, ve a Mallorca, Joaquim Mir (1873-1940) que queda impressionat per la llum i el color de l'illa, protagonitzant els succeïts per tots coneguts, fruit d'una enlluernadora passió pel nostre paisatge. Dissortadament no hi ha en aquesta ocasió, cap obra de l'etapa mallorquina, però l'existent «El Joy i la néta del pintor», és prou i massa representativa de l'autor. Un altre pintor present, i que va visitar l'illa amb alguna freqüència —encara que més tardanament que els esmentats— és Oleguer Junyent (1876-1956), pintor que va tractar amb preferència el paisatge de la costa de Deià i Pollença.

A una exposició d'aquest tipus, no podia faltar la presència del deixeble d'Anglada Camarasa, l'argentí Tito Cittadini (1889-1960), que arribà a Mallorca el 1914. Pollença, es converteix en el seu lloc de residència; agrupant-se juntament amb un nombrós grup d'artistes entorn de la figura d'Anglada. La seva obra, lligada en un primer moment —el millor— al modernisme, passa posteriorment a adscriure's al noucentisme. De les obres exposades és característica d'aquell primer moment pictòric —que coincideix amb els primers anys d'estança a Mallorca— la que duu per títol «Puig Major». Dels pintors que envolten n'Anglada Camarasa, el mestre, n'hi ha de locals. Un d'ells és el pollencí Dionís Bennàssar (1905-1967), autor que treballa també molt lligat a l'obra d'en Cittadini. El paisatge exposat n'és un clar exemple.

Una altra data, 1930, situa un nou procés de contactes amb artistes forans. Tan estrangers com espanyols. D'entre els primers, són presents a la mostra: el pintor belga Medard Verburgh (1886-1957), essent els seus bodegons de natures mortes les obres que més el caracteritzen. Injusta hagués estat l'absència de l'austriac i deixeble de Claude Monet, Bruno Beran (1888-1979). No ha estat així. És palesa la seva presència amb dos excel·lents bodegons. Cal recordar, que es tracta d'un dels pocs artistes que han fet donació de part de la seva obra al nostre poble. Fet que es va canalitzar a través del Museu de Mallorca. Beran, agraïa d'aquesta forma l'hospitalitat de Mallorca, lloc a on va voler passar els darrers anys de la seva vida; una vida plena de vicissituds i que trobà a la nostra illa la pau desitjada. L'altre estranger representat, és la pintora Margaret Sweeney (1904-1973), de la qual s'exhibeixen les úniques aquarel·les de la mostra.

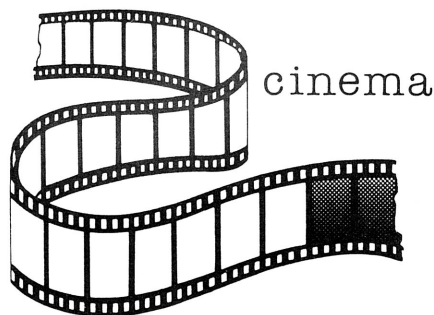
Joaquim Mir: «El Joy i la néta del pintor» (1916)

Altament, tenim el sevillà Enric Ochoa (1891-1978), «inventor» del que anomenà «plàstica musical», fruit de la interrelació de la plàstica, la poesia i la música. El resultat és una mena de simbolisme i idealisme, com podem veure en el quadre exposat «La il·luminació». Encara que no resident permanent de la nostra illa, el català Casimir Tarrasó (1898-1980), si va ésser client habitual del nostre paisatge. Amb les seves personalíssimes visions, tan plenes de colors virolats, que donen noves aparences al paisatge mallorquí.

Un quadre d'en Miquel Lladrés (1930-1983), posa punt a aquesta exposició. L'obra del pintor recentment desaparegut, queda en certa forma despenjada en el temps en què transcorre la mostra, no obstant això ens serveix com a record i homenatge al seu quefer.

PRÍAM VILLALONGA DE CANTOS

La jungla de asfalto

(John Huston)

per Antònia Vidal

El cinema de gànsters, nascut en els anys vint junt amb els relats de la Escola Dura norteamericana com a reflex del gansterisme sorgit a conseqüència de la "Llei Seca", evolucionà amb el primer cop a la confiança en el Sistema que suposà el crack de Wall Street a 1929 i els anys de la Gran Depressió que el seguiren (una confiança que no es recuperaria ni durant el programa New Deal del president Roosevelt) i —entre altres causes— afeblit pel Codi Hays de censura cinematogràfica, donà pas durant la dècada dels quaranta al cinema negre, entès en el sentit més estricte. Un cinema més complex que, amb la aplicació del psicoanàlisi, derivà el tractament sociològic cap un estudi de psicologia criminal i, recollint la pèrdua de valors que representà el conflicte bèlic, dotà als seus personatges d'una inquietant ambigüitat, creant un clima d'angoixa i inseguretat a l'espectador.

En els anys cinquanta, el cinema negre (que ressorgirà a finals dels seixanta i principis del setanta i actualment) llegà el seu lloc —transferint-li el seu esperit— al cinema de gànsters que retorna manifestant-se en tres tendències: la de la realitat delictiva del moment, la de pel·lícules en que l'acció transcorre en el període de la prohibició i la tercera, la dels atracs perfectament estudiats i no merament com una part més de la trama, com succeïa en els films negres dels anys quaranta. Aquesta darrera, la inaugura una pel·lícula dirigida, en plena "caça de bruixes", per John

Huston (que precisament amb la seva "opera prima" "El halcón maltés" (1941) havia iniciat el cinema negre de l'anterior dècada). Em referesc a "La jungla de asfalto" (1950), reposada durant l'estiu a la pantalla gran, dins el cicle "Las mejores películas de nuestra vida". Està basada en la novel·la homònima (1949) de William Riley Burnett, un dels creadors de la novel·la negra, de la qual abarca amb la seva obra totes les etapes fins a la actualitat. Una obra de la qual ja s'han fet vint-i-set adaptacions per al cinema, la primera la de la novel·la amb què la inicià a 1929: "Little Caesar" ("Hampa dorada") (Mervyn Le Roy, 1931), que marcà el començament de les pel·lícules de gànsters del sonor, i la darrera, no

estrenada a l'Estat espanyol: "Cool Breeze" (Barry Pollack, 1972), per cert una nova versió de "La jungla de asfalto".

Burnett, com molts de novel·listes de la sèrie negra, treballà de guionista a Hollywood, on es conegueren ell i Huston, que aleshores s'iniciava en el cinema com a guionista, i compartiren el guió de "El último refugio" (Hig Sierra, Raoul Walsh, 1941) sobre la novel·la del mateix títol de l'escriptor.

Si bé a "La jungla de asfalto" seguí tota una sèrie de pel·lícules amb el cop perfecte com a eix, cap tornà a profunditzar com aquella —aprofitant l'estudi psicològic ja present a la novel·la— en el moviment vital dels seus personatges, i

això gracies a la compenetració de Huston amb el pessimisme de la història de Burnett, tan d'acord amb la seva visió del que és el tema constant d'indagació del seu cinema: el ser humà immers en l'aventura de la existència. Amb ella aconseguí una de les seves pel·lícules més personals, cosa que em fa considerar que la seva habitual frase: "el truc està en el repart" es podria ampliar i fer-li dir: "el truc està en la tria de la base literària".

Perquè Huston, en contrast amb el seu caràcter aventurer, se sol basar en antecedents literaris, dels que fa el guió, sol o en col·laboració (en aquest cas de Ben Mad-dow i del pròpi Burnett) i al qual es manté invariablement fidel. Així, a "La jungla de asfalto" va fer poques variacions, i les que conté no sols respecten totalment l'esperit de la novel·la sinó que a més l'intensifiquen, que és el que haurien de fer sempre les adaptacions (si o per què? just per divulgar l'original empobrint-lo?). Una de les principals fou el canvi de pes de dos personatges: la difuminació del comisari d'origen rural hardy i el ressalt de la del policia corrupte Dietrich, el que a més d'acentuar la càrrega crítica ens fa centrar més l'atenció en el grup de delinqüents.

Com a moltes de les seves pel·lícules, el motor que li permet mostrar-nos uns personatges i les seves motivacions existencials és una aventura (representativa de "La Aventura"), en aquest cas un atrac. En efecte, tots els sers que poblen "La jungla de asfalto" es mouen per una sèrie d'aspiracions: el guardespatles Dix Handley (l'esplèndid Sterling Hayden que com ningú ha sabut sempre transmetre tota la immensa nostalgia d'un altre temps, d'un altre lloc millor per a ell, més estimat) somia retornar a la granja de la seva infantesa, deixant la

corrupta ciutat (i a Doll com a part d'ella, encara que dubti a estones); l'abogad Emerich necessita solucionar la ruïnosa situació a que l'ha portat la seva capritxosa amant; el "doctor" alemany "Doc" Riemenschneider (molt ben interpretat per Sam Ya Ble) pretèn anar a un Mèxic ple de tendres jovenetes; Cobby, l'apostador, simplement cobdicia més doblers; l'"obrellaunes" Louis Ciavelli procura seguir mantenint la seva família i Gus... potser alimentar els moixets. Ni els personatges al marge de l'atrac es lliuren de mostrar-nos els seus desitgs: Angela (Marilyn Monroe en una de les seves primeres aparicions) intenta viure bé sense treballar i Doll... Doll vol en Dix.

Però per aconseguir tot això no segueixen les regles del joc social; van per la via ràpida; es juguen el futur a cara o creu. O com diu Emerich a un moment en què es deixa sentir tota la ambigüitat moral característica del gènere: "el crim no és més que un error en el plantejament de la vida". Que vé a ser el mateix que diu Doc a la novel·la: "El crim professional no és altra cosa que una esquerrana intensificació de les formes normals de l'esforç".

Fracassen, com arribà a ser convenció en el cinema policíac malgrat que en un principi fos a causa de la censura. L'atzar, en mans dels detentadors de la llei, els és contrari: una alarma que sona inesperadament, una pistola que es dispara sola matant en Louis... Sobre aquest sentit negatiu de l'atzar s'interroga Doc, el cervell de la banda, a casa de Doll, estant ell copejat i Dix ferit. Com més endavant es preguntarà sobre l'altre motiu que fa fracassar els plans projectats per la voluntat de l'home: les pròpies passions. Durant el trajecte que el du a la llibertat, s'atura a un

parador a on allarga l'estança més del compte, convidant una joveneta a posar discs a una màquina automàtica per veure-la ballar. En sortir, dos policies el detenen: (1).

— "Quant de temps feia que m'havien vist?"

— És una pregunta beneïta, però no tenc inconvenient en contestar-la. Feia dos o tres minuts.

— Gràcies.

El temps que durava un sol disc, es va dir Riemenschneider a sí mateix. I jo n'he estat oïnt una dotzena o més!...

Un fracàs lúcid, com són els fracassos dels protagonistes de Huston que declara —és significatiu— detestar els triomfadors. Emerich se suïcida. Dix, ferit de mort i acompanyat de Dool, retorna al prat a on Huston, suprimint els familiars —és l'altre canvi important en relació a la novel·la— el deixa morir romànticament com cal al personatge, damunt l'herba, entre els seus enyorats cavalls.

S'ha dit que la millor obra de Huston és ell mateix i conté una gran part de veritat. Però aquest vitalista de grans passions, a més de caure bé té el mèrit de, als seus setanta-set anys, seguir fent pel·lícules, essent un dels pocs supervivents en actiu de la segona generació de Hollywood, d'haver sabut estar en la corda fluixa entre la indústria, amb la creació d'un llenguatge universal, i el seu món personal, que és el que defineix als clàssics nordamericans. Per això sovint les seves pel·lícules són decepcionants —pel·lícules fetes just per doblers diu ell— però també n'hi ha d'inesborrables. Doncs, per què no oblidar per exemple "La Bíblia", "Annie"... i recordar "Los inadaptados", "Fac City", "La jungla de asfalto"...?

ANTÒNIA VIDAL ALORDA

(1) Cit literalment de la novel·la de Burnett; el diàleg és pràcticament idèntic al de la pel·lícula.

The Asphalt Jungle. Director: John Huston. Guió: Ben Mad-dow i John Huston. Fotografia: Harold Rosson. Música: Miklos

Rosza. Montatge: George Boemler. Intèrprets: Sterling Hayden, Louis Calhern, Sam Jaffe, Jean Hagen, James Whitmore, Marc Lawrence, Anthony Caruso, Marilyn Monroe. Producció: Arthur Hornblow Jr. per a M.G.M. 1950. 112 m. USA.

EL SUR Víctor Erice

Una de les darreres pel·lícules més importants que hem pogut veure a Mallorca, ha estat aquesta creació d'En Víctor Erice. Prenent com a punt de partida un conte de N'Adelaida García Morales, el director ens narra les vivències recordades de N'Estrella, filla d'un metge originari del sud que viu a un poble del nord.

«El Sur» és una pel·lícula inacabada la qual cosa fa difícil a l'espectador entendre tots els seus aspectes, fins i tot pot dur a interpretacions errònies. Els motius pels quals no es va acabar varen esser de tipus econòmic i la llargària de la pel·lícula, cosa que fa que si bé pot parèixer un producte acabat, narrativament no ho és en absolut. Havia de durar entre dues hores i quart i dues hores i mitja, però va prevaler el fet que era una pel·lícula pensada per distribuir pels circuits majoritaris i tan llarga no hagués estat rendible.

En Víctor Erice intentava oferir dos conjunts d'imatges, les del nord i les del sud, fins i tot dues maneres molt diferents d'experimentar la vida. A la part no rodada, N'Estrella viatja a «El Sur» i coneix el paisatge de la joventut paterna; a N'Irene Ríos, antic amor del seu pare; a la família d'aquesta i a la seva. Sense

veure el que es viu en aquest viatge, és molt difícil entendre correctament el suïcidi del pare de N'Estrella i altres passatges de la història.

Malgrat tot, consider que és tota una mostra del que ha de ser el bon cinema, tant si ens referim a la part d'imatge, d'una bellesa extraordinària, com al perfeccionisme de la narració, només trencat per les seqüències que falten.

El mateix director ja ens va meravellar fa deu anys realitzant «El espíritu de la colmena», que fa poc hem tornat veure. Continua essent una bona pel·lícula, entre una i l'altra ha estat esperant una ocasió i l'ha sabuda aprofitar quan ha arribat. Les dues tenen un estil paregut i es refereixen a unes vivències d'infància, però segons el director és simple casualitat.

Esperem no haver d'esperar deu anys més per a veure una pel·lícula d'En Víctor Erice.

EL CRACK 2 José Luis Garci

És interessant parlar d'aquesta pel·lícula, únicament per dos motius: el seu director va obtenir l'«Oscar de

Hollywood» i és una de les poques espanyoles del gènere negre.

En primer lloc, veim que el fet que un director tregui un oscar no és cap certificat de bon fer i no ens garanteix absolutament res.

A aquesta pel·lícula, li falta i li sobra molt. Li falta acció, personatges creïbles, solidesa de guió. Li sobra temps mort, sensibleria, música, imatges d'aurores i crepuscles, diàlegs i tòpics.

En Garci no s'ha esforçat gens ni mica amb aquesta pel·lícula, val més pensar-ho així.

En segon lloc, gairebé ja està tot dit, però podem afegir que a les persones que ens agrada el cinema negre igualment que la novel·la del mateix gènere, ens ha decepcionat molt. No podríem dir que és una pel·lícula incongruent, perquè compleix en tots els tòpics, però li falta clima i sobretot imaginació. És un producte mediocre, i actualment crec que això ja no es pot permetre. L'espectador, sobretot el cinèfil, de cada dia fila més prim i se deixa convèncer menys fàcilment per les imatges.

Una cosa és esser un bon director i l'altre és esser un oportunista.

M. R. SBERT I BALAGUER

LLIBRES

«ELS INFANTS DE LES ILLES A LA RECERCA D'UNA LITERATURA»

NOTES PER A L'ANÀLISI DE LA SITUACIÓ DE LA NOSTRA LITERATURA INFANTIL I JUVENIL

Abans de posar-me a escriure aquestes retxes sobre l'estat actual

de la Literatura Infantil i Juvenil a les Illes Balears, estava fullejant un article de Teresa Rovira sobre la Història del Llibre per a infants i joves al Principat de Catalunya; i després d'haver conegut i comprès les diverses etapes per què ha passat el llibre infantil català, després d'haver vist ressenyats i destacats els autors i les obres més significatives i importants, i després d'haver analitzat la tasca realitzada envers el llibre infantil i juvenil per les Institucions públiques de Catalunya, m'he fet tot un caramull de preguntes, alhora ingènues i preocupades: ¿Quan podrem fer una història del llibre infantil i juvenil d'aquí, de la nostra terra il·lenca? ¿Quan podrem parlar d'un important nombre d'escriptors que treballen dins aquest difícil i complicat camp literari? ¿Quan tindrem una indústria editorial que recolzi, de forma im-

portant, la producció de llibres sobre aquest gènere literari? ¿Quan les nostres institucions autonòmiques duran a terme una política clara i decidida de recolzament al llibre escrit en la nostra llengua, i que contempli, de forma específica, la situació del llibre infantil i juvenil? ¿Quan els crítics literaris, els departaments universitaris, els educadors, els pares i les diverses institucions socials prendran consciència de la importància literària, pedagògica i lingüística que té aquest «gènere literari»? ¿Quan tindrem una xarxa de biblioteques amb seccions de llibres infantils i juvenils als nostres pobles i a les nostres escoles?... I així m'he seguit fent preguntes que no tenien respostes clares, segures i decidides. Les respostes, en aquest cas i en aquest país, són els dubtes i les desesperances.

Però, al mateix temps que em plantejava aquestes preguntes, no podia per menys que constatar tota una sèrie de fets, que són un petit símptoma que alguna cosa està canviant en relació a la situació de la Literatura Infantil i Juvenil a les nostres Illes.

Així, en primer lloc, hem de constatar que mai com enguany s'havien publicat tants de llibres per als nostres infants i joves per part d'escriptors illencs. Gabriel Janer Manila —sense cap dubte l'autèntic iniciador i l'escriptor mallorquí que més ha treballat sobre aquesta temàtica amb una gran qualitat, i autor del poètic i real Rei Gaspar, entre altres entranyables personatges— ha publicat durant l'any 1983 dues novel·les juvenils: **Diumenge, després de lluna plena** (Ed. Barcanova) i **La Serpentina** (Ed. La Galera); a més durant aquest mateix any l'editorial La Galera ha publicat una de les millors obres de Gianni Rodari **Atalanta**, que ha estat traduïda i prologada pel mateix Gabriel Janer Manila. Per altra part, l'escriptor menorquí Pau Faner ha publicat el seu primer llibre sobre literatura juvenil a l'editorial Barcanova, amb el títol **El violí màgic**. I finalment el novell escriptor Miquel Rayó i Ferrer ha vist publicar a la Galera la seva obra guanyadora del II Premi de Narrativa Infantil i Juvenil «Guillem Cifre de Colonya» **El Raïm del Sol i de la Lluna**. Per tant un balanç, en principi, positiu i esperançador, malgrat que tenguem una cara no tan positiva, ja que cap de les esmentades obres han estat publicades per editorials de les Illes. En qualsevol cas, no cal fer repicar les campanes.

En segon lloc hem de senyalar la progressiva consolidació que a poc a poc està assolint el Premi de Narrativa Infantil i Juvenil «Guillem Cifre de Colonya» —únic d'aquestes característiques que es convoca a les Illes Balears—, que la Caixa d'Estalvis de Pollença, amb la col·laboració del Club Pollença, està impulsant de forma decidida i clara, però al qual encara li manquen alguns recolzaments per part de diverses entitats i de mitjans de comunicació social. Un premi, que enguany s'ha convocat en la seva tercera edició i que, de

fet, s'està situant a l'altura dels que se convoquen des de fa una sèrie d'anys a Catalunya —Folch i Torres, Joaquim Ruyra, Apel·les Mestres, La Xarxa, L'Esparver...— i al País Valencià —Enric Valor—. La consolidació de l'esmentat premi se constata també amb altres petits i significatius fets: Així, si a la primera edició de l'any 1981 es varen presentar 8 obres —5 de Mallorca i 3 del Principat—, a la segona edició del 82 s'hi varen presentar 9 obres —6 de les Illes i 3 de Barcelona— i a la tercera edició d'enguany —que en el moment de redactar aquest article no ha estat fallat— s'han presentat 11 obres —5 de les Illes i 6 de Catalunya—. A més a la segona edició, l'obra guanyadora de Miquel Rayó —tal com ja hem vist— fou publicada per l'editorial «La Galera», que va arribar a un acord de col·laboració amb els organitzadors per tal d'editar l'obra que guanyàs el Premi; una obra —la de «El Raïm del Sol i de la Lluna»— que ja té la segona edició i està a punt de sortir publicada en castellà. Per tant, un certament literari que està en un procés lent, però progressiu, de consolidació en quantitat i en qualitat.

En tercer lloc hem de senyalar una sèrie de fets que són una clara demostració d'una major preocupació cap a la Literatura Infantil i Juvenil: Per una part hem de constatar l'augment de venda de llibres per a infants i joves en la nostra llengua a les distintes llibreries illenques. Per altra part hem de senyalar una major preocupació dels ensenyants i de les institucions públiques cap a aquesta temàtica: cursets sobre Literatura Infantil a les Escoles d'Estiu dels darrers anys, edició per part del Servei de Normalització Lingüística de l'Ajuntament de Palma d'uns fulls informatius titulats «L'Aventura de Llegir» per a petits i grans a la festa del Llibre d'enguany, etc. I així podríem seguir encara senyalant petites coses que indiquen clarament que qualche cosa està canviant, també, dins el panorama illenc de la Literatura Infantil i Juvenil. Ja hem superat l'etapa en què l'únic llibre que teníem, eren les màgiques, iròniques, prodigioses i meravelloses Rondalles, malgrat que la redacció de Mossèn Antoni M.ª Alcover no

sigui la més adequada per al públic infantil.

Quin és, doncs, el futur de la nostra Literatura Infantil i Juvenil? Resulta evident que el futur de la Literatura per a infants i joves depèn, en gran manera, del futur que la nostra llengua, que el català presenti als diferents nivells, depèn del grau de normalització lingüística que assolim les nostres escoles, que assolim els mitjans de comunicació social —sobretot ràdio, televisió i premsa— i que assolim la societat, el teixit social. I és evident i obvi que per aconseguir aquest objectiu tots els mitjans seran pocs i insuficients.

Però no voldria acabar aquest article sense fer una referència a l'autèntic significat i funció que ha de tenir la Literatura Infantil i Juvenil; un significat i una funció que ha de patir inevitablement d'una premisa bàsica: La Literatura Infantil és LITERATURA en majúscules, sense cap tipus de complexos d'inferioritat en relació a les **altres literatures**. La literatura infantil i juvenil ha de fugir de qualsevol consideració marginal i paternalista, moralitzant i pedagoga. Cal reivindicar una literatura de la imaginació, de la fantasia, de la participació, de la festa, del joc, del que és popular, de la independència i de l'aventura. Però, també, una Literatura que no perdi de vista la realitat on l'infant se mou, viu i creix, perquè com diu el gran escriptor i pedagog Gianni Rodari: «Els llibres destinats als nens haurien de tenir en compte de no ser llibres fora del temps. No hi ha cap problema del present al qual els nens siguin estranys, encara que de vegades semblin distrets. Els llibres per als nens del nostre segle no poden fer veure que el segle no existeix i que no discorre tumultuós al nostre voltant. Un bon llibre per als nens d'avui ha de ser un llibre que sintonitzi amb el calendari i amb els seus problemes. Amb els nens es pot parlar de tot, si se'ls demana ajuda per trobar el llenguatge just per parlar-ne». Evidentment un repte difícil, però apassionant.

Pollença, Octubre-Tardor del 1983

MARTÍ X. MARCH I CERDÀ

BIBILONI, Gabriel: Els noms dels carrers de Palma (I. Ciutat antiga). Edició patrocinada per l'Excm. Ajuntament de Palma. Palma, 1983. 108 pp. (21 x 14'5)

Tal com se'ns diu a sa presentació, «aquesta publicació és l'informe que sobre els noms dels carrers de Palma ha estat lliurat recentment a l'Excel·lentíssim Ajuntament de Palma, en nom del Departament de Llengua Catalana de la Facultat de Filosofia i Lletres, del qual l'autor és membre».

Gabriel Bibiloni, prou conegut i arreu com a treballador de la Llengua, distribueix les pàgines d'aquesta obra seva així: una introducció (p. 11-23), una relació de fonts (p. 25 i 26), una relació alfabètica de carrers i places (p. 29-83) juntament amb la del nou nomenclàtor que proposa (p. 85-93) i, finalment, un índex general toponímic (p. 95-105).

Podem dir que ens trobam davant el bon fruit d'un treball científic minuciós i metòdic. Tota vegada delimitat el seu abast a la ciutat antiga, la introducció ens parla de la confecció del primer nomenclàtor oficial i la consegüent retolació dels carrers de Palma l'any 1797 segons els noms tradicionals, de la reforma toponímica de 1862 (traducció de tots els noms al castellà, etc.), en què parti-

cipà críticament J. M. Quadrado; de les malifetes «rajoleres» del darrer consistori franquista... Estudiad profitosament aquest cabal històric, Gabriel Bibiloni ens presenta la seva proposta: «No es tracta de tornar al nomenclàtor de 1797, com és lògic. Es tracta d'assolir el nomenclàtor que tendriem ara si sempre s'hagués actuat amb el respecte degut a la nostra llengua, a la nostra història i a la nostra manera de ser».

Després d'una exposició detallada de criteris, afegeix que «és una proposta presidida pel realisme i la moderació. N'hi haurà prou dient que dels tres-cents seixanta noms (aproximadament) que s'establiren el 1797, a partir del 1862 n'han desaparegut uns cent vint, és a dir una tercera part, i no comptam tots aquells que han estat reduïts o reformats. Doncs, bé, d'aquests cent vint nosaltres només propugnam recuperar-ne devers trenta-cinc. I, a més a més pensam que és una proposta que pot ser assumida per tots els grups polítics i sectors d'opinió, perquè està feta únicament des de l'amor a la terra, la fidelitat a la història i la fe en el futur del nostre poble».

No podem fer cap retret a un treball de metodologia i intencions tan clares, tot i la seva moderació, ans al contrari creim que cal elogiar-lo i recomanar-lo. De tota manera, no hauria estat de més afegir a les rela-

cions alfabètiques de noms actuals i de noms proposats enc que fos un petit plànol de la ciutat antiga que les incorporàs. Consideram que això hauria suposat una millor lectura de l'obra, que hauria superat així la categoria de guia ciutadana que té indubtablement. I ja és bo que un treball toponímic de caire especialitzat assoleixi, d'entrada, aquesta categoria pel seu interès i pel seu rigor.

En qualsevol cas, esperem el treball que l'autor està duent a terme sobre la toponímia de la ciutat nova i els barris perifèrics. Disposem-nos a agafar un plànol pel nostre compte i, amb l'estudi-proposta de Gabriel Bibiloni, recorreguem la nostra ciutat antiga, segurs que això ens suposarà el seu redescobriments alhora que el desig i l'exigència més ferma cap a l'Ajuntament de Palma en el sentit que aquesta feina es vegi «editada» també, com més prest millor, a les plaques dels carrers de la ciutat de Mallorca: que es dugui a terme l'execució política i que aquesta no demereixi una execució tècnica tan bona com la present. Pensam que, comptant amb el treball que comentam i la feina que s'espera de Gabriel Bibiloni, no pot haver-hi excusa possible.

La ciutat de Mallorca, octubre 1983

BIEL CAMPS

EPALZA, Mikel de, Ansel Turmeda. «Biografies de Mallorquins 4», Ajuntament de Palma 1983.

«Sapigueu —que Déu tingui misericòrdia de vosaltres— que sóc fill de la Ciutat de Mallorques —que Déu la torni a l'Islam».

El nom d'un carrer i d'una escola, i el que quasi tothom ha sentit parlar del franciscà reneгат que un dia se'n va anar «amb sos moros» fa que ens resulti familiar la figura d'Anselm Turmeda.

Ara, l'Ajuntament de Ciutat ha volgut dedicar-li el número quatre de la seva col·lecció de biografies de mallorquins, després de les dels Reis de Mallorca, Ramon Llull i Guillem Mesquida.

La innovació d'aquesta petita obreta consisteix a apropar-nos també a l'alcaid de la ciutat de Tunis Abd Allah al-Tarjuman i al seu procés d'inserció dins l'Islam, no sols a la religió sinó també a tot un nou sistema social.

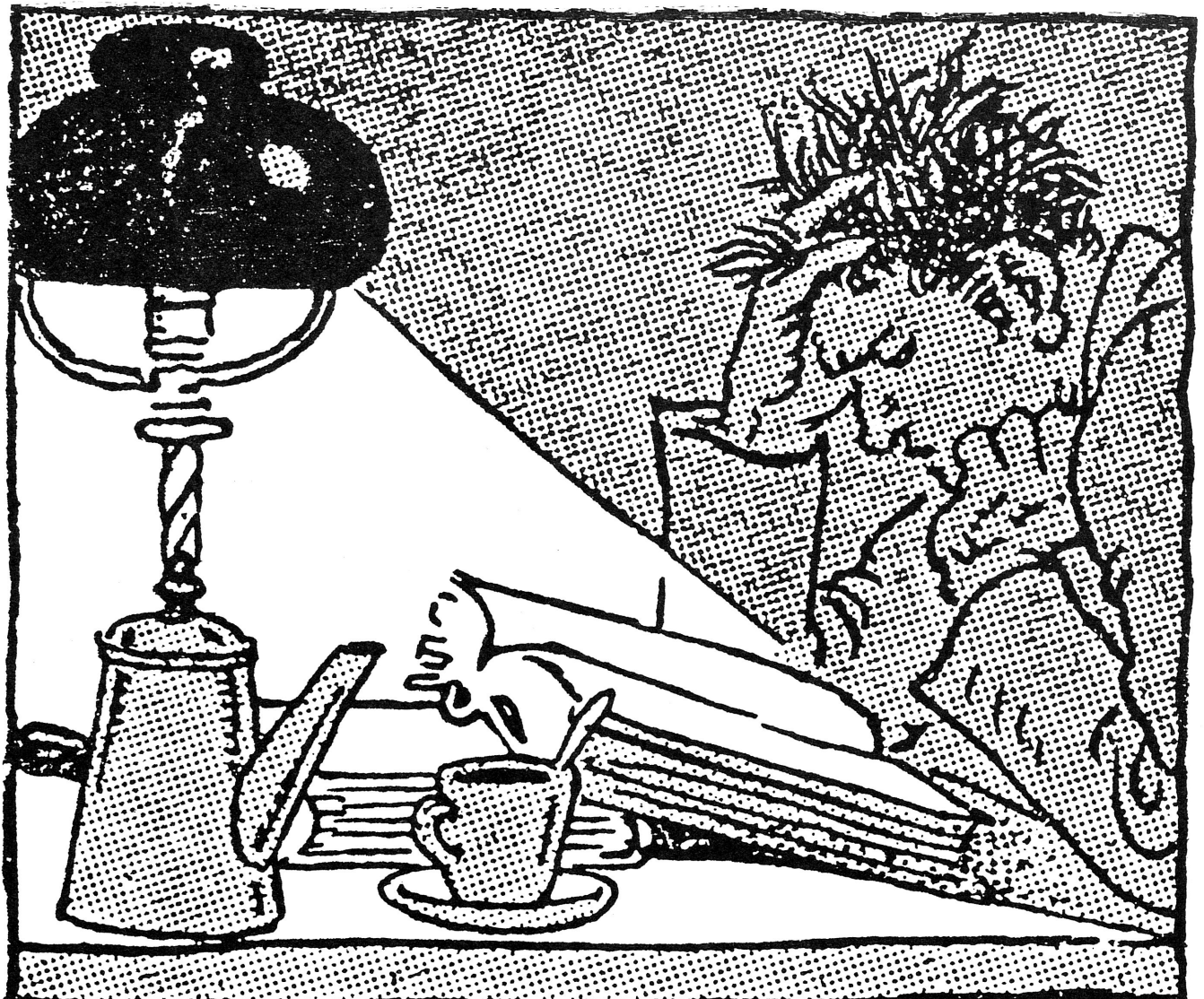
L'obra es pot dividir en dues parts fonamentals. Primerament narra la vida d'Ansel Turmeda fins a la seva conversió, que resulta especialment espectacular, i parla de les seves obres literàries en català.

En aquesta part de la obra es basa fonamentalment en la «Tuhfa» (**Autobiografia i atac als partidaris de la Creu**), en què es donen dades sobre els estudis i l'origen del franciscà. La narració de la conversió és especialment meticulosa.

Per altra banda, una petita sèrie de documents permeten analitzar les relacions d'Abd Allah amb els països cristians.

A la segona part se'ns narra la seva vida com a musulmà, el procés d'inserció d'un nou convertit en una societat islàmica, i molt especialment les eines ideològiques que emprà per demostrar la falsetat del cristianisme. La «Tuhfa» és a més d'una narració autobiogràfica un atac als dogmes i ritus de la seva religió anterior.

Finalment, l'autor ens parla del que ha perviscut de Turmeda, tant al món cristià com al

*La història és l'únic instrument que pot obrir
les portes a un coneixement del món d'una manera,
si no científica, sí almenys raonada.*

Pierre Vilar

L'AVENÇ

Revista d'història mensual
Regàs, 14, 4t, 3.ª, Barcelona-6 - Telèfon 218 62 08

musulmà, les refutacions a la «Tuhfa» per part dels teòlegs cristians, i l'interès que sempre ha suscitat la seva condició d'heterodox.

Amb les poques dades que es tenen sobre el personatge és l'autor, Mikel de Epalza, el que fa possible, emprant recursos molt diferents, que aquesta obra no perdi en cap moment el seu interès. Principalment es tracta d'introduir conceptes generals per a tot el món islàmic, donant un context social a les poques dades històriques

que es tenen. A la vegada, aquests conceptes serveixen per ampliar els quasi sempre minvats coneixements que es tenen damunt aquest tema.

Finalment cal dir que a l'obra es troben grans dosis de figuracions gairebé literàries, fora d'un exagerat rigorisme històric, però que sí es poden permetre en una obra de divulgació com vol esser aquesta.

MAGDALENA RIERA FRAU

ÍNDEX DE LLUC 1983

AGUILÓ RIBAS, Catalina	
Blau	29
Kurth Schwitzers	65
Ramon Canet: pintures	115
Tur Costa. Retrospectiva 1963-1983	203
ALBERT ARTIGUES, T.	
Mallorca, territori a ordenar	39
ALBERTÍ, Jaume	
Les escoles de la part forana a Mallorca	183
ALCOVER, Josep Antoni	
La fauna de les Balears i el fenomen de la insularitat ..	186
ALENYAR I FUSTER, Miquel	
El tripijoc del cost d'insularitat	8
ALOMAR, Guillem	
Paratges naturals d'interès nacional	236
ARTIGUES, Toni	
El sac de gemecs torna a sonar	204
AVELLÀ, A.	
Vocabulari mèdic popular (correu)	166
BALLESTER, Ramon	
Després de l'oferta de la flama de la llengua	137
Lletra de convit a la corona poètica de la Mare de Déu de Lluc en el centenari de la seva coronació pontificia	149
BARCELÓ, Rita	
La soledat	152
BARÓN PÉRIZ, Alfredo	
L'aigua, un bé escàs	140
BASSA, Ramon	
Les escoles de la part forana a Mallorca	183
BELENGUER, Ernest	
Parlament a la Universitat de Palma	70
BELLVER, Ferran	
El centre psicopedagògic de l'Obra Social de «la Caixa de Pensions» i la normalització del nin deficient sensorial	26
BENNASSAR VICENS, Bartomeu	
Moral a la intempèrie	51
¿Cristians marxistes? Una experiència coratjosa contrastada	104
BONET DE SES PIPES	
Joaquim Verdaguer Travesí	164
BRUNET ESTARELLAS, Pere J.	
La percepció de la insularitat i els seus recursos	36
Transports	198, 232
BURGUERA I RIGO, Maria Antònia	
(Poema)	153
CAMPS, Bel	
Els noms dels carrers de Palma (I, Ciutat antiga) (re- censió)	249
CANTARELLAS, Catalina	
Recordança d'Alexandre Cirici	64
CARBONERO, Jaume	
El pla general de Palma	175
CASTRO VALDOMAR, Maria Xesús	
Insularitat i antropologia	211
CATALAN, Albert	
Reflexions sobre educació ambiental	83
CATANY, Miquel	
Reflexions sobre educació ambiental	83
CAVALLER, Ramon	
La normalització urgent de la nostra llengua (correu) ..	78
Sobre dicció teatral (correu)	166
COLL CONESA, Jaume	
L'arquitectura popular mallorquina. Síntesi d'una ignorància sobre el nostre patrimoni	42
COLOM COLL, Biel	
L'home del cine	152
COLOMER, Eusebi	
(Poema)	153
COSTA, Pere	
Els costos de la insularitat	9
CREUS, Rafel M.^a	
Llei d'amor	153
DOMENGE AMER, Bartomeu	
Insularitat i dret civil	80
EDITORIALS	
Estatut i desinformació	2
Més segurs davant l'esdevenidor	35
Cap a la normalització de la nostra llengua	79
Normalització lingüística, ara	122
Ordenació del territori i normalització lingüística ..	167
Projecció exterior de la nostra cultura	210
ESCUDEI I PALAU, Tomàs	
Les vacances llargues	154
FIOL FRONTERA, Maria Teresa	
La serp	152
FLEIXAS, Antoni	
La insularitat	10
FONTANA, Josep	
Marx i la revolució a Espanya (entrevista)	100
FUENTES, Joan	
Mallorca, territori a ordenar	39
FULQUET, Josep M.^a	
La llengua catalana a la televisió	216
GARCÍA MARÍN, Jesús	
Sobre Marx i la revolució a Espanya	100
GUASP I BOU, Gori	
El pare Mossetes (rondaia)	242
HORRACH, Damià	
Els darrers records	152
HORRACH I LLABRÉS, Rafel	
La vetla de Santa Maria, pòrtic de l'Any de Lluc	194
JANER MANILA, Gabriel	
Pere Llabrés i el combat per la llengua	138
JAUME, Antoni	
La situació funcional actual de la TV a les Balears ..	216
JUNCOSA, Lluís	
Creuar els cinemes	29
Per què el català és una llengua morta (correu)	34
Emmudir el públic	74
I tancar els ulls	118
LLABRÉS I MARTORELL, Pere	
Cinquantenari de Mn. Alcover. VII centenari del Lli- bre de Blanquerna	15
Any de Lluc	149

L'Església nostra i la comunicació en la nostra llengua	227	PUYOL, Montserrat	Recensió de «Les Germanies als Països Catalans» ..	162
LÓPEZ CASASNOVAS, Joan		QUINTANA, Antoni	Agosarament contra parsimònia	23
Actituds i idees dels menorquins entorn a la llengua	3	Història de Mallorca (recensió)	30	
La normalització lingüística al Consell Insular de Menorca	130	Cultura, cultura, cultura... i eleccions	109	
MANERA ERBINA, Carles		Insularitat i procés històric	126	
Marx avui: significat d'una teoria	88	Perico Montaner, la gestió de la cultura	225	
Insularitat i tràfic colonial (Un apunt sobre el comerç mallorquí amb Amèrica)	128	Recapitulació	239	
MARCH I CERDÀ, Martí Xavier		QUINTANA, Josep Maria	La descentralització administrativa a favor dels Consells Insulars	81
Estatut d'autonomia i educació a les Illes Balears ..	187	RAMALLO, Joan	Entrevista	12
Normalització lingüística, premsa local i societat mallorquina	225	RAMIS ALMENAR, Joan	L'elaboració tradicional del formatge mallorquí	17
Els infants de les Illes a la recerca d'una literatura ..	247	RAMIS, Andreu	Del pastar	145
MARI, Bartomeu		RAYÓ FERRER, Miquel	Miquel dels Sants Oliver i l'evolucionisme (correu) .	34
Poesia cuina. Poesia cuiner	153	Els aucells al cançoner: la tórtora. Sobre l'origen d'una cançó popular	75	
MARTÍNEZ, Bru		La protecció dels espais naturals a les Balears	238	
Joan Llabrés Terrassa. La transgressió de la pintura	24	RIERA FRAU, Magdalena	«Anselm Turmeda» de Mikel de Epalza (recensió) ..	249
MATEU, Guillem		RIERA GAYÀ, Miquel	Esperança	151
25 anys de la societat d'història natural de Balears. Records i pensaments	31	RIERA NADAL, Miquel	«Mallorca al vent»	218
MIRALLES MONTSERRAT, Joan		RIUTORT SERRA, Bernat	El marxisme i les ciències socials	89
Parlament a la Universitat de Palma	70	ROSSELLÓ, J. A.	L'efecte de la insularitat sobre el món vegetal	170
MOREY SERVERA, Pere		ROSSELLÓ, Josep	Premsa en català a Mallorca	223
Premsa i normalització	221	SBERT I BALAGUER, M. R.	El Sur (Victor Erice)	247
MOSQUERA, Robert		El Crack 2 (José Luís Garcí)	247	
Poesia de Catul en català	62	SEGUÍ AZNAR, Miquel	Les arrels mediterrànies en l'obra de Josep Lluís Sert	113
MUNAR, Margalida		SEGURA, Lluís J.	La llengua catalana i l'Estatut d'Autonomia: comença la normalització	132
Recensió de «Balears. Guia per al mestre»	163	SERRA, Jaume	La flama de la llengua a Lluc	136
NADAL, Antoni		SIGUAN, Miquel	L'estudi experimental del bilingüisme	134
Entrevista a Joan Ramallo	12	TORRES I ESTRADÉ, Jaume	Apropament a l'obra pictòrica de Miquel Rivera Bagur	201
L'encís pel canvi	28	TOURON, Joan Miquel	Descentralització socialista a França? (correu)	78
L'Estatut de la renúncia	61	TOUTAIN, Ferran	La llengua catalana a la televisió	216
La presència de Marx en «El Obrero Balear» (1900-1936)	94	TURULL, Antoni	Comentari sobre el llibre de Mercè de Prat i Víctor Ramírez «Poemes i dibuixos»	119
Bearn	118	ÚBEDA, Teodor	Homília en el L Aniversari de Mn. Alcover i VII Centenari del «Libre de Blanquerna»	15
L'arrencada autonòmica	160	VALERO I VALENTÍ, Gaspar	Bibliografia marxista en català	102
Qui estima les Illes?	186	Insularitat i mentalitat col·lectiva dins la història ..	123	
Recapitulació	239	VIDAL ALCOVER, Jaume	Pregó per la festa de l'Estendard	47
NAVINÉS, Ferran		VIDAL ALORDA, Antònia	Out of the blue	72
Cost d'insularitat i creixement econòmic	11	«Elisa i Antonieta»	73	
Recensió de «L'evolució econòmica 1981. Les Balears»	30	Yol (Yilmaz Guney)	161	
El turisme en xifres	143	El somni inaccessible de Luís Buñuel	207	
NOGUEROL, Josep		La jungla de asfalto	245	
«Flors i romaní»: Ocaña	54	VILLALONGA DE CANTOS, Priam	Els Premis Ciutat de Palma de Pintura	63
El III Festival de Teatre: molt bé, però... ..	158	L'exposició d'escultura contemporània	110	
OBRA CULTURAL DE «LA CAIXA DE PENSIONS»		Pintors reconeguts a Mallorca	243	
Cicle internacional de concerts per a escolars	68			
VI Setmana de Cinema Històric	116			
Presentació del curs 1983-84 de «LA CAIXA» A LES ESCOLES	196			
Música per a universitaris	240			
OLIVER OLIVER, Gabriel				
Insularitat i antropologia	211			
ORTONEDA I SANJURJO, Salvador				
Ràdio Mediterrània continua esperant	219			
PASSOLA, Isona				
El vídeo en català, avui	214			
PASTOR, Xavier				
Els verds i les eleccions	58			
PEÑARRUBIA, Bel				
La qüestió nacional vista des del marxisme	92			
PERELLÓ FERRER, Antònia M.				
Manolo Valdés: Pintures i escultures	66			
Arquitectura a França. Modernitat/Post-Modernitat	156			
POL I RULLAN, Llorenç				
La gestió del patrimoni natural. Elucubracions sobre un cas pràctic: Ciutat	56			
Ordenació del territori: quan?	172			
Apunts per a una planificació territorial	177			
PONS JAUME, Margalida				
Cançó del cavaller	151			
PROFESSORS DE LLENGUA I LITERATURA CATALANES				
Declaració de Tarragona (7-5-83)	133			

**“la Caixa”
Cada dia
més
a prop.**

**Més de 700
oficines unides
per teleprocés
al vostre servei.**

CAIXA DE PENSIONS
“la Caixa”

L'article 14 de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, promulgat com a llei orgànica de l'Estat dia 1 de març d'enguany, estableix que la normalització de la llengua catalana serà un objectiu dels poders públics de la Comunitat Autònoma.

Aquest objectiu no es podrà aconseguir, si el Parlament de les Illes no aprova amb caràcter prioritari una llei que desenvolupi l'esmentat precepte estatutari i estableixi les normes jurídiques escaients, perquè la nostra llengua pugui assolir el grau de normalització que, per imperatiu legal, el Govern de les Illes està obligat a donar.

Per això, un cop celebrades les eleccions autonòmiques, la nostra associació creu que ha arribat el moment de promoure una campanya de mobilització popular que exigisqui dels poders públics la promulgació de les normes legals corresponents a l'aspecte lingüístic.

La nostra campanya s'inicia sota el lema

LLEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA, ARA

i demana l'adhesió de tots els mallorquiïns conscients de la identitat del nostre poble.

Us pregam, per tant, que ens faceu arribar la vostra adhesió i la de totes aquelles persones que se vulguin solidaritzar amb la campanya.

Enviau-la tan aviat com us sigui possible.

LLEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA, ARA

Llinatges.....
Nom..... DNI.....
Adreça..... Tel.....
Població..... DP.....
Professió.....
Signatura

Sí No Adjunt aportació voluntària de 100 Pts. per subvencionar la Campanya.

Enviar a **Obra Cultural**. C/. Impremta, 1. Palma, 1.